

**Notulen van het verhandelde in de vergadering
van Provinciale Staten van Utrecht
gehouden op 19 september 2016**

Bladwijzer

op de notulen van Provinciale Staten van Utrecht Vergadering 19 september 2016

BESTUUR, EUROPA EN MIDDELEN

Voorstel van Gedeputeerde Staten van 20 juli 2016, dienst/sector SGU, nummer PS2016BEM13, inzake Randstedelijke Rekenkamer onderzoek informatieveiligheid.

Daartoe besloten
PS2016BEM13

Amendement A21, ingediend door de fractie van de PPV, inzake onderzoek informatieveiligheid Randstedelijke Rekenkamer.

Het amendement is ingetrokken.
Daartoe besloten

Voorstel van Gedeputeerde Staten van 23 juni 2016, dienst/sector CCO, nummer PS2016BEM14, inzake Beleidskader integraal risicomanagement.

Daartoe besloten
PS2016BEM14

Motie M62, ingediend door de fractie van de PPV, inzake Beleidskader integraal risicomanagement.

De motie is verworpen.
Daartoe besloten

Motie M63 (gewijzigd), ingediend door de fractie van de SP, inzake jaarlijkse risicorapportage.

De motie is verworpen
Daartoe besloten

Voorstel van Gedeputeerde Staten van 5 september 2016, dienst/sector SGU, nummer PS2016BEM15, inzake mogelijke verlenging overeenkomst accountantscontrol voortzetting E&Y.

Daartoe besloten
PS2016BEM15

Voorstel van Gedeputeerde Staten van 16 september 2016, dienst/sector BDO, nummer PS2016BEM16, inzake opheffing IPC Vijfheerenlanden.

Daartoe besloten
PS2016BEM16

MILIEU, MOBILITEIT EN ECONOMIE

Voorstel van Gedeputeerde Staten van 5 juli 2016, dienst/sector MEC, nummer PS2016MME07, inzake jaarrekeningen en ontwerpbegrotingen Utrechtse recreatieschappen en recreatie Midden Nederland.

Daartoe besloten
PS2016MME07

Motie M64 (gewijzigd), ingediend door de fracties van de SP en PvdA, inzake Bad Maarsseveen blijft betaalbaar.

De motie is verworpen.
Daartoe besloten

Voorstel van Gedeputeerde Staten van 5 juli 2016, dienst/sector MEC, nummer PS2016MME08, inzake Energieagenda 2016-2019 "Klimaat voor energietransitie".

Daartoe besloten
PS2016MME08

Amendement A25, ingediend door de fracties van de PvdA, inzake Utrecht als energieopwekkende regio!

Het amendement is verworpen.
Daartoe besloten

Amendement A26, ingediend door de fracties van de PvdD en PVV, inzake Biomassa is niet duurzaam.

Het amendement is verworpen.
Daartoe besloten

Motie M65, ingediend door de fracties van de PvdA, inzake intensiveren inzet windenergie.
De motie is verworpen.
Daartoe besloten

Motie M66, ingediend door de fracties van de SP en PvdD, inzake motie uitbreiding Energiefonds.
De motie is verworpen.
Daartoe besloten

Motie M67, ingediend door de fracties van de SP, inzake zonnepanelen voor iedereen.
De motie is verworpen.
Daartoe besloten

Motie M68, ingediend door de fracties van de PvdD en SP, inzake tijdige monitoring energiedoelen.
De motie is ingetrokken.
Daartoe besloten

Motie M69, ingediend door de fracties van de PvdD, inzake Meat Free Monday.
De motie is verworpen.
Daartoe besloten

Motie M70 (gewijzigd), ingediend door de fracties van de PvdD en SP, inzake gemeentelijke energiedoelen.
De motie is verworpen.
Daartoe besloten

Motie M71, ingediend door de fracties van de PvdD en SP, inzake tijdige monitoring energiedoelen.
De motie is verworpen.
Daartoe besloten

RUIMTE, GROEN en WATER

Voorstel van Gedeputeerde Staten van 5 juli 2016, dienst/sector FLO, nummer PS2016RGW06, inzake Landschapsverordening provincie Utrecht 2016.
Daartoe besloten
PS2016RGW06

Amendement A22, ingediend door de fractie van de ChristenUnie, inzake beperking verlichting borden, vlaggen etc.
Het amendement is verworpen.
Daartoe besloten

Amendement A23, ingediend door de fractie van de ChristenUnie, inzake verwijdering vrijstelling heel grote borden langs snelwegen bij woningbouwlocaties.
Het amendement is verworpen.
Daartoe besloten

Amendement A24, ingediend door de fractie van de ChristenUnie, inzake maximale omvang verkiezingsborden.
Het amendement is verworpen.
Daartoe besloten

STATEN (provinciale)

Vaststelling agenda.

Afscheid de heer mr. M. Buiting te Utrecht, Statenlid CDA.

Onderzoek geloofsbrieven benoeming van de heer T. van Oosterom te Woerden (CDA), de heer M. de Droog te Utrecht (D66), verlenging tijdelijke benoeming de heer O. Suna te Soest (PvdA), tijdelijke benoeming de heer W. Wagenmans te Houten (PvdA).

Beëdiging van de heer T. van Oosterom te Woerden (CDA), de heer M. de Droog te Utrecht (D66), de heer O. Suna te Soest (PvdA) en de heer W. Wagenmans te Houten (PvdA) tot lid van Provinciale Staten van Utrecht.

Ingekomen stukken.

Vragenhalfuurtje.

Vaststellen van de notulen van Provinciale Staten van 6, 13 juni en 4 juli 2016.

Motie vreemd aan de orde van de dag, ingediend door de fractie van de SP, "zonder alternatief geen opheffing lijn 15".
De motie is ingetrokken.
Daartoe besloten

Interpellatie snelheidsverhoging A2 130 km per uur, ingediend door 50Plus, SP en PvdA.

Motie M72, ingediend door de fractie van 50Plus en de PvdA, inzaake motie van treurnis handelswijze GS n.a.v. verkeersbesluit snelheidsverhoging A2 naar 130 km.
De motie is verworpen .
Daartoe besloten

Motie M73, ingediend door de fractie van de SP, inzake motie van wantrouwen gedeputeerde Pennarts te traag bij snelheidsverhoging.
De motie is verworpen.
Daartoe besloten

Interpellatie faillissement van de nieuwe sauna in Soesterberg, ingediend door de PVV:

Motie M74, ingediend door de fractie van de PVV, inzake geef erfpachter Sauna Soesterberg geen korting.
De motie is verworpen.
Daartoe besloten

Stemverklaringen.

Stemmingen.

Presentielijst vergadering 19 september 2016

Voorzitter: W.I.I. van Beek, commissaris van de Koning
Griffier: L.C.A.W. Graafhuis

VVD mevr. drs. N. Eijsbroek, Utrecht
mevr. ir. A.A. Ens, Amersfoort
drs. J. Germs, Renswoude
W.J. Joustra, Langbroek
drs. A.H.L. Kocken, Utrecht
R. van Reenen, IJsselstein
mevr. ir. J.C.V. Vaessen, Utrecht
mevr. dr. A.J. Vlam, Nieuwegein
Z. el Yassini, Utrecht

D66 drs. J.G. Boerkamp, Utrecht
mevr. H. Chidi, Amersfoort
mevr. drs. A.J. Dekker, Odijk
mevr. drs. A.W.T. Dercksen, Baarn
M. de Droog, Utrecht
mr. dr. M.C.J. Groothuizen, Zeist
ir. N.J.P. Hoefnagels, Bunnik
P.D. Overkleeft, Utrecht
mevr. A.M. Schneiders, Utrecht

CDA ing. D.G. Boswijk, Wilnis
mevr. D.J. Dorrestijn, Renswoude
J.M.W. Jansen, Baarn
mevr. T. Koelewijn, Bunschoten
mevr. drs. M.W.J. Maasdam-Hoeyers, Zeist
T. van Oosterom, Woerden

PvdA A. Essousi LLB, Utrecht
drs. C. de Kruijf, Leusden
ir. R.G.H. van Muilekom, Amersfoort
H.O. Suna, Soest
drs. W.W.M. Wagenmans, Houten

PVV mevr. E.J. Broere, Soest
R.G.J. Dercksen, Bosch en Duin
ir. H. IJssennagger, Bilthoven
drs. W.J. Ubaghs, Maarssen

SP G.J. Bosman, Loenen aan de Vecht
A.M. Meijer, Amersfoort
mevr. M.G. Noordenbos, Maarssen
mevr. A.M. Poppe, IJsselstein

GroenLinks drs. F.H.W. Bekkers, Bilthoven
mevr. A.C. Boelhauer, Wijk bij Duurstede
ir. H.P. van Essen, Utrecht
mevr. drs. E. Kotkamp, Nieuwegein

ChristenUnie mevr. N. de Haan, Amersfoort
drs. C.J. van Kranenburg, Driebergen-Rijsenburg
A.J. Schaddelee, Houten

PvdD mevr. F.M. Arissen LLB, Utrecht
mevr. H.J. Keller, Driebergen-Rijsenburg

SGP G. van Leeuwen, Houten
P.A. van Leeuwen, Rhenen

50Plus mevr. W.M.M. Hoek, Vreeland

Afwezig:

Leden van Gedeputeerde Staten:

drs. ing. P. van den Berg, Amersfoort

drs. R.W. Krol, Soest

mevr. A.M.A. Pennarts-Pouw, Montfoort

mevr. mr. J. Verbeek-Nijhof, Huis ter Heide

Opening.

De VOORZITTER: Dames en heren, ik open deze vergadering. Ik heet u allen van harte welkom. We hebben opnieuw een interessante agenda.

Ik heb geen berichten van verhindering ontvangen. De fractie van de PvdA geeft nu aan dat mevrouw D'Hondt afwezig is.

Vaststellen agenda.

De VOORZITTER: Ik heb voor u een nagezonden statenvoorstel. Het is een formaliteit, namelijk het opheffen van de IPC Vijfheerenlanden. Ik stel u voor om dit als een sterstuk te behandelen onder agendapunt 16. Gaat u daarmee akkoord? Dat is het geval. We gaan dat inplannen.

Van de SP heb ik een motie vreemd aan de orde van de dag ontvangen over lijn 15. De gedeputeerde mag daarover een opmerking maken.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik doe het even vanaf deze plek. Door de fractie van de SP is bezorgdheid geuit over het aanleggen van een halte en het opheffen van lijn 15. Er kan altijd frictie ontstaan tussen de ene planning en de andere planning. Natuurlijk zijn we het met u eens dat wij eerst de halte gaan aanleggen en dat daarna lijn 15 zal worden opgeheven. Uiteraard laten wij geen reizigers in de kou staan.

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! In dat geval trekken wij de motie vreemd met zeer veel plezier terug. Wij zullen hem niet indienen.

De VOORZITTER: Fijn, dank u wel. Wij hebben aldus gehandeld.

Er is een interpellatieverzoek binnengekomen van de fracties van 50Plus, PvdA en SP over het niet nakomen van de afspraken over de motie snelheidsverhoging A2. Ik stel u voor het debat hierover te voeren onder agendapunt 17. Gaat u daarmee akkoord? Dat is het geval.

Ik heb een interpellatieverzoek ontvangen van de PVV over het faillissement van de sauna Soesterberg. Hoewel ik het vermoeden heb dat over dat onderwerp al heel veel gewisseld is, ben ik benieuwd of u daarover nog iets nieuws in te brengen heeft. Als dat zo is, zou ik dat willen doen onder agendapunt 18. Gaat u daarmee akkoord? Dan doen we dat zo.

Afscheid de heer mr. M. Buiting te Utrecht, Statenlid CDA.

De VOORZITTER: Dames en heren, is er een dokter in de zaal? Ja, hij begint te glimlachen, dus spreek ik mijn woorden in die richting.

Vanaf vandaag zal het hier na deze vraag om geneeskundige hulp helaas stil blijven. Wij nemen namelijk afscheid van Marius Buiting. Begin augustus ontving ik van Marius een brief waarin hij aangaf zijn lidmaatschap van Provinciale Staten te willen opzeggen. Het was een korte, kernachtige brief, waaruit ik toch twee zaken wil halen die Marius goed karakteriseren.

Allereerst richtte Marius de brief aan de hoogedelgestrengde heer Van Beek. Een aanhef die ik tegenwoordig niet vaak meer tegenkom. Dit laat iets zien van zijn hoffelijkheid en correctheid die hem zo kenmerken. Ik kom daarop later nog even terug. Veel belangrijker is de reden van het vertrek van Marius die hij noemde in zijn brief. Hij heeft het voornemen om meer tijd te besteden aan de zorg voor zijn ouder wordende moeder. Ik moet u zeggen dat deze motivering voor het opzeggen van het statenlidmaatschap mij ontroerde.

Gedurende de afgelopen jaren is Marius voor het CDA uitgegroeid tot een invloedrijk statenlid. Waar het nogal eens voorkomt dat leden van Provinciale Staten het lidmaatschap opzeggen vanwege allerlei andere redenen, bijvoorbeeld het aanvaarden van een andere functie, is de reden van Marius toch van een wat andere orde. Hij werd lid van Provinciale Staten na de verkiezingen van 2007 en heeft, met enkele korte onderbrekingen, bijna tien jaar deel uitgemaakt van Provinciale Staten. Gedurende zijn

lidmaatschap heeft hij zich met tal van onderwerpen beziggehouden. Ik zal maar niet al die onderwerpen noemen, maar er een paar uitlichten. Allereerst het voorzitterschap van de subcommissie voor de jaarrekening, een functie die hij vele jaren bekleedde. Daarin was hij niet alleen ter zake kundig, maar toonde hij ook aan een goede verbinder te zijn. Hij wist de diverse meningen binnen de subcommissie altijd tot adviezen te vormen die op consensus konden rekenen en die waardering vonden in de Staten als geheel. Ook voerde Marius het woord over algemene onderwerpen als subsidies, deregulering, bestuurlijke dossiers, financiële zaken en Europa. Hij deed dat zowel in de commissie BEM als in Provinciale Staten. Daarbij vielen zijn brede visie en het veelvuldig betrekken van zijn jarenlange ervaring in het zorgdomein op.

Ik noemde eerder al zijn hoffelijkheid en correctheid. Dat is Marius ten voeten uit: stevige boodschappen en scherpe meningen naar voren brengen op een manier die zorgt voor aandacht en acceptatie. Hij is daarin voor velen van ons een voorbeeld.

Is er op Marius dan helemaal niets aan te merken? Weinig, al heb ik gehoord dat ze bij de Randstedelijke Rekenkamer nog wel eens wakker schrikken van de door Marius aangedragen onderzoekssuggesties naar de diepere verbanden. Hij vroeg daarbij of de Rekenkamer een oordeel kon geven over de samenhang van het provinciaal beleid. Ze wisten er geen raad mee. Het is er nooit van gekomen. Laten we hopen dat het desondanks toch redelijk goed gaat met de samenhang van ons beleid.

Dames en heren, Marius, we gaan in jou een ervaren statenlid verliezen, maar hebben, zoals gezegd, diep respect voor de keuze die je hebt gemaakt. Het ga je goed. Zoals gebruikelijk gaat dit afscheid gepaard met een paar cadeaus, die ik je graag wil overhandigen.

Overhandiging cadeaus.

De heer BUITING (CDA): Mijnheer de Voorzitter, zeer gewaardeerde collega's, zeer gewaardeerde ondersteuning vanuit de griffie en de ambtenaren en natuurlijk zeer gewaardeerde fractiemedewerkers. Het mag wel eens genoemd worden hoeveel ondersteuning jullie allemaal geven aan ons werk. Natuurlijk ook zeer gewaardeerde collega's van de CDA-fractie.

Zoals het de hoffelijkheid betaamt, vroeg ik de voorzitter of ik nog een paar laatste woorden aan de Staten zou mogen richten. Hij zei: "Maar natuurlijk". Maak uw borst dus maar nat.

Heel recent waren wij op bezoek in Hamburg en in de afgelopen week kreeg ik de gelegenheid om een werkbezoek af te leggen aan Gdansk. Tijdens deze werkbezoeken was ik zeer nieuwsgierig hoe andere stadsregio's het doen als je het vergelijkt met onze provincie. Mijn medeleden van de CDA-fractie kunnen terugkijken op een zeer inspirerende manier van kijken naar hoe de stad en het onderland, zoals ook typisch de Utrechtse situatie is, misschien wel een vooruitwijzing zijn naar de urbanisatie van de toekomst. Hoe kun je grootstedelijke problematiek juist zo aanpakken dat er een balans komt tussen mensen, hun werk, de opvang van zwakkeren, het aandacht besteden aan natuur, duurzaamheid, et cetera? Ik denk dat het een aanbeveling kan zijn dat Utrecht nog eens vaker om zich heen kijkt.

Hamburg en Gdansk zijn toevallig twee steden van het oude Hanzeverbond. Wellicht is het ook een gedachte om in al die Europese problematiek van vandaag Europa meer te zien als het Europa van de regio's en van samenwerking tussen steden. Ze glimlachten toen de Brexitsituatie speelde en Londen één dag later ging bellen met alle steden in Europa met de mededeling dat men in elk geval contact wilde houden en dat hetgeen in Londen gebeurt niet altijd hetzelfde is als datgene wat in het land gebeurt.

Vorige week was ik op bezoek in Gdansk, in een prachtig nieuw centrum. Opnieuw een aanbeveling: het European Centre for Solidarity, mede opgericht omdat daar het grote breekpunt in de oostwest-verhoudingen zijn ingang vond. Voor de jongeren onder ons die het al bijna vergeten zijn: je zou kunnen zeggen dat de val van het neerdrukkende communisme eigenlijk is begonnen met de vakbondsbeving in Polen. Het was zeer bijzonder dat wij ook een uur de gelegenheid hadden om een intensieve ontmoeting te hebben met Lech Walesa. Het is ook heel bijzonder dat je de man, die aan het begin heeft gestaan van de solidariteit, eens wat vragen mag stellen. Dan begrijp je ineens wat een staatsman hij was en waarom hij Nobelprijswinnaar is. Een man uit het niets, opgeleid als elektricien, die zich

excuseerde voor zijn weinige educatie. Aan het einde van het gesprek dacht ik: hij is meer geëduceerd dan wij. Educatie is eigenlijk het uitgeleide naar het leven doen. Deze man was zo toeberaid voor wat er daar aan omwentelingen ging plaatsvinden. Toen we hem vroegen wat solidariteit voor hem betekende, zei hij: "Laten we alsjeblieft niet in de solidariteit van het verleden blijven hangen. Wat wij toen geprobeerd hebben te bewerkstelligen tussen oost en west is nu passé. Solidariteit is het op de schouders nemen van het collectief, daar waar de eenling, de ene kleine persoon, de ene kleine plaats of organisatie die niet meer kan dragen." Met dat in ogenschouw keek ik soms ontroerd, soms verbaasd naar twee documentaires van gisteravond. Één documentaire werd uitgezonden door RTL 4 en ging over de tocht die sommige mensen vanuit het zuidelijk halfrond of vanuit oorlogsgebieden maken om ons vrije westen te bereiken, wat we er ook van mogen vinden. De individuele verhalen en de enorme inspanning die mensen zich getroosten om hier naartoe te stappen, maakte buitengewoon veel indruk op mij. De andere documentaire ging over een situatie in onze huidige moderne samenleving. Het ging over een groep mensen die bij de DA drogisterijen buiten hun werk waren gekomen en na enkele jaren, omdat ze nu eenmaal wat ouder waren, nog steeds geen werk hadden gevonden. Met de vraag die Lech Walesa ons voorhield, namelijk wat de kwesties zijn die nu solidariteit vragen, kwamen deze twee dingen naar voren. Ik denk dat we alleen verder kunnen, ook als Utrecht, als we proberen drie zaken in ogenschouw te houden. Ik zou het drie elementen met een V willen noemen: Vrede, Voedsel en Vitaliteit, de mogelijkheid om jezelf te verwerkelijken.

In de vrede kunnen we terugkijken naar de geschiedenis van Utrecht, waar we eens de vrede-stichters van Europa waren. Bij voedsel: wederom: wat we van het zuidelijk en noordelijk halfrond en van klimaatveranderingen vinden, daarover hebben we soms heel andere opvattingen. We weten dat bijvoorbeeld onder andere de verzilting in het deltagebied van Bangladesh voor 100 miljoen mensen op de tocht zet. Niet op de tocht alleen, ze hebben niet alleen geen voedsel, maar zij gaan ook trekken. Hetzelfde zien we in droogtegebieden. Op dit moment zien we dat. We zagen dat ook in Polen, waar kort na de Tweede Wereldoorlog 33 miljoen Polen het land uit getrokken zijn. Zo zie je dat ook in Ierland, et cetera. Als er geen voedsel meer is en als er geen levenskansen meer is, gaan mensen trekken, wat we er ook van vinden. Ik denk dat Utrecht – noblesse oblige – als de meest competitieve regio van Europa misschien naar nieuwe en andere creatieve oplossingen zou kunnen streven. Over de vrede heb ik iets gezegd en dat ligt in de geschiedenis en wellicht niet in onze macht, maar laten we blijvend samenwerken op het gebied van de mogelijkheden van Food Valley, met heel nieuwe vormen van voedselontwikkeling, waarin wij wereldvermaard zijn.

Als het gaat om die zelfverwerkelijking, laten we dan kijken of we pure en originele vormen kunnen vinden om arbeidsdeling en arbeidsverhoudingen een nieuw licht te geven in de 21^e eeuw. Dat is nodig. Als mensen geen werk en geen zinvol bestaan hebben, dan wordt het leven uitzichtloos. Natuurlijk doen we dat al op het gebied van Health en Life Sciences, maar het gaat ook om de zingeving in het bestaan van mensen.

Ik ben christendemocraat. Ook daarin verschillen we vaak van opvatting. Sommige mensen geloven niet meer. Als ik ooit een lezing moet geven, dan zeg ik: "God en het goede is etymologisch hetzelfde, dus ook als je niet gelovig bent, heb dan een beetje vertrouwen in het goede." Christus houdt ons drie levenswijzen voor:

- Constructief met een C. Probeer niemand uit te sluiten. Laat iedereen meedoen. Probeer constructieve oplossingen te zoeken.
- Coöperatief: probeer ook met elkaar een delende samenleving te zijn en niet alleen een samenleving van ik voor ik.
- Probeer een samenleving te zijn met compassie. Er zijn altijd mensen die onze zorg nodig hebben en die het even niet alleen kunnen. Laten we die mensen uit medemenselijkheid steunen.

Ik heb vertrouwen in deze Staten en in u allen dat we tot die creatieve oplossingen zullen komen. Niet zozeer omdat onze politieke programma's uit elkaar liggen en wij heel andere opvattingen hebben, maar omdat iedereen wellicht één stukje van de legpuzzel in handen heeft om aan deze grote vraagstukken van solidariteit een bijdrage te leveren. Ik heb vertrouwen in de hartelijkheid, uw kameraadschap en de bereidheid om met elkaar in gesprek te blijven. Ook daarin kreeg ik een klein inzicht van wat het betekent als je niet meer met elkaar in gesprek blijft. Ik woonde in dat Solidarity Centre een

zogenaamd Freedom House debat bij. Een Freedom House is een soort ijkpunt van waaruit verschillende landen in de wereld kijken naar het democratisch gehalte. Als je meemaakt wat daar gebeurt, dan word je aan de ene kant blij en soms slaat je de kou om het hart. In een aantal landen in de wereld – we hoeven maar te denken aan wat er gebeurt in Turkije en in Hongarije – zie je het democratisch gehalte pijlsnel naar beneden gaan. In Polen vond ik het mooi dat men daar wellicht onvoorstelbaar tegengestelde standpunten had, in het linkse en in het rechtse spectrum, maar dat men dan wel met passie en vol vuur met elkaar in debat was in een democratische atmosfeer.

Ik hoop dat we op deze manier met elkaar verder gaan. Gekscherend eindigde ik mijn fractievergadering vaak met: "Mocht ooit nog eens het onzalige idee van een samenwerking met een andere provincie of een fusie ophanden zijn, dan raad ik uw Staten aan dit met Gelderland te doen. Dan heeft u een prachtige regio tussen de ijzersterke regio's van Ruhrgebied, Randstad, de Zuidelijke As en de Noordelijke As, de zuidelijke industriële nijverheid, de noordelijke landschappelijkheid en de landbouw. Ik wens u veel sterkte met uw werk. Ik heb gezegd. (Applaus)

De VOORZITTER: Er komt straks een moment van schorsing. Ik heb echter eerst een paar andere zaken.

Onderzoek geloofsbrieven benoeming van de heer T. van Oosterom te Woerden (CDA), de heer M. de Droog te Utrecht (D66), verlenging tijdelijke benoeming de heer O. Suna te Soest (PvdA), tijdelijke benoeming de heer W. Wagenmans te Houten (PvdA).

De VOORZITTER: Een viertal mensen heeft kenbaar gemaakt te gaan toetreden tot deze Staten. Dat zijn de heer Van Oosterom, de heer De Droog, de heer Wagenmans als tijdelijk statenlid en de heer Suna als tijdelijk statenlid. Ik verzoek mevrouw Vlam rapport uit te brengen van de commissie voor de geloofsbrieven.

Mevrouw VLAM (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De commissie voor onderzoek van de geloofsbrieven is bijeen geweest en heeft kennisgenomen van de bescheiden van de heren Van Oosterom, De Droog, Wagenmans en Suna. De commissie is van mening dat de bevindingen overeenkomstig de wettelijke vereisten zijn. Er zijn dus geen beletselen voor de toelating van de heer Van Oosterom, de heer De Droog, de heer Wagenmans en de heer Suna tot de Staten van Utrecht.

De VOORZITTER: De vier nieuwe leden zijn in ons midden aanwezig. Ik nodig hen uit naar voren te komen.

Beëdiging van de heer T. van Oosterom te Woerden (CDA), de heer M. de Droog te Utrecht (D66), de heer O. Suna te Soest (PvdA) en de heer W. Wagenmans te Houten (PvdA) tot lid van Provinciale Staten van Utrecht.

De VOORZITTER: Ik ga eenmaal de eed en driemaal de belofte afnemen. Ik verzoek iedereen die daartoe in staat is daarbij te gaan staan.

Ik begin met de eed. Ik zal de tekst voorlezen. Ik verzoek u daarop te antwoorden met de woorden: "Zo waarlijk helpe mij God almachtig" en tegelijkertijd twee vingers van uw rechterhand op te steken.

"Ik zweer dat ik, om tot lid van Provinciale Staten benoemd te worden, rechtstreeks noch middellijk, onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of beloofd.

Ik zweer dat ik, om iets in dit ambt te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk, enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen.

Ik zweer dat ik getrouw zal zijn aan de Grondwet, dat ik de wetten zal nakomen en dat ik mijn plichten als lid van Provinciale Staten naar eer en geweten zal vervullen."

De heer VAN OOSTEROM (CDA): Zo waarlijk helpe mij God almachtig.

De VOORZITTER: Ik kom u zo feliciteren.

Voor de andere drie nieuwe leden heb ik een andere tekst. Als ik die gelezen heb, verzoek ik u op volgorde deze tekst te beantwoorden met de woorden: "Dat verklaar en beloof ik".

"Ik verklaar dat ik, om tot lid van Provinciale Staten benoemd te worden, rechtstreeks noch middellijk, onder welke naam of welk voorwendsel ook, enige gift of gunst heb gegeven of beloofd.

Ik verklaar en beloof dat ik, om iets in dit ambt te doen of te laten, rechtstreeks noch middellijk, enig geschenk of enige belofte heb aangenomen of zal aannemen.

Ik beloof dat ik getrouw zal zijn aan de Grondwet, dat ik de wetten zal nakomen en dat ik mijn plichten als lid van Provinciale Staten naar eer en geweten zal vervullen."

De heer DE DROOG (D66): Dat verklaar en beloof ik.

De heer WAGENMANS (PvdA): Dat verklaar en beloof ik.

De heer SUNA (PvdA): Dat verklaar en beloof ik.

De VOORZITTER: Dan mag ik u als eerste gelukwensen.

De VOORZITTER: Ik verzoek de heer Buiting naar voren te komen. Ik schors de vergadering, zodat u in staat bent om uw vertrekkende collega en uw nieuwe collega's de hand te schudden. De vergadering is geschorst.

Schorsing van 14.25 uur tot 14.36 uur.

De VOORZITTER: Dames en heren, ik heropen de vergadering.

Ingekomen stukken.

De VOORZITTER: Aan de orde is agendapunt 6, de ingekomen stukken. Ik stel u voor om die te behandelen zoals bij de betreffende stukken is aangegeven. Akkoord?

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben een vraag over hoe het standaard gaat met de ingekomen stukken. Vanuit mijn fractie was er al de vraag: "We hebben een motie gekregen van de gemeente Bunnik. Hoe wordt die behandeld?" Op dat moment is gezegd dat deze op de lijst van ingekomen stukken voor de statenvergadering komt. Deze wordt dan doorgezet naar de commissie MME. Die motie ontbreekt hier echter op deze lijst. Op welke manier komt dit stuk wel op deze lijst te staan en op welke manier niet?

De VOORZITTER: Alle stukken die de griffie ontvangt, komen op de lijst te staan. Kennelijk is dit stuk rechtstreeks naar u toe gestuurd en niet naar ons. Ik ken de motie trouwens niet. Zullen we afspreken dat wij even uitzoeken waar die motie is gebleven? Als wij hem vinden, zullen we hem dan alsnog agenderen in de commissie MME? Ik constateer dat u daarmee akkoord gaat. Ik zal nagaan wat er is misgegaan.

Zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming besluiten Provinciale Staten hierna overeenkomstig de voorgestelde wijzen van afdoening.

Vragenhalfuurtje.

De VOORZITTER: Er zijn hiervoor geen verzoeken binnengekomen.

Vaststellen van de notulen van Provinciale Staten van 6, 13 juni en 4 juli 2016.

De VOORZITTER: Er zijn geen amendementen ontvangen. Ik stel u voor alle drie de verslagen goed te keuren. Akkoord?

Zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming stellen Provinciale Staten de notulen van de vergaderingen van 6 juni, 13 juni en 4 juli 2016 ongewijzigd vast.

Statenvoorstel Randstedelijke Rekenkamer onderzoek informatieveiligheid.

De VOORZITTER: Het gaat hier om een klein debat. Ik geef als eerste het woord aan mevrouw Maasdam.

Mevrouw MAASDAM (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Nee, ik had gezegd dat ik eventueel in de tweede termijn het woord wens te voeren.

De VOORZITTER: Akkoord.

De heer UBAGHS (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Tijdens de afgelopen vergadering van de commissie BEM heb ik uitgebreid stilgestaan bij het rapport van de Randstedelijke Rekenkamer, inzake de informatiebeveiliging van de provincie Utrecht. Het is een goed onderbouwd onderzoek, met jammer genoeg niet al te harde conclusies. Het belangrijkste is natuurlijk wel dat de provincie in de komende jaren aandacht gaat schenken aan de geconstateerde problemen met betrekking tot de informatiebeveiliging. Daarbij moeten we helaas constateren dat het college het zichzelf nodeloos moeilijk maakt. Wat ons betreft had ondubbelzinnig gekozen moeten worden voor de ISO 27001-norm in plaats van te verwijzen naar die desbetreffende norm.

We vinden echter de keuze die het college maakt inzake de frequentie van de interne audits onbegrijpelijk. Deze is gesteld op eens per twee jaar. Als je echter stelt dat je baseert op de principes van de ISO 27001-norm, doe dat dan ook. Vandaar dat ik een amendement indien dat oproept om naast de twee besluiten uit het statenvoorstel een derde besluit toe te voegen. Dit derde besluit vraagt erom in elk geval in 2017 en 2018, de komende twee jaren dus, elk half jaar een interne audit te houden. In de toelichting op het amendement heb ik de volledige tekst van de desbetreffende normparagraaf uit de ISO 27001 opgenomen. Het belangrijkste element daaruit is dat de frequentie van auditen mede wordt bepaald door de resultaten uit het verleden. Die zijn, zoals ook uit het onderzoek blijkt, niet denderend.

Amendement A21 (PVV): Rapportage Informatieveiligheid Randstedelijke Rekenkamer.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016, aan de orde hebbende het Statenvoorstel "Rapportage Informatieveiligheid Randstedelijke Rekenkamer";

besluiten:

om besluit 3 toe te voegen aan de besluiten 1 en 2:

"3. In 2017 en 2018 zal twee keer per jaar een interne audit gehouden worden om de werking van het informatieveiligheidsbeleid te toetsen en PS te informeren omtrent de resultaten."

Toelichting:

De provincie is voornemens om één keer in de twee jaar een interne audit te houden inzake de informatieveiligheid. De grondslag voor het informatieveiligheidsbeleid van de provincie Utrecht is de ISO 27001 norm. De ISO 27001 stelt ten aanzien van de interne audit het volgende: "De organisatie moet met geplande tussenpozen interne ISMS-audits (managementsysteem voor informatiebeveiliging) uitvoeren om vast te stellen of de beheersdoelstellingen, beheersmaatregelen, processen en procedures van het ISMS:

- a) voldoen aan de eisen van deze internationale norm en relevante wetten of voorschriften;*
- b) voldoen aan de geïdentificeerde eisen voor informatiebeveiliging;*
- c) doeltreffend zijn geïmplementeerd en worden bijgehouden;*

d) *naar verwachting presteren. Er moet een auditprogramma worden gepland, waarbij rekening moet worden gehouden met de status en het belang van de processen en gebieden die een audit moeten ondergaan, evenals met de resultaten van vorige audits".*

Gegeven de bevindingen van de Randstedelijke Rekenkamer is een auditfrequentie 2 in 2017 en 2018 wenselijk. Afhankelijk van de resultaten kan vanaf 2019 overgegaan worden tot één interne audit per jaar.

De VOORZITTER: Het amendement A21 is voldoende ondertekend en maakt deel uit van de beraadslaging. Het amendement kan worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal het uiteraard niet langer maken dan strikt noodzakelijk is. Het is jammer dat pas in 2015 de urgentie tot het provinciehuis is doorgedrongen om deze problematiek serieus op te pakken. Het is van het grootste belang dat hier opvolging wordt gegeven aan datgene wat door de Randstedelijke Rekenkamer is geadviseerd. Onderschatting kan en mag niet aan de orde zijn. Het is wat ons betreft ook belangrijk dat samenwerking met de Autoriteit Persoonsgegevens een intensief karakter krijgt. In dat opzicht hoop ik ook van de gedeputeerde nog hierover iets te vernemen. Voor het overige steunen wij uiteraard de gedachte dat de aanbevelingen moeten worden overgenomen.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Informatieveiligheid is een belangrijke issue. Daarom bedanken wij de Randstedelijke Rekenkamer voor dit heldere rapport en dat zij hiermee dit thema op onze agenda hebben gezet. Hulde.

Hulde ook aan het college en de organisatie die hiermee sinds een jaar aan het werk zijn. Er zijn echter ook nog wel wat dingen te winnen. In een reactie is daarop door het college al uitgebreid ingegaan. Voor dit moment vragen wij aandacht voor twee dingen. Het eerste punt is het kostenaspect. Wat mag informatieveiligheid ons kosten? In de begroting voor 2016 stond dit niet als een aparte post meegenomen en is ook nergens in de tekst een verwijzing daarnaar te vinden. Hoeveel gaven we uit en hoeveel mag het ons in de komende jaren kosten? Heeft GS dat in beeld? Is het een idee om hierover wat extra tekst mee te nemen in de begroting voor 2017?

Het tweede punt is de spiegel die wij ons als Staten zelf moeten voorhouden. Hoe zitten wij hier zelf in? Hoe gaan de Staten om met informatie die zij hebben? Ook wij hebben namelijk soms gevoelige informatie over personen of anderszins. Hoe beveiligen we die en vooral ook – ik kijk daarbij even naar de voorzitter in zijn rol als commissaris van de Koning – hoe gaan wij om met bestuurlijk gevoelige dossiers, bijvoorbeeld rond burgemeestersbenoemingen en andere sollicitaties en benoemingen? Kan daarover nog iets gezegd worden? Tot op heden hebben wij dat namelijk gemist.

De inbreng van de PVV heeft onze sympathie. Ik ben wel benieuwd naar de reactie van de gedeputeerde hierop. Het is goed om je eigen tegenspraak te organiseren, juist ook als het een beetje pijn doet. Wij geloven dat het kan helpen als een externe audit ons echt een spiegel voorhoudt en soms met kritische aanbevelingen komt.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Wij delen de urgentie en de prioriteiten die blijken uit het amendement dat door de PVV is ingediend. In die lijn is het ook in de commissie BEM besproken. Begin 2016 is er een audit uitgevoerd door een extern bureau. Daaruit volgt het plan van aanpak. We zijn op dit moment druk doende uitwerking te geven aan alle elementen die daaruit volgen. Daarin zijn ook de aanbevelingen van het rekenkameronderzoek meegenomen. Onze eerste voortgangsrapportage, waarvan wij de toezegging hebben gedaan dat wij daarover twee keer per jaar met u het gesprek willen aangaan, komt in december naar Provinciale Staten toe. Mij is gevraagd daarbij ook de kosten in beeld te brengen. Ik stel voor om bij die eerste voortgangsrapportage het kostenaspect mee te nemen.

We leggen nu vooral de nadruk op het implementeren van de maatregelen uit het plan van aanpak. Daarin wil ik nu graag alle energie steken. Aan de PVV heb ik de volgende vraag. Zij we op dit moment onze energie niet aan het verleggen als wij nu de nadruk zouden leggen op het elk jaar laten uit-

voeren van een externe audit? Wij kunnen bekijken welke elementen van de audit meegenomen zouden kunnen worden in het plan van aanpak en in de voortgangsrapportage en niet de nadruk leggen op een externe audit, maar deze meenemen in het plan van aanpak. In elk geval deel ik uw zorgen volledig. Het gaat om de maatregelen die we treffen om die informatieveiligheid te kunnen borgen.

De heer UBAGHS (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Volgens mij heeft de gedeputeerde mij niet helemaal goed begrepen of ben ik onduidelijk geweest, want dat laatste kan natuurlijk ook. De interne audit is precies wat het woord zegt: het is een interne audit. Die mag je uitbesteden aan een extern bureau, maar het hoeft niet. Het punt is echter dat u zegt dat een interne audit die door een extern bureau is uitgevoerd in het plan van aanpak is gekomen. Als u vasthoudt aan het regime van eens per twee jaar, dan betekent dit dat wij dus op zijn vroegst in 2018 geïnformeerd worden over de voortgang omtrent het plan van aanpak.

Ten tweede. Iedereen in de organisatie mag een interne audit uitvoeren, mits hij of zij onafhankelijk is van de te auditen activiteiten. Dat betekent simpelweg dat de ene gedeputeerde de andere gedeputeerde mag auditen, ook volgens de ISO 27001-norm. Er hoeft dus geen extern bureau te zijn en er hoeven dus helemaal geen extra kosten te zijn, als er maar een cyclus ontstaat van minimaal twee keer per jaar, zeker voor 2017 en 2018, om de vinger op de juiste plek te leggen.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik geef aan dat wij de urgentie delen. Voor nu zou ik echt de nadruk willen leggen op het uitvoeren van alle elementen die uit het plan van aanpak zijn gekomen. In december gaan we met elkaar spreken over de eerste voortgangsrapportage die dan uitkomt. We kunnen dan bekijken of die aan uw verwachtingen voldoet. Laten we nu echter vooral alle energie in de implementatie van het plan van aanpak steken. Ook zo'n audit, of je dat nu intern of extern doet, heeft namelijk zijn uitwerkingsperiode nodig. We hebben hem net uitgevoerd, begin 2016, en we zijn nu volop bezig met het uitwerken van de maatregelen en de aanbevelingen in het rekenkamerrapport. In december zullen wij voor de eerste keer spreken over de voortgangsrapportage. Wij bespreken dan ook of u het op die manier voldoende vindt. Mocht u nog andere punten willen meegeven aan die voortgangsrapportage, dan staat GS daarvoor uiteraard open.

De heer UBAGHS (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Nog één poging: waarom zou de provincie anders zijn dan andere organisaties die met zo'n traject aan de gang gaan, of het nu om grote of kleine organisaties gaat, met een managementsysteem waarvan informatie één onderdeel is? Ze gaan juist allemaal in de beginperiode, als het allemaal nieuw is, als er fouten gemaakt worden, op gezette tijden auditen. Geloof me, dat is vaker dan eens per twee jaar. De norm zegt dat je het minimaal eens per jaar moet doen. Voor 2017 en 2018 vraag ik om een frequentie van tweemaal per jaar en daarna vraag ik om een frequentie van één keer per jaar. Waarom zou de provincie, die toch geen denderende record heeft op dit dossier, anders zijn dan andere organisaties? Kunt u mij dat uitleggen? Waarom is het rechtvaardig dat zij naar een frequentie gaan van eens in de twee jaar en wij maar moeten afwachten wat er in die twee jaar gebeurt? Misschien is het over twee jaar hetzelfde als nu, maar dat hoop ik niet.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! U hoeft zeker niet af te wachten wat er gebeurt. We komen er in december, bij de eerste voortgangsrapportage, al met elkaar over te spreken. Laat ik vooropstellen dat de provincie niet anders is dan een andere organisatie. Bij ons staat de informatieveiligheid hoog in het vaandel. Ik zou nu echter de nadruk willen leggen op het implementeren van de maatregelen uit het plan van aanpak. Elk jaar hebben we ook een 'mystery guest'. Daarin zou ik nu volop de energie willen steken. Niet de energie steken in een audit, maar de energie steken in het toepassen van de maatregelen om te komen tot een informatieveilige organisatie.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een vraag voor de heer Ubaghs. Voor mijn gevoel, horende de discussie hier en in de commissie BEM, zit er heel weinig licht tussen wat u beiden zegt. U geeft al de mogelijkheid om dit soort zaken intern te bekijken, et cetera, terwijl uit de stukken van GS de angst bestaat voor het elk half jaar inschakelen van een externe partij die overal op ingaat. De Staten zouden zelfs vragen kunnen stellen. Dat zou ongeveer op een audit lijken zoals u die noemt. Als we twee keer per jaar vragen stellen, dan hebben we de audit van twee keer per jaar al bin-

nen. Mijnheer Ubaghs, ik vraag u om GS even de mogelijkheid te geven dit nu zo te doen. Als wij in december erover spreken en wij zien wat er dan gebeurt, denk ik dat wij elkaar heel snel vinden voor hoe je dat intern nog kunt verbeteren. Volgens mij zit er heel weinig licht tussen.

De heer UBAGHS (PVV): Mijnheer de Voorzitter! In antwoord op de vraag van de heer Hoefnagels het volgende. Ik geef daaraan op voorhand geen gehoor, omdat ik niet weet welke terugkoppeling straks in december plaatsvindt. Ik weet echter wel, als er een formele interne audit wordt gehouden, wat dan de teneur is van het verslag. Ik weet dan precies welke punten getoetst worden, terwijl ik nu maar moet afwachten hoe die rapportage van het college er uit zal zien. Die interne audit kunt u uitvoeren en dat kan ik ook doen. Ik heb zelfs de bevoegdheid om hem uit te voeren, maar dat terzijde. De rapportage van het college kan zinnig zijn en hij kan ook onzinnig zijn. Ik weet het niet, maar ik weet wel zeker dat als de lijn van ISO 27001 gevolgd wordt, er iets zinnigs op tafel komt waaraan wij iets hebben.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb toch wel de behoefte om daarop te reageren. We hebben samen een plan van aanpak opgesteld. De terugkoppeling die wij in december doen, betreft de implementatie van de maatregelen uit het plan van aanpak. Wat mij betreft is het zeker een zinnige rapportage. De informatieveiligheid houdt niet op bij alleen maar de interne organisatie, maar deze gaat door. Ik vind het echt een verantwoordelijkheid van ons allemaal. Als u punten zou willen meenemen waarvan u zegt dat u daaraan aandacht geschonken wilt hebben, naast de implementatie van de maatregelen uit het plan van aanpak, dan sta ik daarvoor open. Ik wil nu echter graag de energie steken in het uitwerken van de maatregelen om te komen tot die informatieveilige organisatie en niet in het elk jaar uitvoeren van een audit. We zijn namelijk druk doende om de maatregelen uit het plan van aanpak te implementeren.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! We zien hier dat het college met een plan komt en dat een statenlid met een ander plan komt. Als reactie daarop zou ik graag gezien hebben dat het college zegt dat het andere plan goed of niet goed is. Dat zegt de gedeputeerde echter niet. De gedeputeerde zegt dat het niet uitkomt, omdat het college een eigen plan heeft en dat het niet wil worden lastiggevalen met een ander plan. Daar gaat het echter niet om. Het gaat erom dat we de best denkbare oplossing kiezen. De vraag is of het voorstel van de heer Ubaghs de best denkbare oplossing is. Voordat wij straks stemmen, wil ik graag van de gedeputeerde een inhoudelijk oordeel hebben over het voorstel van de heer Ubaghs.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Voor de ISO-normering hebben we een auditprocedure. De heer Ubaghs vraagt erom de nadruk te leggen op de audit. Het college geeft echter aan dat het graag de nadruk wil leggen op de uitvoering van de elementen in het plan van aanpak. In december zullen we dan de voortgang bespreken. Ik wil dus niet zeggen of het een goed is of het ander niet goed. Het is maar net waarop je de nadruk wilt leggen. Die leggen wij op het uitwerken van de maatregelen om te komen tot die veilige informatiehuishouding.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Dit is dus niet het antwoord dat ik bedoel. Het is iets scheef. Ik raad de gedeputeerde aan om er nog eens over na te denken als zij op haar stoel zit en misschien nog eens met een ambtenaar overlegt. Dan horen we graag een onderbouwd verhaal over het voorstel van de heer Ubaghs en of dat juist is of niet. We willen de best denkbare optie. Dat zal, afhankelijk van de reactie van de gedeputeerde, uiteindelijk ons stemgedrag bepalen.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Ik ga proberen of ik een brug kan slaan. In Verbinding is volgens mij een van de motto's van deze periode. De heer Ubaghs heeft het steeds over een audit, intern of extern. De voorkeur gaat volgens mij uit naar een externe audit, want daarvan leer je iets meer. De gedeputeerde heeft het over een voortgangsrapportage die in december komt. Bedoelen zij daarmee beiden niet ongeveer hetzelfde? Is de voortgangsrapportage ook niet een monitor of een audit van de situatie op dat moment, die wij teruggekoppeld krijgen? Het gaat er mij als statenlid uiteindelijk om dat ik de voortgang wil kunnen volgen en kunnen monitoren en desnoods kunnen zien en ruiken. Of dat nu gaat via een voortgangsrapportage of via een

audit maakt niet uit, ik wil dat het op een goede manier en op de best mogelijke manier gebeurt. misschien zit er wel helemaal niet zo veel licht tussen, maar gaat het net om de taal die gebruikt wordt.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Wij stellen het volgende voor. Wij hebben net een audit gehad. Daaruit is een aantal aanbevelingen en maatregelen genomen. Wij zijn er druk mee bezig om die te implementeren en om u mee te nemen in hoe ver wij zijn met het implementeren van die maatregelen. Als ik de heer Ubaghs goed begrijp, zegt hij dat hij de informatieveiligheid graag elk jaar volgens de ISO 27001-normering getoetst wil hebben. Dat kan een interne audit zijn, maar het mag ook een externe audit zijn. Daar wringt wat mij betreft echter de schoen. De urgentie is hetzelfde. Het college wil de nadruk leggen op de uitwerking. Of het moet een semantische discussie zijn, waarin wij beiden hetzelfde bedoelen. Het gaat er ons om dat de maatregelen die uit die audit komen en die wij al gedaan hebben, op een goede manier worden opgevolgd.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Dat is helder. Wat is er dan tegen om de maatregelen elk jaar te laten auditen of te laten toetsen? Dan is voor mij het bezwaar weggenomen dat bij verschillende fracties leeft.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Daarover zouden we het bij de voortgangsrapportage kunnen hebben. Ik wil graag de nadruk leggen op het implementeren van de maatregelen. Als uiteindelijk via een audit moet blijken of wij het goed hebben gedaan, dan kan dat. Naar mijn idee hebben we nu echter net een audit gehad. Daarmee zijn we druk bezig. Om nu dus al vast te leggen dat wij elk jaar een audit laten uitvoeren, is wat mij betreft overbodig. We hebben ook elk jaar al de 'mystery guest', evenals elk jaar de voortgangsrapportage. De heer Ubaghs kan aangeven of er licht zit tussen datgene wat ik nu aangeef en wat de PVV bedoelt in haar amendement.

Mevrouw VLAM (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik denk dat er inderdaad niet zo veel ruimte zit tussen wat de heer Ubaghs beoogt en de informatie die wij nu van de gedeputeerde krijgen. Uiteindelijk gaat het erom welke informatie de Staten krijgen en of wij voldoende informatie hebben om te kunnen sturen. We zijn niet degenen die zelf die audit moeten doen. Wellicht is het een suggestie dat als de informatie er in december is bij de voortgangsrapportage, wij dan weten waarop geaudit is. Dan kunnen we een inschatting maken of dat in onze optiek voldoende is. Dan kunnen we op dat moment eventueel extra vragen formuleren om er een vervolg aan te geven. Dat komt van beide werelden het dichtst bij elkaar.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Dat probeerde ik net aan te geven. Dat zou een heel goede suggestie zijn om eerst in december de voortgangsrapportage te bespreken en na te gaan of dit is wat wij van de uitwerking van het plan van aanpak verwachten.

De heer UBAGHS (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Ondanks het feit dat ik net zei dat ik een laatste poging zou doen, zal ik nu een allerlaatste poging doen. Ik spreek hierbij via u, voorzitter, zowel tot de heer Schaddelee als tot de gedeputeerde. Ik heb het niet over een externe audit. Je hebt het over een externe audit als je besluit het informatieveiligheidssysteem van de provincie te laten certificeren. Dan pas je dus de ISO 27001 in zijn geheel toe. Dat doet de provincie niet en ik vind dat jammer. Daarover gaat het amendement. De provincie zegt zelf, niet ik, dat zij zich gaat baseren op de principes van de ISO 27001. Een van die principes is dat je periodiek een interne audit hebt. Een interne audit, ook al wordt die door een externe persoon of instantie uitgevoerd, behoudt de status interne audit. Extern is alleen maar aan de orde als je het geheel officieel laat certificeren. Die keuze heeft de provincie niet gemaakt. Prima.

Nu kom ik terug op hetgeen mevrouw Vlam zei. Zij vroeg zich af of het hier niet gaat om een semantische discussie. Dat is het niet. Nogmaals: als je besluit ...

De gedeputeerde is heel slim. Zij heeft het over één keer per jaar. Ik heb het in het amendement niet over één keer per jaar, ik heb het zelfs over twee keer per jaar. Pas in 2019, als de resultaten van vier keer een interne audit in 2017 en 2018 zodanig zijn dat die frequentie naar één keer per jaar gaat, is het hele informatieveiligheidssysteem en niet alleen het plan van aanpak gewoon intern te toetsen aan de hand van de vraag waar we staan. Dat gaat dan inderdaad via een format. Bij het volgende agendapunt

wordt zo'n format behandeld, maar dat is het volgende agendapunt. De ISO-serie zit logisch in elkaar. Dat vraag ik, volgens de eigen woorden van het college, namelijk omdat wij ons baseren op de principes van ISO 27001 en wij dit ook op dit heel belangrijke dossier toepassen. De resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst, zoals de bekende slogan luidt, en wat dit dossier betreft al helemaal niet. Die norm houdt er al rekening mee, omdat die norm zegt dat de frequentie wordt bepaald door de resultaten uit het verleden. Dat staat ook in de toelichting op het amendement.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben in elk geval blij dat ik kan constateren dat wij dezelfde doelstelling hebben voor de informatieveiligheid. Ik constateer echter ook dat de weg ernaartoe wellicht een iets andere zou kunnen zijn. Het gaat er naar mijn idee om dat wij de maatregelen die uit die eerste audit komen op een goede manier implementeren. Als er goede suggesties zijn, nemen we die graag mee. Nogmaals: we zijn nu volop aan de slag gegaan met de maatregelen. Laten we die meenemen met de eerste voortgangsrapportage en laten we dan bekijken of we de frequentie van een interne of externe audit, hoe dan ook, zouden willen verhogen.

De VOORZITTER: Ik reageer nog even, als u mij toestaat, vanaf deze plek op de woorden van de heer Schaddelee. Hij stelde mij een vraag over alle informatie die te maken heeft met de rijkstaken van de commissaris en heel specifiek met alles wat met de burgemeesters te maken heeft. Het kabinet van de commissaris dient te voldoen aan alle eisen, zoals die voor de hele organisatie gelden. Daarin zijn we niet specifiek. Juist al bij dit soort vertrouwelijke informatie zit een nadrukkelijke afscherming naar de rest van de organisatie. De gegevens daarover zitten in een apart systeem. Het aantal mensen dat daartoe toegang heeft, is op één hand te tellen. We zijn daarin heel erg streng. We bewaken dat met ons leven. We willen namelijk absoluut niet dat er informatie daarover op straat komt.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik had de gedeputeerde nog een vraag gesteld over de samenwerking met de Autoriteit Persoonsgegevens. Ik heb daarop nog geen reactie gehoord.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De Autoriteit Persoonsgegevens heeft richtlijnen gegeven. We volgen die richtlijnen van de Autoriteit Persoonsgegevens uiteraard. Ik stel voor om dit punt mee te nemen in de rapportage van over een paar maanden, om aan te geven hoe wij daaraan richting geven. Het gaat om vastgestelde richtlijnen.

De VOORZITTER: Fijn, dank u wel. Daarmee sluiten wij de eerste termijn af. Is er behoefte aan een tweede termijn? Dat is niet het geval. Daarmee is dit agendapunt behandeld. We komen er later op de dag op terug tijdens de stemmingen.

Statenvoorstel Beleidskader integraal risicomanagement.

Mevrouw VLAM (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De VVD heeft met vreugde kennisgenomen van deze notitie. Bij een goede en beheerste bedrijfsvoering hoort ook een goed risicomanagement. Dat kan alleen plaatsvinden als je een integraal beeld hebt van de risico's. In eerdere rapportages en jaarrekeningen en dergelijke hebben we al verschillende facetten van risicobeheersing gezien. Risicobeheersing aan de ene kant grijpt echter in op risicobeheersing aan de andere kant. Dan moet je het in zijn totaliteit goed bekijken.

We zijn dus blij met dit totale overzicht. Dit is echter nog maar het begin. Dit is namelijk de opmaat naar een goede risicoaanpak. Het in kaart hebben van de risico's is één, maar het goed kunnen beheersen en managen van de beheersmaatregelen, zodat je weet welke risico's er feitelijk overblijven, is de volgende stap. Wij roepen de mensen hier op om dat een goede kans te geven en het proces goed te doorlopen.

De VVD ziet ook graag de uitkomsten van deze risicoaanpak en dit risicoassessment terug als onderdeel van de begroting, zowel binnen de projecten als binnen de totale begroting. Nogmaals, het sturen op en het beheersen van goede risico's heeft impact op vele terreinen. Je kunt namelijk niet aan alle kanten gelijktijdig helemaal schoon zijn. Natuurlijk zijn we er ons van bewust dat het niet mogelijk is

om het leven zonder risico's te nemen. Je moet dan alleen wel weten welke risico's je in huis haalt. Kortom: succes met het vervolg van dit stuk. De VVD kan instemmen met dit beleidskader.

De heer VAN MUILEKOM (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De PvdA is blij dat het risicomanagement aandacht krijgt. Je zou verwachten dat dit al volkomen geïntegreerd is in de organisatie, maar ik denk dat het stuk dat wij vaststellen – en dat wij gaarne doen – accenten legt op punten waaraan aandacht besteed zou moeten worden.

De PvdA wil één accent nog even extra naar voren halen. Dat heeft te maken met de samenwerking met onze partners. In de omgeving waarin de provincie zich bevindt, doen we bijna niets meer alleen. We doen veel in samenwerking met partners, op zeer veel diverse wijzen en soms ook met zeer veel diverse vormen van risico's. We spreken vandaag nog over de sauna in Soesterberg, om maar een voorbeeld te noemen. We willen echter graag nog extra van de gedeputeerde horen hoe dit punt extra aandacht krijgt in de verdere ontwikkeling van het risicomanagement in de organisatie. Aan de ene kant vanuit de politiek-bestuurlijke kant, maar ook vanuit de ambtelijke organisatie. Het is namelijk een veel meer externe gerichtheid, niet alleen op hoe wij het zelf organiseren, maar ook op hoe externe partners het doen in hun samenwerking met ons.

De heer UBAGHS (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Allereerst complimenten aan degene die de agenda heeft samengesteld. Deze punten liggen namelijk helemaal in mijn straatje.

Toen wij in 2011 zitting namen in PS viel het ons gelijk op dat bij elk statenvoorstel een paragraaf was opgenomen met het kopje 'financiële consequenties', met vaak als belangrijkste constatering: geen. Gemakshalve wordt dan vergeten dat er altijd wel op de een of andere manier financiële consequenties zijn.

Een aantal jaren later, ik dacht in 2013, maar het kan ook 2014 geweest zijn, werd op initiatief van D66 een nieuwe paragraaf aan statenvoorstellen toegevoegd, met als kopje 'duurzaamheid'. Ook nu komt het college vaak niet verder dan "geen" of met de conclusie dat het voorstel goed is voor 'people, planet en profit'. Waarvoor zou het immers anders goed moeten zijn?

Nu komt er een voorstel om aan elk statenvoorstel een risicoparagraaf toe te voegen. Om te voorkomen dat wij niet weer elke keer moeten lezen dat er geen risico's aan een voorstel verbonden zijn, dien ik een motie in die het college oproept om bij de risicoparagraaf de methode van analyse en uiteraard de uitkomsten van de analyse te vermelden. Dit geheel in de geest van ISO 31001, waarover het in dit statenvoorstel gaat.

Motie M62 (PVV): Beleidskader integraal risicomanagement.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016;

gehoord de beraadslagingen inzake het beleidskader integraal risicomanagement;

constaterende:

dat om een beter inzicht te krijgen in de risico's bij ieder statenvoorstel een risicoparagraaf zal worden toegevoegd;

overwegende:

dat nu al bij ieder statenvoorstel een paragraaf "Financiële consequenties" en "Effecten op duurzaamheid" is opgenomen en dit veelal leidt tot de opmerking "niet van toepassing" of "geen";

verzoeken het college van Gedeputeerde Staten:

om minimaal bij de risicoparagraaf aan te geven welke methode van risicoanalyse is toegepast en wat de bevindingen zijn van deze analyse.

En gaan over tot de orde van de dag.

De VOORZITTER: De motie M62 is voldoende ondertekend en maakt deel uit van de beraadslaging. De motie kan worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Het is ongelooflijk belangrijk dat er in de volksvertegenwoordiging gesproken wordt over risico's en dat daarvoor nadrukkelijk aandacht bestaat. Natuurlijk wordt er aan risicorapportage gedaan en is het college voornemens om daaraan meer aandacht te besteden in de vorm van een toevoeging bij een statenvoorstel. Dat stellen wij natuurlijk heel erg op prijs, maar ik vind dat nog te vaak in de politieke gedachtewisseling hier in Provinciale Staten fracties niet ingaan op de problematiek van risico's. Ik kan mij herinneren dat er, toen het ging over de overgang van het BRU naar de provincie, gesproken is over risico's rondom de sneltram, maar door de bank genomen hebben we het daar nauwelijks of nooit over.

Er wordt een risicorapportage gevoegd bij de jaarrekening en er wordt een update daarvan gevoegd bij de najaarsrapportage. Ik vind het echter veel belangrijker dat, waar wij hier het overleg hebben in de Staten, fracties min of meer gedwongen worden hun gedachten te laten gaan over dit aspect en dat men in elk geval kan zeggen, op het moment dat onverhoopt blijkt dat er toch iets misgaat als het over de risico's gaat, wij erover hebben nagedachte en wij erover gesproken hebben. Het moet niet zo zijn dat het nadenken pas begint bij de onheilstijding.

Om daaraan bij te dragen, dien ik een motie in die ervoor zorgt dat een provinciebrede risicorapportage elk jaar tegelijk met de jaarrekening, maar als apart agendapunt, aan de Staten wordt aangeboden. Ik weet dat de Staten zelf over hun agenda gaan, maar om te voorkomen dat wij moeten vragen om er bij de eerstvolgende gelegenheid een apart agendapunt te maken en als wij standaard afspreken om een dergelijke rapportage als apart agendapunt aan te bieden, is naar ons idee hiermee aan een voorwaarde voldaan.

Motie M63 (SP): jaarlijkse risicorapportage.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter bespreking van het Statenvoorstel Beleidskader integraal risicomanagement;

overwegende:
dat risico's bij de behandeling van statenvoorstellen en jaarrekeningen zelden de aandacht krijgen die ze verdienen;

dragen het college op:
een provinciebrede risicorapportage jaarlijks, tegelijk met de jaarrekening, maar als apart agendapunt, aan de Staten aan te bieden.

En gaan over tot de orde van de dag.

De VOORZITTER: De motie M63 is voldoende ondertekend en maakt deel uit van de beraadslaging. De motie kan worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

De heer VAN MUILEKOM (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een vraag voor de heer Meijer. Misschien heb ik het verstaan, maar wilt u die risicoparagraaf als hoofdstuk bij de jaarrekening behandelen?

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! De risicorapportage is een bijlage bij de jaarrekening, zoals dat ook het geval is bij de najaarsrapportage. Ik wil echter niet dat dit als bijlage 728 wordt bijgevoegd, maar dat het als een apart agendapunt wordt genoemd, zoals het nadrukkelijk als apart agendapunt onder de aandacht is gebracht. Dan is het verder ieders eigen verantwoordelijkheid wat men daarmee doet.

De heer VAN MUILEKOM (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik vraag het bewust in het kader van de jaarrekening. Een jaarrekening houdt altijd een terugkijken in. Het is uw bedoeling om niet vanuit de risico's vooruit te kijken, maar dat er wordt teruggekeken wordt hoe we het hebben gedaan met de beoordeling van de risico's. Begrijp ik dat goed?

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Bij statenvoorstellen begin je aan iets. We weten ook dat bij langlopende projecten de risico's niet aldoor hetzelfde zijn en dat ze op het ene moment veel groter kunnen zijn dan op het andere moment. Daarom vinden wij in elk geval dat er ten minste eenmaal per jaar zo'n moment moet zijn waarop we het allemaal eens tegen het licht houden. De heer Van Muilekom en ondergetekende wonen in dezelfde gemeente. Daar is het ook niet ongebruikelijk om de risicorapportage nadrukkelijk onder de aandacht te brengen. Ik denk dat het zin heeft om dat ook in de Staten te doen.

De heer UBAGHS (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb twee vragen voor de heer Meijer. Bedoelt de heer Meijer alle risico's of bedoelt hij alleen de financiële risico's? Als de motie van de heer Meijer wordt aangenomen, moet dan wat hem betreft bij elk statenvoorstel dat nieuwe kopje 'risico's' nog gehandhaafd worden?

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Van het goede kun je niet genoeg hebben. Ik ben dus wel van mening dat het idee om het statenvoorstel te voorzien van het kopje 'risico's' gehandhaafd wordt. Aan het begin is het altijd goed om sowieso naar de risico's te kijken. Ik vind dat dus een goede plek. Om te voorkomen dat we het wildwest, afhankelijk van de politieke impulsen van de statenleden, benaderen, wil ik het beoordelen ervan structureren. Vandaar dat ik een moment in het jaar kies waarin de geactualiseerde risico's aan de orde komen. Ik denk daarbij primair aan financiële risico's.

Mevrouw VLAM (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De Staten gaan natuurlijk over de eigen agenda en dus hebben we elk moment de gelegenheid om over risico's te praten.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik had dit verwacht.

Mevrouw VLAM (VVD): Ik ben blij dat we in elk geval zo consistent zijn dat we daarin gelukkig betrouwbaar en heel voorspelbaar voor u zijn. De Staten hebben echter toch een moment waarop we over risico's praten? Dat doen we bij de begroting. Op dat moment bekijken we welke stappen we moeten maken, welke projecten wij in het komende jaar en de jaren daarna uitvoeren en wat de risico's zijn en welke financiële verantwoording er nodig is en spreken we over het integreren van andere risico's. Dat is bij uitstek het moment waarop wij praten over de toekomst. Achteraf praten is altijd vervelend, maar dat doen wij al bij de projecten zelf. Besturen is ook vooruitzien.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Laat ik nu de indruk hebben dat mevrouw Vlam een partij vertegenwoordigt die graag als financieel degelijk te boek staat en die erg haar best doet om dat op allerlei manieren handen en voeten te geven. Het lijkt bijna alsof mevrouw Vlam met haar vraag wil zeggen: doe hierover nu niet zo moeilijk. Dat kan toch niet waar zijn? Het zal toch niet zo zijn dat de VVD de partij is die zegt dat wat minder aandacht moet worden besteed aan de risico's. Waarom zouden we dat doen?

Mevrouw Vlam zit in elk geval even lang als ik in de Staten en misschien wel langer. Even lang? Dat laatste volgens mij. Ja. Laten mevrouw Vlam en ik eens proberen samen terug te denken aan discussies die hier over risico's gevoerd zijn. Dat zijn er niet zo heel veel. Dat is mijn probleem. Er zijn risico's bij gekomen. Dat weet u ook. Denk aan het BRU en alles wat daarmee samenhangt. Ik vind dit zodanig belangrijk dat ik hiermee een stukje extra zekerheid wil inbouwen.

Mevrouw VLAM (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Als het gaat over het mitigeren van risico's, dan kunnen wij elkaar zeker vinden. Ik kan mij de commissievergadering nog wel herinneren waarin de VVD heeft aangegeven dat we extra risico's in huis hadden genomen doordat het BRU bij de provincie in was gekomen. Dat zijn heel andere risico's dans het beheer van een trimbaan en dergelijke. Daar-

voor moeten we goed reserveren en we moeten bekijken wat daarin gaat veranderen. Als het gaat over het mitigeren van risico's, vindt u mij absoluut aan uw zijde. Dat geldt ook voor het bespreken in Provinciale Staten. Nogmaals, daarvan bepalen wij zelf de agenda. Mijn betoog is echter juist dat wij nu voor een integraal risicobeleid gaan en dat wij dat dus doen op het moment dat wij de begroting bespreken. Op dat moment kun je dit punt integraal bespreken.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik daag mevrouw Vlam uit om samen met mij de begrotingsbehandeling van de laatste vijf jaar door te nemen. Laten we daar een middagje voor nemen. Dan zullen we eens bekijken hoe vaak en hoe langdurig er over risico's is gesproken. Ik denk dat het teleurstellend is. Dat wil ik een beetje veranderen.

De heer GROOTHUIZEN (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit aan bij wat mevrouw Vlam zegt. Ik denk dat de heer Meijer ons een heel eind tegemoet zou kunnen komen als hij zijn motie zou aanpassen in de zin dat het punt bij de begroting aan de orde zal komen. Daar vindt u elkaar volgens mij gemakkelijk. Dan komt die aandacht er namelijk wel, maar dan op het moment dat we er nog iets aan hebben.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Op zich sta ik open voor die suggestie, met dien verstande dat het om een apart agendapunt moet gaan. Dan hoeven wij niet als fractie te vragen om er een apart agendapunt van te maken en zijn we het er allemaal mee eens. Dat is de essentie. Ik sta er best voor open om de jaarrekening in te ruilen voor de begroting.

De heer GROOTHUIZEN (D66): Mijnheer de Voorzitter! Dat zou het karakter van het gesprek in elk geval al behoorlijk veranderen.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Misschien. Dan is het ook één keer per jaar.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): Mijnheer de Voorzitter! De heer Meijer zegt dat als hij de begrotingen van de afgelopen vijf jaar bekijkt, er dan heel weinig over wordt gezegd. Daarom wil hij ons dwingen erover na te denken door het punt apart te agenderen. Hij zegt eigenlijk: "U zit min of meer te slapen en ik houd u wel wakker." Dat probeert de heer Meijer te doen met dit voorstel.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben wat bescheidener.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Als iedereen zijn of haar hobby gaat uitvoeren en ik weer een ander punt apart geagendeerd wil hebben, dan wordt het een wildwest. Daaraan moeten we absoluut niet beginnen. Het is een nobel streven en het is heel leuk dat u dit zo bedacht heeft, maar we kunnen talloze onderwerpen bedenken die wij allemaal belangrijk vinden. Als elke fractie dat gaat inbrengen, wordt het een wildwest. Dat moeten we niet doen. Het is een goed idee, maar voer het niet uit.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik ken de SGP als een buitengewoon degelijk gezelschap.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): Dank u wel.

De heer MEIJER (SP): Mocht de heer Van Leeuwen een beetje van de rit af gelopen zijn: zijn voorganger, de heer Van Wikselaar, vocht als een havik voor financiële degelijkheid. Met name wanneer risico's onderschat zouden worden, zou hij in de gordijnen springen om daarop onmiddellijk politieke actie te laten volgen. In die context begrijp ik het betoog van de heer Van Leeuwen niet zo goed. Hij zegt namelijk: "Als iedereen hier zijn hobby gaat beoefenen en gaat vragen om aparte agendering, ...". Het is niet mijn hobby, volgens mij is dit pure noodzaak. Volgens mij is de SP niet de enige partij die financiële degelijkheid voorstaat. De SGP kan toch zeker ook aansluiten en wil toch ook graag dat profiel hebben? Ik nodig de heer Van Leeuwen daarom van harte uit om zich over allerlei mentale weerstanden heen te zetten en in dit geval bij te dragen aan meer financiële degelijkheid.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben blij dat de heer Meijer onze dege-lijkheid waardeert.

De heer MEIJER (SP): Die van uw voorganger.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): We zitten steeds in dezelfde lijn. Kan ik u geruststellen door te zeggen dat ik die stukken echt wel zal lezen en dat ik echt in de gordijnen zal springen op het moment dat dit noodzakelijk is? Wat u zegt houdt natuurlijk niet in dat ik het niet ga doen. Het staat er allemaal in. Laten we niet zo moeilijk doen. We staan er al veel te lang bij stil. Wat mij betreft hoeft het niet apart geagendeerd te worden.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Het aardige is dat de heer Van Leeuwen aan zijn kiezers moet uitleggen wat hij zegt en ik moet het uitleggen aan de mijne.

Mevrouw BOELHOUWER (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Integraal risicomanagement. In de commissie hebben wij laten weten dat wij ons kunnen vinden in het uitvoerige en helder geschreven beleidskader, met name bij de 'hard control' en de financiële risico's. GroenLinks was gecharmeerd van de zinsneden in de inleiding, namelijk dat er ook aandacht moet zijn voor de 'soft control'. Dan hebben we het over de maatregelen die van invloed zijn op de motivatie, de loyaliteit, de integriteit en de inspiratie van de medewerkers. We vinden dat er in het uitvoeringsprogramma en af en toe in een notitie eronder nog weinig inzicht is in hoe u daarop gaat sturen. Van de gedeputeerde hebben we begrepen dat zij teruggaat in de organisatie om te kijken hoe dat kan worden vormgegeven. We horen graag van haar wanneer en hoe ze daarop terugkomt.

De heer GROOTHUIZEN (D66): Mijnheer de Voorzitter! Als je je eigen risicomanagement niet helemaal op orde hebt, is het natuurlijk een beetje flauw om nog pretenties te hebben. Wij willen in elk geval onderstrepen dat we blij zijn met de stap die de provincie heeft gemaakt naar een verdergaand risicomanagement. Ik zal het u verder besparen.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Het stuk spreekt uit dat sturen wil zeggen dat kansen worden benut, maar dat ook risico's worden beheerst, ook het nemen van verantwoorde risico's. Dat geldt voor onze eigen organisatie, maar zoals de heer Van Muilekom terecht aangeeft, maakt het ook dat we bij onze stukken over onze rol en verantwoordelijkheid, ook in relatie tot andere 'stakeholders', wij de risicobeheersing en het kansen op sturen een goede plek moeten geven. De motie die is ingediend door de PVV ondersteunt ons beleid dat wij daarbij vooropstellen. Dat geef ik graag aan PS mee.

De VOORZITTER: Is er behoefte aan een tweede termijn? Dat is niet het geval. Dan is daarmee dit onderwerp afgehandeld. We komen erop terug bij de stemmingen.

Statenvoorstel Landschapsverordening provincie Utrecht 2016.

De heer GERMS (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Met de verruiming van de Landschapsverordening hebben we een mooi proces doorlopen. Ik kwam hier drie jaar geleden in de Staten. Toen trof ik allerlei dingen aan, ook in GS-verslagen, over dat er gehandhaafd moest worden op bordjes voor eierautomaten, de lengte van boten en eigen insteekhaven. Ik heb me daarover echt verbaasd. Toen zei de fractievoorzitter: "Dit is echt een onderwerp voor jou om je daarin verder te verdiepen." Vandaar dat ik hier mag staan.

In het afgelopen jaar hebben we een goed proces doorlopen. We hebben ons daarin direct in de nieuwe statenperiode verdiept. Er is in deze verordening meer ruimte voor borden langs de weg, er is meer ruimte voor borden bij bedrijven, de oppervlakte mag wat groter zijn. Soms was datgene wat mocht en niet mocht wel heel minutieus. Het gaat toch ook om verlenging van de insteekhavens; daarvoor is een stukje verruiming gekomen. Dan zijn er ook de 'boatsavers'. In de voorbereidende periode was dit best een pijnlijke kwestie. Nu wordt dit ook opgelost.

Het past in het streven van de VVD om over te gaan op minder regelgeving dat deze Landschapsverordening verruimd wordt. Ik vind het ook mooi om namens mijn fractie te mogen melden dat wij erg instemmen met het maatwerkprincipe, zodat een aantal dingen getoetst kan worden aan kwaliteitscriteria. In de verordening staat duidelijk dat er een kwaliteitstoets kan komen om zaken maatwerk te geven. Zolang ik bij de politiek betrokken ben, ben ik voorstander geweest van maatwerk, ook in de ruimtelijke ordening.

Ik heb nog wel een vraag voor de gedeputeerde over deze Landschapsverordening. Hoe zit het met de voorbereiding op de invoering van de Omgevingswet? Is deze Landschapsverordening 'Omgevingswetproof'? Of moeten we over een paar jaar bij de Omgevingswet nog een slag maken, zodat het daar ingepast kan worden? We zijn bezig een aantal zaken voor te bereiden. Dit is niet het enige punt voor die Omgevingswet, maar ik zou in dat verband graag van GS willen weten hoe het zich verhoudt tot de invoering van de Omgevingswet.

Samengevat kan de VVD instemmen met de verruiming van de Landschapsverordening zoals die hier vanmiddag voorligt.

De heer BOERKAMP (D66): Mijnheer de Voorzitter! D66 is blij met de voorgestelde aanpassing van de Landschapsverordening. Daarmee komt er ook een einde aan regels die ten doel hebben onze provincie mooi te houden en verrommeling tegen te gaan. In de praktijk kan het namelijk wel eens absurd uitpakken in het geval van regels die op formeel juridische gronden beperkingen opleggen, maar waarbij de onderbouwing soms finaal ontbreekt. Bijvoorbeeld de regel dat kunstobjecten nooit letters mogen bevatten of de regel dat je geen borden mag plaatsen om te laten zien dat je een van de mooiste plekken van het land bent. Soms wil je juist wel de ruimte kunnen geven aan iets. Daarom is D66 juist zo blij met de ruimte die de nieuwe verordening biedt voor meer maatwerk. Zoals de heer Germs zojuist ook al zei: het gaat om een objectieve toetsing die in uitzonderlijke gevallen de ruimte geeft om af te wijken van de hoofdregel en toch iets toe te staan.

Tijdens de commissievergadering hebben wij een aantal vragen gesteld over verhelderingen en verbeteringen van de tekst. Deze zijn, voor zover ik heb kunnen zien, vrijwel allemaal overgenomen. Waarvoor dank. Ik sluit af met de woorden dat wij zullen instemmen met het voorstel.

Mevrouw KOELEWIJN (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Utrecht is de enige provincie die door middel van een actuele Landschapsverordening haar landschapselementen beschermt. Samen met de landschapskwaliteitsgidsen heeft de provincie Utrecht in de afgelopen jaren een landschapsbeleid ontwikkeld dat een voorbeeld is voor andere provincies. De provincie Noord-Holland trok in 2015 haar landschapsverordening in. Het argument hiervoor was dat de gemeentebesturen het bevoegd gezag zijn voor het verlenen van een omgevingsvergunning, voor opschriften en reclameborden in het buitengebied. Tevens trok zij hem in, overwegende dat van de verplichte adviesaanvragen aan Gedeputeerde Staten door gemeenten in de afgelopen jaren om uiteenlopende redenen geen gebruik is gemaakt. Daarover denken wij in deze provincie dus anders.

Het CDA is content met de verordening. Er is nu sprake van een pragmatische blik naar onder andere de omvang van de borden. Door de ontheffingsmogelijkheden beter te benutten, is er meer maatwerk mogelijk. We zien dat voor borden voor tijdelijke evenementen, verkoop van streek- en seizoenproducten en bij verkiezingsborden er een consistentie van beleid is ontstaan. Hiermee wordt aan lokale gemeenschappen en agrarische ondernemers recht gedaan. Ook zien we dat het storten van grond, blad, stobben en dergelijke is vrijgesteld wanneer er sprake is van natuurontwikkeling. Daarmee ondersteunen we de vele agrariërs die aan natuurbeheer doen. Het CDA vindt wel dat we moeten blijven opletten dat we niet in bestuurlijke details vervallen die aan burgers niet meer zijn uit te leggen. Dat zien wij als onze opdracht. Het CDA stemt in met deze landschapsverordening. Waarvan akte.

De heer DE KRUIJF (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! In de afgelopen jaren heb ik goed geluisterd naar heel veel van uw toespraken. Daardoor werd ik nog meer dan daarvoor doordrongen van het feit dat we in een heel mooie provincie leven. U noemt dat element nogal eens en wij zijn het daarmee als

fractie volledig eens. Uiteraard willen we die mooie provincie mooi houden. Daarbij is de landschapsverordening volgens ons een uitstekend instrument. Hij zal dan ook onze warme steun krijgen. Wij denken dat het een handig hulpmiddel is om het mooie Utrecht mooi te houden. Wij doen dat vanuit de inhoud. De inhoud is uitstekend. Wij steunen die. Wij doen het ook vanwege het proces. Het is echt een proces geweest in samenspraak met de commissie. Er is echt gestuurd op de dialoog tussen die twee organen, zo zou ik bijna willen zeggen. Het heeft geleid tot een plezierige en goed leesbare, maar ook flexibelere landschapsverordening dan die wij hadden. Daarmee zijn we blij. Nogmaals: u krijgt onze steun.

Ik heb nog een opmerking over voorstellen van de ChristenUnie die circuleren en die zo nog aan de orde komen. Ik zeg er in het algemeen iets over. Deze voorstellen hebben alle drie de tendens om de uitbundigheid van het beslag op de buitenruimte te verminderen. Die tendens steunen wij. Tegelijkertijd zeg ik erbij dat wij vinden dat PS zich niet heel uitvoerig zou moeten bezighouden met allerlei details over meters, centimeters en bijvoorbeeld het tijdstip waarop de verlichting uit moet. We wachten de discussie en uw reactie even af. In principe staan we er positief tegenover. Hoe dan ook hebt u onze steun voor dit voorstel. We zijn er blij mee.

Mevrouw POPPE (SP): Mijnheer de Voorzitter! Alle superlatieven zijn voor mij al gezegd. Ik ga het daarom lekker kort houden. Wij kunnen ons goed vinden in de landschapsverordening zoals die nu voor ons ligt, met regels om de verrommeling in het buitengebied tegen te gaan. We zijn allemaal gebaat bij een goed georganiseerd buitengebied, zonder het gevoel te hebben dat er helemaal niets kan en niets mag. De SP is altijd voor maatwerk en ook nu vinden wij het een goede zaak. De amendementen van de ChristenUnie zijn zojuist ook al aangestipt. Daarin kunnen wij ons deels vinden. We zullen ze dan ook deels steunen.

De heer VAN KRANENBURG (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! De landschapsverordening is een belangrijk instrument. Dat zien we op het moment dat we de provinciegrens over rijden. In Zuid-Holland kan het u gebeuren dat er een voormalig agrarisch voertuig, die ze volgens mij voor het melken hebben gebruikt, voorzien is van een groot opschrift: "... volgende afslag linksaf". Het gaat dan meestal om fastfoodketens en dat soort zaken. Ik ben ontzettend blij dat we dat in de provincie Utrecht niet hebben en dat is in niet onbelangrijke mate het gevolg van regels zoals de landschapsverordening. Ietwat meer vrijheid voor de landschapsverordening is volgens mij wel een goede zaak. In de afgelopen tijd hebben wij daarover gesproken in een proces dat er werkelijk toe deed. De bootjesmensen zijn in elk geval tevreden, zo ik begreep. Een boot van acht meter is ten slotte mooier dan een boot van zeven en een halve meter. Vanaf het begin hebben wij gezegd dat wij toch wat sterker willen zijn op de bebording in het landschap. Ik kom tot een drietal amendementen. Om te beginnen het amendement over de beperking van verlichting van borden in het landschap. In de verordening is nu een soort tijdslot opgenomen tussen 23.00 uur 's avonds en 06.00 uur 's ochtends. Waarom zouden we dat zo doen? Waarom kan dat niet van 21.00 uur 's avonds tot 08.00 uur 's ochtends? Dit vooral omdat er een generieke vrijstelling in staat voor als die verlichting wel noodzakelijk is tijdens openingstijden van het betrokken bedrijf. We moeten lichtvervuiling zo veel mogelijk tegengaan. Vandaar dit amendement.

Amendement A22 (ChristenUnie): beperking verlichting borden, vlaggen etc.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter bespreking van de Landschapsverordening van de provincie Utrecht;

besluiten tot wijziging van artikel 7, als volgt:

- *de leden 4 en 5 te laten vervallen;*
  - *de volgende nieuwe leden 4 en 5 daarvoor in de plaats te stellen:*
- "4. *de op grond van artikel 6 vrijgestelde borden, spandoeken, vlaggen, informatiezuilen en objecten mogen niet verlicht zijn, met uitzondering van die bedoeld in de leden 1, 2, 3, 4, 9, 10 en 13 van dat artikel.*
5. *voor zover in het voorgaande lid verlichting is toegestaan geldt dat:*

- a. *bij de borden, spandoeken en vlaggen genoemd in de leden 1, 2, 3 en 4 de toestemming niet geldt tussen 21.00 uur en 08.00 uur, tenzij de verlichting in die periode gelet op de openingstijden functioneel vereist is;*
- b. *er geen gebruik gemaakt mag worden van knipperende verlichting of continu bewegende belettering of beelden;*
- c. *er geen gebruik gemaakt mag worden van led- of soortgelijke schermen, tenzij voldaan wordt aan de eisen van de richtlijn lichthinder van de Nederlandse Stichting voor Verlichtingskunde (NSV)."*

Toelichting:

De oorspronkelijke tekst luidt:

4. *De op grond van artikel 6 borden, spandoeken, vlaggen, informatiezuilen en objecten mogen niet verlicht zijn, met uitzondering die bedoeld in de leden 1, 2, 3, 4, 9, 10, 13, en 17 van dat artikel.*
5. *Voor zover in het voorgaande lid verlichting is toegestaan, geldt dat: a. bij de borden, spandoeken en vlaggen, genoemd in de leden 1, 2, 3 en 4 de toestemming niet geldt tussen 23.00 u en 06.00 u, tenzij verlichting in die periode gelet op de openingstijden functioneel vereist is; b. er geen gebruik gemaakt mag worden van knipperende verlichting of continu bewegende belettering of beelden; c. er geen gebruik gemaakt mag worden van led-, of soortgelijke schermen, tenzij voldaan wordt aan de eisen van de richtlijn lichthinder van de Nederlandse Stichting voor Verlichtingskunde (NSV).*

De voorgestelde wijziging heeft het volgende effect:

1. *De belichtingsvrije periode wordt verlengd (minder lichtvervuiling), overigens zonder ondernemingen die tijdens het 'tijdslot' geopend zijn daarmee in de weg te zitten: indien men in de verlichtingsvrije periode geopend is, mag de verlichting aan (conform de door het college voorgestelde bepaling).*
2. *De belichting van heel grote borden bij woningbouwlocaties langs snelwegen wordt hiermee in het geheel uitgesloten. Juist vanwege de omvang van deze borden is de lichtvervuiling ook groot. Daarnaast is een verlicht bord meer afleidend dan een onverlicht bord.*

Het volgende amendement gaat over de vrijstelling voor heel grote borden bij grote woningbouwlocaties, even los van definities van groot. We hebben het hier over borden van zeven bij vier meter, dubbelzijdig, langs de snelweg. Ze staan bijvoorbeeld bij Leidsche Rijn en bij Woerden, in wat ooit een snelwegvenster is genoemd door een zekere staatssecretaris. Ze staan daar lelijk in de weg. Volgens ons dient zo'n bord geen enkel doel. Het is gewoon lelijk. Ik stel voor dat wij de vrijstelling hiervoor weghalen. Als een ondernemer dan vindt dat er een bord moet komen, dan kan hij dat fijn voorleggen aan het college. Dan zullen we vanzelf merken of het college dat inderdaad zo'n goed idee vindt.

Amendement A23 (ChristenUnie): verwijdering vrijstelling heel grote borden langs snelwegen bij woningbouwlocaties.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter bespreking van de Landschapsverordening van de provincie Utrecht;

besluiten:

- *artikel 6 lid 17 te laten vervallen;*
- *de nummering van de verordening naar aanleiding hiervan aan te passen.*

Toelichting:

De te verwijderen tekst luidt: Het in artikel 4 bedoelde verbod (om borden vlaggen etc te plaatsen) geldt voorts niet:

17. *Voor twee informatieborden langs en gericht op een autosnelweg bij een grote woningbouwlocatie, die alleen betrekking hebben op deze woningbouwlocatie, waarbij het oppervlak per bord maximaal 28 m2 bedraagt bij een maximale lengte in één richting van 7 meter en een maximale hoogte boven maaiveld van 6 meter. Deze wijziging heeft tot doel de vrijstelling voor heelgrote borden (28 m2, 6 meter hoog, 7 meter lang en dan twee stuks) langs de snelweg bij grote wo-*

ningbouwlocaties uit de verordening te halen, De ChristenUnie vindt dat borden van deze omvang niet op voorhand vrijgesteld kunnen worden, maar dat daar, indien men al een dergelijk bord zou willen plaatsen, van geval tot geval beoordeeld moet worden wat er mogelijk is.

Tot slot het amendement over de maximale omvang van verkiezingsborden. De verordening geeft tal van maten en gewichten. Wij zijn dol op de details, zoals u weet, vooral omdat er een zekere consistentie uit blijkt. Helaas gaat dat niet over verkiezingsborden. Kennelijk is het wat dat betreft vrijheid, blijheid. In beginsel zou de ChristenUnie in staat gesteld zijn een bord van 32 meter lang en acht meter hoog op te richten gedurende drie weken voor de verkiezingen tot drie dagen daarna. Wij stellen voor dit voor de woning van de commissaris te doen, zodat hij een fijn uitzicht heeft gedurende deze weken. Zonder dollen, het ware goed om hierin enige beperking aan te brengen, zonder daarbij mensen in hun gebruikelijke materialen echt dwars te zitten. Er hebben een paar maten gecirculeerd. De maat die ik hier nu voor mij heb, is ietwat ruimer dan die ik zaterdagmorgen met u heb gedeeld, zodat een aantal agrariërs hun gebruikelijke materialen simpelweg zou kunnen blijven gebruiken, ook als dit amendement zou worden aanvaard.

Amendement A24 (ChristenUnie): maximale omvang verkiezingsborden.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter bespreking van de Landschapsverordening van de provincie Utrecht;

besluiten:

artikel 6 lid 22 als volgt te wijzigen:

"Voor borden, spandoeken en vlaggen, die uitsluitend betrekking hebben op de verkiezing van een openbaar bestuur, mits:

- a. maximaal één bord, vlag of spandoek per kadastraal perceel wordt geplaatst;*
- b. deze een oppervlak van maximaal 4 m², een maximale hoogte van 2,50 meter vanaf het maaiveld en een maximale lengte van 4 meter heeft;*
- c. deze niet eerder zijn geplaatst dan drie weken voor de verkiezingsdatum en uiterlijk drie dagen na die datum weer zijn verwijderd;*
- d. deze geen handelsreclame bevatten."*

Toelichting:

Artikel 6 lid 22 in het huidige voorstel luidt als volgt: voor borden, spandoeken en vlaggen, die uitsluitend betrekking hebben op de verkiezing van een openbaar bestuur, mits deze:

- a. niet eerder zijn geplaatst dan drie weken voor de verkiezingsdatum en uiterlijk drie dagen na die datum weer zijn verwijderd;*
- b. geen handelsreclame bevatten.*

Deze oorspronkelijke tekst geeft geen enkele beperking in maatvoering voor verkiezingsborden in het buitengebied. Het gaat om borden die worden geplaatst door particulieren in hun tuin, weiland, et cetera. Om excessen te voorkomen dienen deze borden van een maximale maat te zijn. Tevens een beperking van het aantal borden per perceel.

Hierbij wil ik het laten voor wat betreft de amendementen. Het is goed nogmaals te onderstrepen dat de ChristenUnie overigens content is met dit voorstel.

De VOORZITTER: De amendementen A22, A23 en A24 zijn voldoende ondertekend en maken deel uit van de beraadslaging. De amendementen kunnen worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! 50Plus is tevreden over de landschapsverordening. We zijn er tevreden mee te moeten constateren dat hij steeds eigentijds wordt en dat er vaak ook meer maatwerk mogelijk is. Het was een beetje vastgeroest en nu wordt er toch gekeken hoe het anders kan door voortschrijdend inzicht. Daarmee zijn we blij.

Wij merken ook op dat we agrariërs, die van nature of vanuit zichzelf aan natuurbeheer doen, moeten koesteren en dat we ervoor moeten oppassen dat wij de regelgeving zo maken dat deze omslaat naar een dictatuur, waardoor de vanzelfsprekendheid bij een agrariër wordt afgebroken. Dan gaan ze dwars liggen en doen ze helemaal niets meer. Dat kan toch ook niet de bedoeling zijn?

Wij hebben nog wel problemen met een punt dat nog niet zo goed aan de orde is gekomen. Misschien hadden we het eerder in de commissievergadering moeten aanstippen. Dat betreft de positie van woonbooteigenaren. Veel woonbooteigenaren hebben heel veel plichten, maar hun rechten worden steeds minder en minder. Dan gaat het vooral om de woonbooteigenaren waarvan de woonboot ligt in een gebied dat van een agrariër of iemand anders is, dus een grondeigenaar, waardoor de woonbooteigenaren vogelvrij zijn en niet zomaar vanzelfsprekend van het schip aan de wal kunnen komen. Dat is vaak een groot probleem, vooral omdat de grondeigenaren de huurprijzen soms willekeurig verhogen, soms tot zulke hoge bedragen dat het voor een woonbooteigenaar bijna niet meer te doen is om die prijs te betalen. Daarvoor zouden we misschien een volgende keer een lans willen breken.

Ik hoorde net dat sommigen wel heel erg blij zijn voor de eigenaren van de 'boatsavers', omdat de regels daarvoor nu eenvoudiger en gemakkelijker zijn geworden. Dan moet je echter wel beschikken over een insteekhaven. In de commissie hebben we al voorgesteld om iets coulanter met de 'boatsavers' om te gaan en te kijken naar een overgangssituatie. Wij zijn een groot voorstander van een uitsterfingsbeleid. We hebben het eerder besproken, maar ik wil het toch nog een keer aanstippen. Bij dezen.

De VOORZITTER: We zijn door de eerste termijn heen. Het woord is aan de gedeputeerde.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik verzocht om de amendementen, zodat ik daarop in eerste termijn kan reageren.

Ik dank de Staten voor de positieve reactie op de landschapsverordening. Ik proef brede steun bij veel fracties voor het geleverde product en waarover u vandaag een besluit neemt. Ik wil u echter ook bedanken voor de rol die de Staten hebben ingenomen in het proces. Hierop mag je wel het predicaat interactief beleid van toepassing verklaren. Het is namelijk heel erg in samenspraak gegaan met de commissie en via bijeenkomsten. We hebben er de vorige keer over gesproken dat ook de reacties van handhavers en de reacties van de burgers uit de provincie zijn meegewogen in het voorstel met de nieuwe regels.

De waarde van een landschapsverordening is door twee fracties benadrukt. Het CDA en de Christen-Unie noemden dat specifiek. Als je bijvoorbeeld vanuit Utrecht naar Zuid-Holland rijdt, merk je dat het al dan niet hebben van een landschapsverordening impact heeft. Zelf haal ik tegenwoordig altijd het voorbeeld van een vrij recent artikel in de Volkskrant aan, waarin staat dat als regio's met elkaar willen concurreren, waarvan in ons land veel sprake is, onderscheidende kwaliteiten vaak niet meer zo liggen in de infrastructuur of in andere onderwerpen, maar dat de kwaliteit van het landschap dan wel een onderscheidend element wordt. Dan blijkt dat de Utrechtse regio in dat opzicht iets te bieden heeft en ervan profiteert. Dat betreft vooral de hoogopgeleide kenniswerkers die wij hier vanwege de aard van onze activiteiten ook graag hebben. Zij hechten waarde aan de kwaliteit van een mooi landschap. Ik ben blij dat we nu samen naar een verordening zijn overgegaan die daaraan bijdraagt.

Gemeenten, agrariërs en andere inwoners leveren de grootste bijdrage dat ons Utrechts landschap zo mooi is. Ook de landschapsverordening levert daaraan een bijdrage. Het is belangrijk dat die versoepeling heeft geleid tot regels die je kunt uitleggen. Ook dat heeft een aantal fracties benadrukt. Er moeten regels zijn die de kwaliteit specifiek als uitgangspunt hebben en waarover niet te veel misverstanden of interpretatieverschillen kunnen bestaan, omdat mensen anders gefrustreerd kunnen raken door de regelgeving. Daarin zijn we volgens mij geslaagd.

Door u zijn een paar vragen gesteld over de landschapsverordening. Deze hadden onder andere betrekking op het 'Omgevingswetproof' zijn. Ik kan daarop bevestigend antwoorden. We nemen de land-

schapsverordening beleidsneutraal op in de Omgevingswet, vanuit dezelfde filosofie, met meer vertrouwen en minder regels. Met die gedachte is deze landschapsverordening natuurlijk ook gewijzigd.

Andere opmerkingen zijn gemaakt in de vorm van drie amendementen van de ChristenUnie. Er is een amendement dat pleit voor een stop op grote bouwborden, er is een amendement dat pleit voor het beperken van de verlichtingen en er is een amendement dat een uitspraak doet over de verkiezingsborden. De insteek van deze landschapsverordening was het versoepelen en uitlegbaar maken van regels. Met deze voorstellen wordt een verzoek gedaan voor het aan de landschapsverordening toevoegen van een aantal regels die in feite nieuwe regelgeving introduceren, waarop wij in de geest van deze landschapsverordening niet zouden willen doorgaan. Mijn advies is dan ook om de drie amendementen niet te aanvaarden. Ik ontraad ze omdat ze niet leiden tot versoepeling, maar tot nadere regelgeving. Daarover heeft een aantal van u al een uitspraak gedaan. Het is de vraag of die nadere regels leiden tot een meer helder beeld van de landschapsverordening.

Een laatste opmerking betrof de aandacht voor woonboten. Wij zijn al jarenlang in gesprek met de eigenaren van woonboten. Er is hier geen sprake van een willekeurig beleid. In het verleden is er veel in geïnvesteerd om tot goede oplossingen te komen. In de toelichting op de verordening heeft u kunnen lezen dat wij ten aanzien van helderheid rondom woonboten het laatste staartje van de regelgeving nog moeten uitvoeren.

Ik hoop dat ik hiermee, aansluitend op de positieve opmerkingen, de toelichting naar tevredenheid heb gegeven.

De VOORZITTER: Wij gaan over naar de tweede termijn. Is daaraan behoefte? Dat is het geval.

Mevrouw KOELEWIJN (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het CDA hecht grote waarde aan lid 22 van artikel 6 van de landschapsverordening. Het betreft daarin een specifieke vrijstelling voor borden, spandoeken en vlaggen die uitsluitend betrekking hebben op de verkiezing van het openbaar bestuur. Voor lid 24 is dit eveneens het geval. Het amendement van de ChristenUnie over borden die voor de verkiezing van het bestuur worden gebruikt, vinden wij behoren tot de categorie 'niet uit te leggen'. Wil de ChristenUnie de provincie Utrecht tot de enige provincie in Nederland maken die hiervoor de burgers op de vingers gaat tikken? Kijkend naar de dalende betrokkenheid en opkomst van burgers bij verkiezingen moeten wij toch echt opletten dat wij initiatieven van burgers niet doodslaan. Willen wij in de provincie Utrecht zo te boek komen te staan? In dit huis willen we toch allemaal dat de burgerparticipatie, de betrokkenheid van burgers, wordt bevorderd? Het CDA kan zich niet voorstellen dat er partijen zijn die dit niet onderschrijven.

De heer VAN KRANENBURG (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Ik word geprovoceerd, dus daarom reageer ik hier even op. Het komt mij zo voor dat het op zich een goede zaak is dat burgers betrokken worden bij verkiezingen. Daar zijn wij zeer voor. Dat zou ik echter toch aan een bepaalde maat willen binden. Ik maakte eerder een grapje door te stellen dat wij een bord van 22 bij zeven meter voor de deur van het huis van de commissaris plaatsen. Overigens weet ik helemaal niet waar hij woont. Als hij toevallig aan de rand van het buitengebied woont, zou dat in theorie kunnen. Dat willen we toch niet? Het enige dat ik zou willen, is orde, ook op deze punten. We willen ook geen borden die in onze weilanden verwijzen naar fastfoodketens. Zo wil ik ook geen rotzooi op het platteland rondom de verkiezingen. Het spijt me. Wat vindt het CDA daarvan? Wel rommel tijdens de verkiezingen?

Mevrouw KOELEWIJN (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het is goed dat de heer Van Kranenburg reageert. We hebben het over consistentie. Ik heb ook lid 24 genoemd, dat gaat over borden voor evenementen en dergelijke. Bovendien is er sprake van tijdelijkheid. We hebben het over drie weken vooraf en drie dagen erna. Dat lijkt me voor dit moment wel heel erg helder. Dat is voor ons de reden dat wij ons verwonderen over dit amendement en wij dit amendement niet steunen.

Mevrouw KOTKAMP (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! De amendementen van de ChristenUnie triggerden bij ons nog wel een vraag over de verlichting, hoewel wij wel kunnen meegaan in de oproep van volgens mij de PvdA dat wij ons niet op dit niveau zouden moeten bezighouden met de land-

schapsverordening. Wat betreft de verlichting ligt bij ons nu echter wel de vraag voor in hoeverre deze uitbreiding van de verlichtingstijd een nadelig effect op de natuur kan hebben. Is überhaupt bekend waar in deze provincie echt sprake is van lichtvervuiling die een negatieve impact heeft op de natuur.

De heer VAN KRANENBURG (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Ik reageer even op de gedeputeerde naar aanleiding van de eerste termijn. De hele verordening staat vol met allerlei details. Ik zie niet in waarom verkiezingsborden niet ook aan een maat gebonden zouden moeten zijn. Het wegzetten van het amendement over de enorme borden op snelweglocaties vind ik niet zomaar iets. Het gaat echt om enorme dingen die ronduit lelijk zijn. De verordening is ervoor bedoeld het landschap beter en mooier te maken. Dit gaat niet over details; dit is gewoon heftig. Vandaar dat wij dit amendement handhaven. Dit zijn geen details; dit is echt van belang.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Ik reageer nog even op het antwoord van de gedeputeerde over de woonboten. Ik weet dat er heel veel geïnvesteerd is en soms met heel goede bedoelingen, waardoor het uiteindelijke resultaat een niet goed effect is. Ik vraag aandacht voor de vraag hoe wij het recht van woonbootbewoners kunnen waarborgen, zodat zij op een normale manier aan de wal of bij de weg kunnen komen. Soms kunnen zij wel aan de wal komen, maar dan moeten zij soms toch nog een stuk oversteken om bij de weg te kunnen komen.

De heer GERMS (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Volgens mij staat in de landschapsverordening expliciet een aantal woonboten genoemd. Kent u nog knelpunten die daaraan zouden moeten worden toegevoegd? Misschien kunt u het concreet maken. We doen nu zaken over dit onderwerp. Heeft u woonboten met plek en toenaam die wat u betreft onder die zogenaamde overgangsregeling zouden moeten vallen? Dan zouden wij elkaar misschien nog van dienst kunnen zijn.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Dat kan nu niet, omdat het op dit moment te veel werk is. Wellicht op een later tijdstip. Ik start het echter nu alvast op en breng het onder de aandacht. Er zijn woonbooteigenaren die ook de wal hebben gekocht. Zij hebben geen problemen en kunnen gewoon aan de weg komen. Er zijn echter woonbootbewoners waarbij de boot aan een wal ligt die ooit van een agrariër was, waarbij de agrariër is gestopt en de boerderij verkocht is. Dan komt er een nieuwe eigenaar die denkt: ik wil geen woonboot aan mijn wal, want het is mijn grond en ik ga zelf bepalen wat ik daarmee wil. Die woonbootbewoners, waarvan er een aantal is in de provincie Utrecht, zitten op dit moment erg in de knel, omdat de nieuwe bewoners vaak ook heel idioot hoge prijzen gaan vragen voor het recht van overpad. Zij kunnen dat doen, omdat de woonbootbewoners over hun grond moeten. Hoe kunnen we dat op de een of andere manier oplossen? Misschien moet het echter wettelijk worden geregeld in Den Haag. Ook dan gaan wij ervoor.

De heer GERMS (VVD): U heeft nu dus geen concrete voorstellen om ergens een knelpunt op te lossen? We zijn nu namelijk toe aan de vaststelling van de verordening. Anders moet het allemaal opnieuw opgestart worden.

Mevrouw HOEK (50Plus): Er zijn meerdere knelpunten. Het moet ook juridisch heel goed bekeken worden. In het ene geval gaat het om privégrond en in het andere geval niet. Hoe wordt dit gecombineerd, waardoor de eigenaar van de privégrond verplicht wordt, zonder daarvoor geld te vragen, de woonbootbewoners aan de weg te kunnen laten komen? De weg voor mijn huis is van mij, gewoon van mij. Ik kan echter geen tol heffen. Het is een maatschappelijk belang. Ik vind dit ook een maatschappelijk belang en een maatschappelijk recht. Ook woonbootbewoners houden zich aan een legale woonvorm, met alle plichten die daarbij horen van gas, water, licht, OZB en noem maar op. Dan geldt ook het recht om misschien over een stukje grond van iemand anders aan de wal en zeker aan de weg te kunnen komen, zonder dat je ervoor moet betalen.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De reacties in tweede termijn hebben met name betrekking op de amendementen en de toelichting die daarop nog eens door de ChristenUnie gegeven is. In feite wordt in het kader van de heel grote borden langs de snelwegen gevraagd om als

GS een een op een oordeel te geven per bouwlocatie. In het kader van de deregulering lijkt me dit een vorm van aanpak waarvan u zich kunt voorstellen dat ik u die manier van werken ontraad.

De reactie van GroenLinks heeft betrekking op de verlichting. Wat zijn de effecten daarvan op de natuurkwaliteit? Verlichting en natuur verhouden zich 's nachts natuurlijk niet optimaal tot elkaar. De afweging is dat verheldering de insteek van deze landschapsverordening is geweest. Dat zou leiden tot nieuwe extra regels voor ondernemers, ook voor de verlichtingsborden. Om de reden van waarom we met de heroverweging gestart zijn, ontraad ik u het amendement met het verzoek om hiervoor aanvullende maatregelen in te stellen.

De derde opmerking betreft de maximale omvang van de verkiezingsborden. Ik weet nog dat wij daarover in 2010 in de Staten over spraken. Het gaat om een situatie van eens per vier jaar voor het plaatsen van verkiezingsborden. Die mogelijkheid is voor alle fracties beschikbaar. We kunnen er formaten voor bepalen en we kunnen afspreken, zoals dat zes jaar geleden gebeurd is, om elkaar eens per vier jaar tijdens de verkiezingen de ruimte te bieden voor een korte periode.

Mevrouw KOTKAMP (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Dank aan de gedeputeerde voor de beantwoording. Mijn vraag was echter wel iets breder. Ik begrijp dat dit niet helemaal bij uw portefeuille hoort, maar wellicht dat ik de rest van het college kan vragen om daarover binnenkort misschien kort te melden wat de lichthinder voor de provincie is, juist in relatie tot de verruiming die in de landschapsverordening is opgenomen.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Daaraan voldoe ik graag. Ik kijk hierbij naar collega Krol. Dit onderwerp raakt onze beider portefeuilles. Zo niet, dan valt het onder mijn eigen verantwoordelijkheid. Ik doe u graag de toezegging dat ik daarop later in de commissie terugkom, zodat ik u dan nader kan berichten over de effecten van lichthinder.

De heer VAN KRANENBURG (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! De gedeputeerde heeft het over eens per vier jaar. Ik stel vast dat het gaat om een algemene tekst voor de verkiezingen van het openbaar bestuur. In dit land hebben we gemiddeld 1,2 verkiezingen per jaar waarvoor borden kunnen worden geplaatst in de wijk. Dat is al iets vaker dan dat de gedeputeerde nu suggereert. Ten tweede: kennelijk vindt u van niet, maar ik blijf erbij dat dingen ordentelijk dienen te geschieden. Als we aan evenementen, boeren en Joost mag weten wie allemaal een maximale maat opleggen, zie ik niet in waarom we dat ook niet tijdens politieke campagnes zo zouden moeten doen. Ik wil graag uw argument waarom het voor politieke partijen niet zou moeten gelden en voor evenementen, welke dan ook, wel.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Deze Staten hebben ervoor gekozen om ten aanzien van verkiezingen een iets ander beleid te hanteren. Er is vrij recent een discussie over gevoerd. Overigens heeft de heer Van Kranenburg gelijk: het gaat niet om eens per vier jaar, maar om meerdere malen per vier jaar. Afhankelijk van welke verkiezingen worden gehouden, lokaal, regionaal of landelijk, zit er verschil in de intensiteit van de borden. In deze Staten is een vrij recente discussie gevoerd over dit onderwerp. Dat heeft ons doen besluiten om hiervoor geen aanvullende regels op te stellen.

De heer BOERKAMP (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een checkvraag voor de gedeputeerde. De heer Van Kranenburg zegt net dat er maten gelden voor evenementenborden, maar artikel 24 kent toch geen maatvoering en geen grenzen aan de formaten? Heb ik dat goed begrepen?

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Dat is correct. De laatste opmerking had betrekking op de woonboten. Daarbij is wat uitgebreider stilgestaan. De geschetste situatie kan niet worden opgelost met de landschapsverordening. De bevoegdheid voor woonboten gaat naar de gemeenten. Het probleem dat werd geschetst is privaatrechtelijk. Het gaat om overpad en om het elkaar de ruimte geven om überhaupt van de boot af te komen. Die problematiek is niet te regelen in de landschapsverordening.

De VOORZITTER: Volgens mij zijn we er doorheen. Ik hoor dat gedeputeerde Krol geen toevoegingen heeft. We komen bij de stemmingen terug op dit agendapunt.

Statenvoorstel jaarrekeningen en ontwerpbegrotingen Utrechtse recreatieschappen en recreatie Midden Nederland.

De VOORZITTER: Er is aangegeven dat het een sterstuk betreft. Mevrouw Noordenbos heeft gevraagd een motie te mogen indienen. Dat mag.

Mevrouw NOORDENBOS (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik sta hier, omdat de entreekosten van Strandbad Maarsseveen in 2017 voor volwassenen verhoogd worden van € 4 naar € 5. Nu zult u misschien zeggen: "Een euro duurder, dat is toch niet zo veel?" Voor de meesten hier is het niet veel, maar voor een aantal bezoekers van Strandbad Maarsseveen is 25% verhoging van de entreekosten wel veel. De Stichtse Groenlanden weet dat ook. Zij calculeren al in dat er waarschijnlijk zo rond de 6000 bezoekers minder zullen komen in het Strandbad Maarsseveen als de kosten worden verhoogd. Dat heeft er ook mee te maken dat De Stichtse Groenlanden al een aantal jaren heel sober investeert in de bestaande gratis en betaalbare recreatiegebieden. De toiletten in het Bad Maarsseveen zijn bijvoorbeeld 50 jaar oud. Het gaat om twee toilethokken die men nu wil verbeteren. Je ziet ook dat bankjes op gratis terreinen niet vernieuwd worden. In de jaarrekening van 2015 zie je dat er plannen zijn voor vernieuwing van de entree van het Strandbad Maarsseveen voor € 250.000. Er moeten twee nieuwe toilethokken komen voor € 150.000. Verder wordt er nog een dak van het beheergebouw vernieuwd voor € 50.000. Daar wordt bij gezegd dat het erom gaat nieuwe ondernemers aan te trekken en om het hele jaar door gebruik te kunnen maken van het Strandbad Maarsseveen voor het laten plaatsvinden van evenementen. Daaruit kunnen dan weer inkomsten worden gegenereerd.

In 2015 staat op de jaarrekening dat het best veel geld is en dat men niet weet waar men het vandaan haalt. Bij de programmabegroting voor 2017 is het geld echter gevonden en wordt de knoop doorgehakt: de kaartjes voor het Strandbad Maarsseveen worden 25% duurder gemaakt. Wij zijn daar tegen. Er gaat opnieuw een stukje betaalbare recreatie verdwijnen uit de provincie Utrecht. De Stichtse Groenlanden is op dit moment bezig met het aantrekken van recreatie die flink veel geld kost. Ik dien de motie hierbij in.

Motie M64 (SP, PvdA): Bad Maarsseveen blijft betaalbaar.

Provinciale Staten van Utrecht in vergadering op 19 september 2016, ter bespreking van het Statenvoorstel Ontwerpbegroting 2017 Stichtse Groenlanden;

constaterende:

- *dat in 2017 400.000 euro uit een ontwikkelfonds wordt geïnvesteerd in aanpassingen in Bad Maarsseveen om meer ondernemers en events aan te trekken;*
- *dat de badgasten hierdoor een verhoging van 25% entreekosten krijgen vanaf 2017;*

overwegende:

dat er minder badgasten zullen komen bij een prijsverhoging van 25%;

spreken als hun mening uit:

dat de opdracht voor een recreatieschap is 'het verzorgen van zo betaalbaar mogelijke recreatie voor de inwoners van de deelnemende gemeenten'. En niet: winst maken en een platform zijn voor ondernemers;

verzoeken het college van GS:

om wel een zienswijze in te dienen op de Programmabegroting 2017 van Stichtse Groenlanden, waarin wordt gevraagd de verhoging van de entreekosten voor badgasten van Bad Maarsseveen per 2017 te heroverwegen.

En gaan over tot de orde van de dag.

De VOORZITTER: De motie M64 is voldoende ondertekend en maakt deel uit van de beraadslaging. De motie kan worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Noordenbos noemt twee punten in haar betoog over het Standbad Maarsseveen, of in de volksmond: de Maarsseveense Plassen. Zij heeft het over het aanbod van de kwaliteit van de voorzieningen en de tarifiering. Zij doet een oproep aan GS om de verhoging van de entreekosten ongedaan te maken. Maarsseveen is een van de grote attracties binnen onze regio. Daar komen jaarlijks 350.000 gasten naartoe. Zij waarderen de voorzieningen overigens met een 7,5. In de uitgaven is Maarsseveen een goede locatie voor De Stichtse Groenlanden. Er wordt gemiddeld zo'n € 14 uitgegeven per gast.

Terecht is geconstateerd dat er nog wel wat gedaan moest worden aan het onderhoud van een aantal zaken daar. Daarom is er vrij recent door De Stichtse Groenlanden flink geïnvesteerd in de Maarsseveense Plassen. De speeleilanden zijn vernieuwd. Het noordplein is vernieuwd en aan de andere kant wordt ook het zuidplein vernieuwd. Verder komen er nieuwe speeltoestellen. Er wordt dus wel geïnvesteerd in de kwaliteit van deze recreatieve voorziening. Dat heeft gevolgen gehad voor de entreekosten, zoals mevrouw Noordenbos stelt. Zij vraagt via GS om de verhoging van de entreekosten ongedaan te maken. Op dat verzoek kan ik niet ingaan, omdat de manier waarop in deze gemeenschappelijke regeling zaken georganiseerd zijn, inhoudt dat er een algemeen bestuur is, waarin leden zitting hebben, ook leden van Provinciale Staten. De tariefstelling is een onderwerp dat in het algemeen bestuur wordt besproken. Het is een zaak tussen een delegatie van de provincie en gemeenten, raadsleden en statenleden, om de besluitvorming hieromtrent aan te kaarten. U kunt daarin bekijken of er een meerderheid is te vinden voor het ongedaan maken van de tariefwijziging. Dan zou het kunnen, maar het kan niet via GS geregeld worden, zoals u mij voorstelt.

Mevrouw NOORDENBOS (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil even iets rechtzetten. De toiletblokken zijn nog niet vernieuwd. Een aantal is niet vernieuwd en een aantal is verbouwd. Er was eerst een restaurant, waarin nu toiletblokken zijn aangebracht. Mijn punt is echter als volgt. De provincie kan wel druk uitoefenen en hetgeen hier gebeurt ter discussie stellen. Zo bedoelt de motie het. De mensen uit de gemeenteraden van de gemeenten die het aangaat, weten van niets. Zij weten helemaal niet dat dit speelt. Ik denk dat er letterlijk en figuurlijk meer boven water moet komen.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Natuurlijk ben ik bereid om het geluid dat mevrouw Noordenbos verwoordt neer te leggen in het DB van De Stichtse Groenlanden, net zoals zij dat zelf kan laten doen door haar vertegenwoordiger van PS in het AB van De Stichtse Groenlanden. Het besluit over de verhoging van het tarief is genomen en u kunt het terugvinden in de begroting. U heeft het daar gevonden en ook uw collega's vanuit de gemeenten zullen dat kunnen doen. Ik bestrijd de gedachte dat die informatie mensen ontgaat. Er is gelegenheid om binnen het AB van het schap dit soort zaken aan de orde te stellen. Feit blijft wel dat er een meerderheid zal moeten zijn om tot wijziging over te gaan.

De VOORZITTER: Is er behoefte aan een tweede termijn? Dat is het geval.

Mevrouw NOORDENBOS (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil toch wel graag weten wat de mening van de gedeputeerde zelf over dit punt is.

Mevrouw DERCKSEN (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een vraag aan mevrouw Noordenbos. Ik zit namens de Staten in het AB van De Stichtse Groenlanden. Toen ik de begroting vernam, heb ik de overweging gehad dat er al zolang geen enkele prijsverhoging had plaatsgevonden en dat ik er daarom niet over viel. De crisisjaren zijn achter de rug en er wordt veelvuldig gebruik gemaakt van die plassen door mensen die kunnen meedoen in die verhoging; het is altijd moeilijk om in andermans portemonnee te kijken, dus laat ik het voorzichtig zeggen. Dat wil echter niet zeggen dat ik veel sympathie voel voor de opmerkingen die u maakt dat het voor een aantal mensen veel moeizamer kan zijn. Ik vraag

mij af of u heeft nagedacht over de vraag of zoiets niet veel beter kan worden opgevangen door bijvoorbeeld een U-pas of iets dergelijks, afhankelijk van de gemeente waarin iemand woont. Dat vind ik een betere en zinvollere oplossing, omdat de voorzieningen wel degelijk verbeterd zijn of worden. Meestal is men wel degelijk bereid om voor betere voorzieningen meer te betalen. Heeft u er ook over nagedacht om mensen met een kleinere portemonnee op die manier tegemoet te komen?

Mevrouw DOORNENBOS (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de U-pas daarbij niet bedacht. Misschien is dat een oplossing. In het Strandbad Maarsseveen zelf worden de mensen boos dat er voor hun gevoel niets extra bij komt en dat er ineens een heel grote investering wordt gedaan die niet voor de badgasten geldt, maar voor de evenementen en voor de ondernemer die erbij komt. Ze vinden het op zich geen punt dat dit allemaal gebeurt, maar zij willen daar niet voor betalen. Dat gevoel heerst er nu en dat is door De Stichtse Groenlanden echt als reden genoemd.

Mevrouw DERCKSEN (D66): Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Doornenbos zegt dat alleen maar als iedereen het ermee eens is er investeringen voor verbetering worden gedaan. Bedoelt zij dat te zeggen?

Mevrouw DOORNENBOS (SP): Mijnheer de Voorzitter! Nee, nu worden er grote investeringen gedaan, terwijl die niet voor de badgasten gelden. Zij moeten er echter wel voor betalen.

De VOORZITTER: Ik wil, nadat de heer Suna een opmerking gemaakt heeft, proberen hieraan een einde te maken. We hebben net vastgesteld dat dit een onderwerp is dat niet de Staten regardeert. Nu is er een discussie gaande tussen bestuursleden van de gemeenschappelijke regeling met iemand uit de Staten. Daarvoor is deze vergadering echt niet bedoeld. De heer Suna mag echter even een opmerking maken, want hij staat hier al even te wachten.

De heer SUNA (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Datgene wat mevrouw Noordenbos zegt en wat de gedeputeerde zegt, komt niet overeen. U zegt dat het niet voor de badgasten is, maar voor andere gelegenheden. Ik hoor de gedeputeerde echter iets heel anders zeggen. Daarover zou ik graag duidelijkheid willen hebben. Wie heeft in dezen gelijk? Is het misschien handig daarop later schriftelijk terug te komen en met name te bekijken of de signalen vanuit hier meegenomen kunnen worden naar de stuurgroep? Sympathie is er namelijk zeker. Wie neemt namens de Staten deel aan die stuurgroep? Dat is mij totaal onbekend.

De VOORZITTER: Mevrouw Dercksen in elk geval.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Dank u voor de gelegenheid. Er is mij gevraagd wat ik er zelf van vind. Daarop wil ik graag antwoorden. Ik ben een heel warm voorstander van het goed organiseren van bovenlokale recreatievoorzieningen. Wij spreken daarover nog wel eens in de commissie. Dat is ook de reden dat ik er momenteel flink veel extra inspanning op verricht. Er is een brief naar u onderweg, of u heeft hem vandaag ontvangen, waarin wij aankondigen dat wij een onderzoek doen hoe wij de schappen zouden kunnen laten fuseren. Niet fuseren is overigens ook een optie die wij meewegen. Dit doen wij juist om ze toekomstbestendig te houden en juist om de voorzieningen zo goed mogelijk te kunnen organiseren. De provincie Utrecht is ook bezig om een provinciaal routebureau te organiseren, gelieerd aan de schappen. Het is een vorm van organisatie die mij na aan het hart ligt en waarop ik echt wel inspanningen verricht. In dat opzicht ben ik net als u enthousiast en een warm voorstander van laagdrempelige en kwalitatief goede recreatievoorzieningen. Dat is hier naar mijn mening wel aan de hand. Er is sprake van een tariefverhoging, maar het gaat ook om het bieden van betere voorzieningen waarop badgasten ook prijs stellen. De gasten profiteren van deze betere voorzieningen. Ik noemde u de toiletten, het speeleiland en de toegangsruimten. Dat zijn echt voorzieningen die in het leven zijn geroepen om de gasten ervan te laten profiteren. Uiteraard is de insteek altijd om de voorzieningen zo laagdrempelig en daarmee ook zo goedkoop mogelijk te houden, maar deze tariefwijziging, die overigens niet op alle punten 25% hoger ligt, maar ook lager is, rechtvaardigt volgens mij wel de kwaliteit van het recreatieaanbod ter plekke.

Mevrouw NOORDENBOS (SP): Mijnheer de Voorzitter! De verbeteringen aan het speeleiland zijn allemaal al aan de orde geweest. Dat speelt niet nu. Wij overwegen om de motie aan te passen en dan wordt hij opnieuw ingebracht.

De VOORZITTER: Daarmee is agendapunt 12 behandeld. Voordat wij overgaan naar agendapunt 13 schors ik de vergadering voor vijf minuten. De vergadering is geschorst.

Schorsing van 16.16 uur tot 16.27 uur.

De VOORZITTER: Dames en heren, ik heropen de vergadering.

Statenvoorstel Energieagenda.

De VOORZITTER: Aan de orde is agendapunt 13, het statenvoorstel Energieagenda. Daarvoor is een groot debat georganiseerd.

Mevrouw VAESSEN (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn verheugd dat de Energieagenda er nu ligt en dat wij daarover vandaag een besluit nemen. Ik ben blij dat naar aanleiding van de bespreking in de commissie de tekst in de inleiding nog wat is aangepast. Onzes inziens doet deze nu meer recht aan de werkelijkheid, namelijk dat het huidige energiesysteem ons heel veel gebracht heeft, bijvoorbeeld de welvaart die wij nu kennen en dat energietransitie alleen niet gaat zorgen voor een oplossing voor alle maatschappelijke problemen waarvoor wij ons geplaatst zien.

In de agenda wordt een inhoudelijke relatie gelegd tussen energieverbruik en klimaatverandering. Wij lezen en interpreteren dat in het besef dat hier maatschappelijk gezien zeer uiteenlopende opvattingen over zijn. Dat vinden wij niet zo relevant. Het gaat er ons vooral om dat in deze agenda maatregelen worden voorgesteld die ervoor zorgen dat wij ook economisch de kansen van de energietransitie pakken.

Ik kom nog even terug op geothermie. U had van mij vast niet anders verwacht. Op pagina 10 staat in figuur 3 het theoretisch potentieel van de productie van duurzame energie. Bij geothermie neemt volgens die figuur dit potentieel af in 2040. Dat is niet correct, want het productiepotentieel blijft minimaal op hetzelfde niveau. Een bron gaat minimaal 30 jaar mee. Bij bewezen succes zouden er misschien nog wel meer bronnen kunnen komen en zou het gaan toenemen. In deze figuur wordt ten onrechte rekening gehouden met een afnemende warmtevraag. Een afnemende warmtevraag is echter iets heel anders dan het productiepotentieel van duurzame energie. De gemiddelde lezer zou kunnen denken dat geothermie een aflopende zaak is. Dat zou ik erg jammer en zelfs ongewenst vinden nu in onze provincie zo veel momentum is om een pilot op het gebied van geothermie te realiseren. Ik zou graag van de gedeputeerde willen vernemen waar die afnemende warmtevraag op is gebaseerd en hoe dat onderbouwd wordt. Daarnaast zou ik ook graag zien dat een afnemende warmtevraag losgekoppeld wordt van het potentieel van duurzame energieproductie.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Na een aantal mooie eeuwen veroorzaakt ons huidige energiesysteem steeds meer maatschappelijke problemen: klimaatverandering, luchtverontreiniging, afhankelijkheid van instabiele regio's en uitputting van energievoorraden. De energietransitie maakt deel uit van de oplossing van al deze problemen. Daarom hebben we in ons coalitieakkoord de energietransitie tot prioriteit gemaakt. Wij willen de energietransitie versnellen door actief te zorgen voor toegang tot kennis, contacten en financiering.

De energietransitie biedt economische kansen voor onze provincie. Elke 10% energiebesparing levert onze inwoners en bedrijven € 250.000.000 op. De investeringen die nodig zijn voor energiebesparing en duurzame energieopwekkings- en -opslagsystemen leveren nieuwe werkgelegenheid op in de regio, zowel voor hoger als voor lager opgeleide inwoners.

Waarom leest de heer Hoefnagels nu bijna letterlijk de inleiding van deze energieagenda op? Dat doe ik omdat D66 zich zeer in deze energieagenda kan vinden. De energieagenda geeft zowel aan waarom

we deze energieagenda uitvoeren, als welke mogelijkheden de energietransitie ons biedt. De inbreng van de provinciale overheid in de energietransitie is weliswaar beperkt, maar de agenda geeft een goede analyse van waar onze meerwaarde mogelijk is.

In de commissie hebben we al vrij gedetailleerd gesproken over de energieagenda. Onze bijdrage is vandaag dan ook beperkt. Overigens is hij niet zo beperkt als bij de vorige spreekster, maar ik zal mij richten op drie onderwerpen, te weten MKB, scholen en onze lokale collega's in de provincie.

In het MKB is het laaghangend fruit volgens D66 nog niet geplukt. Om enkele voorbeelden te noemen: veel kleine bouwbedrijven zijn nog niet of nauwelijks bezig met verduurzaming, omdat zij onvoldoende op de hoogte zijn van de ontwikkelingen. Dit terwijl juist zij bij vele particulieren een grote stap zouden kunnen maken in het verduurzamen van de woning.

Een ander voorbeeld: waar de eerste supermarkten al bijna tien jaar geleden hun koelkasten dicht hebben gemaakt, koop ik ook vandaag nog in een supermarkt die zijn energie verspilt door open koelkasten in de winkel te hebben.

Een volgend voorbeeld: als ik in Utrecht door de stad loop, zie ik – ook in de winter – vele deuren open staan van zaken van ondernemers die bang zijn dat de klant bij een dichte deur naar de buurman loopt. Daaraan kan iets gedaan worden. Om het laatste voorbeeld erbij te pakken: door goede werkafspraken binnen de Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) en de Omgevingsdienst Regio Utrecht (ODRU) kan zonder enig verlies voor de ondernemer een grote besparing worden bereikt. Als hij namelijk ziet dat zijn buurman ook de deur dicht heeft, is er helemaal geen probleem meer. Volgens D66 zijn dit onderwerpen die in de uitwerking van de energieagenda tot hun recht komen.

In de campagne voor de Provinciale Statenverkiezingen stond ik op het dak van een school in Utrecht om zichtbaar te maken hoeveel mogelijkheden er zijn om tot energiebesparing over te gaan. Ik had nu de tijd kunnen nemen om een filmpje te laten zien, maar ik heb toch maar besloten om dat niet te doen. Veel scholen kampen met een groter probleem, namelijk met vaak oude gebouwen en ongezonde klassen. Hier ligt volgens D66 echter een kans. Verbindt scholen met initiatieven in de omgeving voor verduurzaming. Vaak wordt vanuit een wijk gezocht naar een locatie om zonnepanelen te plaatsen. Het is mogelijk om de lasten voor de school op termijn te verlagen door nu investeringen in verbetering van de school te combineren met investeringen in duurzaamheid vanuit de omgeving. Zo profiteert een school van lagere energielasten vanwege die zonnepanelen, terwijl de omgeving tegelijkertijd ook haar energielasten kan verlagen. De opbrengsten voor de school kunnen weer worden gebruikt om vervolgens de klaslokalen te verbeteren. Is het mogelijk om dergelijke initiatieven vanuit de maatregelen in deze energieagenda te ondersteunen? Zo ja, kan GS daaraan dan bekendheid geven? Zo nee, wat zouden wij dan eventueel aanvullend kunnen doen?

Tot slot onze collega's in de provincie. Zij zijn veelal ook bezig met hun rol in de energietransitie. D66 constateert dat in de gemeenten, met name in de kleinere gemeenten, vaak heel divers wordt gedacht over de verschillende onderwerpen in de energietransitie. Soms zijn daarvoor politieke motieven en daar is natuurlijk niets mis mee. Daar heb ik het nu niet over. Vaak is het echter onwetendheid. Welke mogelijkheden zijn er, waar is de provincie mee bezig, waar kunnen we elkaar ondersteunen? Kan GS hierin een nadrukkelijker rol spelen? Niet alleen door bestuurlijk niveau af te stemmen, maar juist ook door de raadsleden goed te informeren over de mogelijke ondersteuning van initiatieven binnen hun gemeenten en de rol die de provincie daarbij kan spelen. Door alle raden in onze provincie mee te nemen in de energieagenda kunnen volgens D66 meer meters gemaakt worden. Dat is namelijk wat er nu moet gebeuren: er moeten meters gemaakt worden. D66 roept GS op die meters nu te gaan maken. Maak onze provincie klaar voor de toekomst.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Dat van die gemeenteraden spreekt mij wel aan. Ik las, ik meen in het weekend, een berichtje dat uw collega's in de stad Utrecht ook het licht hebben gezien. Ik ben bang dat dit nog een waakvlammetje is. In elk geval heeft men zich afgevraagd of de biowarmtecentrale op Lage Weide wel zo'n goed idee is. Dat roepen wij al zo'n vijf jaar. Beter laat dan nooit, zal ik maar zeggen. Is dat intussen al bij de fractie van D66 in de Staten ingedaald?

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik had al verwacht dat u deze vraag zou stellen. Ik heb mijn collega in de stad Utrecht gevraagd of hij dat niet een beetje later in het nieuws had kunnen brengen. Nee, zonder gekheid. Ook wij hebben altijd, op het moment dat de subsidieaanvraag binnenkwam, aangegeven dat moet worden gekeken wat dit doet met je provinciale zaken en welke rol je daarin als provincie hebt. De provincie heeft, zoals destijds aangegeven door GS, in feite niet de mogelijkheid om, als er een vergunningaanvraag komt, die te weigeren op grond van: "Wij willen het niet in de provincie". Wij kunnen wel kijken of het goed gaat met transportbewegingen, et cetera. Destijds heeft D66 daarover gevraagd of dit kan en of dit past binnen onze mobiliteitsverhalen. Is dit geen te grote inbreuk op wat de provincie wil? In feite is GS de partij die een vergunning verleent op basis van een goedkeuring en een positief advies van de gemeente. Volgens mij, zoals ik het destijds heb begrepen, heeft PS daarin geen rol. Dit als reactie op de vraag van de heer Dercksen.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Dat kan allemaal wel zo zijn, maar ten eerste zou ik willen weten wat u van biomassa vindt. Uw collega's verwijzen nota bene naar de KNAW, de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, die al heel wat jaren geleden heeft gezegd dat biomassa niets met duurzaamheid heeft te maken. In de vergunning voor Lage Weide staat letterlijk dat ze bomen mogen halen uit Afrika en Zuid-Amerika. Ze mogen vanuit de hele wereld bos invoeren omdat men het predikaat duurzaam heeft opgegeven. In de Energieagenda wordt ook biomassa genoemd. Dat kunnen we eruit slopen. Daarvan kunnen we en kan iedereen die zich in de feiten heeft verdiept, zeggen dat we die biomassa niet gaan uitvoeren, omdat die helemaal niets met duurzaamheid heeft te maken. Dat kunnen we zeker doen. Gaat u dat voorstellen aan de heer Van den Berg?

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! De heer Dercksen koppelt nu twee dingen aan elkaar. De KNAW heeft begin vorig jaar een notitie geschreven over dat je ervoor moet uitkijken om biomassa te verbranden, omdat dit op een optimale manier moet kunnen worden verwerkt. Het is niet zo dat de KNAW heeft gezegd dat alle biomassa niet verbrand moet worden. Met betrekking tot wat wij hier nu in onze agenda hebben staan over biomassa, hebben wij gekeken naar de hoeveelheid kapafval en sloopafval dat wij binnen de provincie hebben. Datzelfde geldt ook voor biomassa vanuit de landbouw en de visverwerkende industrie. U gooit nu alles op één hoop. Dat heb ik ook zo tegen mijn collega in de stad gezegd. Biomassa is meer dan alleen maar datgene wat bij de Energiecentrale Utrecht gebeurt. Dat noem ik als eerste.

Ten tweede vraagt u naar de mening over de biomassacentrale Utrecht. Ik ben heel benieuwd welke antwoorden er komen en wat de stad Utrecht daarmee verder wil. Als je zo'n centrale in je stad neerzet, moet je je wel de consequenties daarvan realiseren. Daarover moet de stad goed nadenken. Daarin ben ik het helemaal eens met de heer Dercksen.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Dat is natuurlijk rijkelijk laat, want die vergunningaanvraag ligt bij de Raad van State. Ik heb het hier al eens eerder betoogd: zo'n centrale geeft meer dan of een vergelijkbare uitstoot als een kolencentrale. Midden in de stad. Ze zijn knettergek. Het is echt onzin. De KNAW heeft natuurlijk gezegd dat er niet alleen moet worden gekeken naar wat er bij die centrale gebeurt. Dat klopt. We moeten ook kijken wat het kost om die bomen te kappen. Je moet kijken wat er gebeurt als ze met boten met stookolie naar Europa worden gebracht. Dat zit er allemaal nog niet eens bij. Iedereen met gezond verstand kan wel nagaan dat biomassa helemaal niets met duurzaamheid heeft te maken. Er staat een dikke stempel op. Er schijnen weer mensen geld aan te kunnen verdienen, evenals Eneco met zo'n centrale. We moeten ermee ophouden. Biomassa heeft niets met duurzaamheid te maken. Ik hoop dat wij u en de gedeputeerde kunnen overtuigen.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! De heer Dercksen zegt weer een paar dingen die niet in de rapportage van de KNAW staan en die ook niet naar voren kwamen in de discussie die daarna werd gevoerd. Daarin is onder andere aan de orde geweest dat bijvoorbeeld vanuit Canada heel uit heel veel bossen rot hout wordt gehaald, dat anders regelmatig tot bosbranden leidt. Als je dat op tijd doet, ga je het verbranden ervan tegen. Dat soort dingen staat ook allemaal in de KNAW-rapportage. Dat wordt hier niet genoemd. Daar wijs ik op. Verder wacht ik de stad Utrecht af.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Ik merk nog op dat de biomassa-industrie gigantisch veel lawaai maakt. Zo veel dat het soms lijkt op straaljagers die laag over vliegen. Lage Weide is wel een bedrijven- of industrieterrein, maar we moeten ons ook realiseren dat om Lage Weide heen heel veel woonwijken gelegen zijn. Het is dus ook niet voor niets dat destijds de windmolens niet zijn doorgedaan.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Nu doet ook mevrouw Hoek alsof deze discussie van de energietransitie en de Energieagenda over de biomassacentrale in Utrecht gaat. U hebt het nu over zaken die in Utrecht aan de orde komen. Net als de PVV heeft ook 50Plus geen fractie in Utrecht. Daarover moet u toch echt bij de gemeenteraad van Utrecht zijn, ook al heeft u daar geen fractie. Hoeveel geluid het maakt, zegt mij niets. Dat is volledig nieuw voor mij. Ik ga daar hier echter niet over.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Dat snap ik, maar het is toch goed om het even op te merken. Misschien komt er een periode dat ook Provinciale Staten er iets over gaan zeggen. Dan zijn ze alvast gewaarschuwd.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Nog één zin. Die betreft de conclusie van de KNAW op hun eigen website. Daar staat: "Het verbranden van hout in elektriciteitscentrales lijkt niet of nauwelijks bij te dragen aan de besparing van CO₂-uitstoot. Daarom zijn ze niet geschikt als middel voor de transitie naar een duurzame energievoorziening." Tot zover de wetenschap.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Dat klopt, dat staat in die notitie. Ik heb het al aangegeven: je moet geen hout gaan kappen op het moment dat het nog goede bomen zijn. Daar gaat het niet om. In de discussie die op diezelfde website staat en die naar aanleiding van die notitie is gevoerd, is duidelijk onderscheid gemaakt tussen enerzijds hout daarvoor kappen en anderzijds rot hout waarmee je niets anders kunt, et cetera. Je moet alles zo hoogwaardig mogelijk gebruiken. Dat is het principe van de circulaire economie. Of het het gebruiken van gewoon hout in de biomassa is? Nee, dat is niet zo. Daarin heeft u gelijk.

De heer BOSWIJK (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Vorige week rond deze tijd was ik bezig met de beklimming van de Mont Blanc. Daarom bedank ik bij deze gelegenheid mijn collega-statenleden voor alle gelukwensen en donaties aan Hear the World. Uiteindelijk heeft het € 8.000 opgebracht, mede dankzij jullie.

Vandaag bespreken wij de Energieagenda. Ik zal proberen niet in herhaling te vervallen. Toch breng ik namens het CDA mijn complimenten over aan de betrokken ambtenaren. Het is een helder stuk geworden met een duidelijke rolverdeling. Op verzoek van het CDA zijn duidelijk de indicatoren aangegeven, waardoor wij jaarlijks kunnen zien wat de stand van zaken is.

In zekere zin lijkt het traject van dit afgelopen jaar erg op het beklimmen van een berg. Je zit in een touwgroep met verschillende mensen met verschillende achtergronden en met verschillende ideeën over de te nemen route, maar met hetzelfde doel. Net als het beklimmen van een berg is ook dit traject niet zonder risico's. De afgelopen trajecten hebben wij de nodige uitdagingen getrotseerd. Hebben we nu juist te weinig ambitie of te veel? We hebben een gebrek aan middelen. Het CDA is tevreden met het plan dat er nu ligt. We zijn er ook tevreden over dat onze voorstellen serieus zijn genomen. Wij hebben onder andere verzocht om in het voortraject studenten en jongeren en studentenverenigingen serieus te betrekken bij het beeldvormingstraject. Dat is gebeurd. Ook de nazorg was goed. Dat heb ik gecheckt en daarover zijn er alleen maar lovende woorden. Dat is mooi.

We zijn blij dat de focus ligt op energiebesparing. Anders blijft het dweilen met de kraan open. Wie kan er nu tegen besparing zijn? Niemand toch?

Verder is er ook aandacht voor initiatieven vanuit de samenleving. Daarin ligt voor ons de kracht. We sluiten ons aan bij de inbreng van D66 inzake de scholen. Hoe kun je beter het voorbeeld bij de kinderen brengen dan in de praktijk?

Wel hebben wij als CDA nog een vraag voor de gedeputeerde. We zijn namelijk allemaal zuinig op het Utrechts landschap. Voor het CDA is duurzaamheid belangrijk. We willen echter graag zien dat bij de realisatie van zonneweiden beschermd landschap wordt ontzien. Het kan toch niet zo zijn dat bijvoorbeeld de Stelling van Amsterdam, die op de werelderfgoedlijst van Unesco staat, wordt volgelegd met zonnepanelen? Graag horen wij hoe de gedeputeerde hierover denkt.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Om te beginnen maken wij duidelijk dat wij de kerngedachte van de Energieagenda steunen. Als je kijkt naar het karakter van de provincie en de kaders van onze kerntaak, dan ontkom je niet aan een ruimtelijke insteek van die energietransitie. Hoe het ook staat geformuleerd, de kansen liggen binnen de bebouwde omgeving, met uiteindelijk het grootste aandeel energieverbruik. Er is ruimte voor zonnenvelden, geothermie en ook de toepassing van windenergie met draagvlak. Wij kunnen ons vinden in die insteek. De vervolgvraag is dan wel: wat willen wij bereiken? De Energieagenda is wat ons betreft dan nog terughoudend. Wij zijn van mening dat de provincie Utrecht moet doorpakken. Dat begint in elk geval met het tonen van ambitie. Waar kan dat beter dan bij de vaststelling van de Energieagenda?

We hebben niet alleen te maken met landelijke afspraken op het gebied van energieopwekking of windenergie, maar we zitten ook met onze eigen visie, met ons eigen streven en onze eigen ambities. De duurzaamheidseconomie is bijvoorbeeld een van onze economische speerpunten. Dit hebben wij bijvoorbeeld vertaald naar Groen, Gezond en Slim. We hechten waarde aan ons slimme, innovatieve en creatieve imago. Dan vraag je je af, als wij hierin niet het voortouw nemen, wie dan wel? De PCL (Provinciale Commissie Leefomgeving) heeft dit duidelijk verwoord in haar column. De productie van duurzame energie moet omhoog. Ze heeft ook terecht geconstateerd dat Utrecht onderaan de lijst bungelt.

Ik kom terug op het statenvoorstel. Daarin staat dat alle ingediende moties aangaande de energietransitie hiermee zijn afgedaan. Dat klopt natuurlijk niet. We willen ons graag houden aan de eerder uitgesproken ambitie van 14% duurzame energieopwekking in 2020, zoals ook verwoord in de aangenomen motie M53. Wij doen dit door een amendement in te dienen. Het amendement vraagt om de opdracht, zoals verwoord in die motie, mee te nemen in het besluit en deze verder op te pakken in de uitvoering van de Energieagenda. Dit omdat er tot nu toe niet veel aan is gedaan en om te voorkomen dat een uitspraak van de Staten hiermee wordt genegeerd. Daarnaast hebben wij een motie over windenergie. Deze motie vraagt meteen te beginnen met de opdracht om te kijken hoe we de inzet kunnen intensiveren. We weten al lange tijd dat we achter lopen en dat we nog een lange weg te gaan hebben. Waarom zou je dan wachten tot 2017 om dat besef te bevestigen? Die timing past niet bij de urgentie.

Amendement A25 (PvdA): Utrecht als energieopwekkende regio!

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter behandeling van de Energieagenda;

constaterende:

- *dat de Energieagenda een lagere ambitie bevat m.b.t. de duurzame energieopwekking (10% in 2020) ten opzichte van de gemaakte afspraken in het nationale energieakkoord (14% in 2020);*
- *dat de Staten met motie 53 heldere ambities hebben geformuleerd voor energiebeleid (10% - 14% duurzame energie in 2020);*
- *dat de duurzaamheidseconomie een van de drie economische speerpunten is;*

zijn van mening:

- *dat de provincie Utrecht geen voorloper is op het gebied van duurzame energie en de energieagenda geen ambitieuze doelstelling bevat op het gebied van duurzame energieopwekking;*
- *dat de provincie Utrecht meer ambitie mag tonen om recht te doen aan het imago Groen, Gezond en Slim;*

- dat duurzame energieopwekking kansen biedt voor de werkgelegenheid in de regio, vooral binnen de technische sectoren op MBO-niveau;
- dat de Energieagenda geen recht doet aan de landelijke afspraken in het kader van het aandeel duurzame energie en de door de Staten aangenomen motie 53 (10% - 14% duurzame energie in 2020);

besluiten:

uitvoering te geven aan de in motie 53 geformuleerde opdracht door de volgende beslispunt toe te voegen:

"te onderzoeken of eventuele hogere doelstellingen (bijv. zoals 14% hernieuwbare energie in de provincie Utrecht in 2020) haalbaar zouden zijn en zo ja, welke maatregelen en middelen daarvoor nodig zouden zijn en dit aan PS ter besluitvorming voor te leggen".

Motie M65 (PvdA): intensiveren inzet windenergie.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016;

constaterende:

- dat in het coalitieakkoord *In Verbinding* is opgenomen dat in 2017 zal worden beoordeeld of naar redelijkheid verwacht kan worden dat we de met het Rijk afgesproken 65,5 MeW aan windenergie in 2020 kunnen halen;
- dat als het behalen van de afspraak met het Rijk niet waarschijnlijk is, aan de hand van de bevindingen op dat moment de inzet zal worden geïntensiveerd;
- dat in de Energieagenda staat dat de provincie Utrecht de energietransitie wil versnellen door het bestaande beleid te continueren en te intensiveren met de focus op het realiseren van de toepassing windenergie met draagvlak;
- dat de genoemde maatregel in de Energieagenda: *Opdracht voor onafhankelijk advies over benodigd (aanvullend) beleid voor realisatie doelstelling windenergie in de planning staat voor 2017;*

overwegende:

- dat reeds langer bekend is dat de provincie Utrecht achter loopt op de landelijke afspraken (NMU, RVO Monitor Wind op Land 2015);
- dat intensivering van inzet nodig is om op schema te lopen toewerkend naar de landelijke afspraken (65,5 MWe);
- dat de vaststelling van de Energieagenda een goede basis is om de acties m.b.t. windenergie direct in te zetten;

verzoekt Gedeputeerde Staten om:

per direct te onderzoeken hoe de inzet m.b.t. windenergie geïntensiveerd kan worden en niet te wachten tot 2017.

En gaan over tot de orde van de dag.

De VOORZITTER: Het amendement A25 en de motie M65 zijn voldoende ondertekend en maken deel uit van de beraadslaging. Ze kunnen worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een vraag over het amendement over de ambitie van 14%. U heeft het stuk gelezen en u ziet waarmee we met deze inzet mogelijk op uit komen. Hoe hoog is dat percentage?

De heer ESSOUSI (PvdA): Bedoelt u de 5%-norm? Ja?

De heer HOEFNAGELS (D66): Dan komen we op 5% uit. We hebben de ambitie. Het is al een gigantische inzet, maar we hebben de ambitie om daar 10% van te maken. Volgens mij zijn het woorden als je daar ook nog eens een keer 14% van maakt. Wat doe je dan nog meer als je al ontzettend veel gaat inzetten en denkt daarmee te bereiken en dat je dan de ambitie uitspreekt om 10% te gaan halen. Dan zegt u dat het 14% moet worden. Een ambitie van 10% is al gigantisch. Hoe ziet u dat we van die 5% naar 14% komen? Dan moeten we echt de hele provincie volzetten met windmolens.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het gaat dus niet alleen om windmolens, maar ook om alternatieven voor hernieuwbare energie. Die 5% is vooral gebaseerd op wat wij nu mogelijk achten. Als wij geloven in de kracht van onze regio en we zeggen dat we innovatief, creatief en groen zijn en we willen werk maken van de energietransitie en op het gebied van energieopwekking tot nieuwe systemen komen die op den duur kunnen worden opgeschaald. Het lijkt ver weg, maar dat wil niet zeggen dat het niet haalbaar is. Mijn pleidooi is erop gericht, als wij zeggen dat wij die kracht hebben, waarom wij er dan niet in geloven en waarom wij die ambitie dan niet uitspreken, zodat wij er met volle vaart tegenaan gaan om te komen waar we naartoe willen.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Nog één keer. We hebben die hele BOB doorgemaakt. We hebben van iedereen gehoord wat er mogelijk is, wat we zouden kunnen doen en waarop we eventueel zouden kunnen uitkomen. De conclusie van die BOB, met al die mensen vanuit die innovatieve regio, is dat dit het is. Welke mensen gaat u naar voren trekken die ons kunnen helpen om dan nog meer te bereiken dan wat al die innovatieve mensen tot nu toe zeggen, waarbij we de ambitie al op een gigantisch niveau hebben staan? Ik ben het met u eens dat we zo hoog mogelijk moeten. Zoals ik vandaag iemand hoorde zeggen: "Mijn ambitie is 100%". Dat is ook zo. Wat is op een gegeven moment realiteitszin? Als u het over 14% hebt, dan heb ik het over 100%. Mijn ambitie is 100%, maar daarvan weet ik ook 100% zeker dat ik die niet ga halen.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het BOB-traject ook meegemaakt. Het is niet zo dat in het BOB-traject uitputtend is neergelegd: dit is het en het gaat niet verder dan 5% komen. Er is wel inzichtelijk gemaakt dat als we blijven doorgaan op de voet zoals we dat nu doen, het wellicht 5% kan worden. In het BOB-traject is echter ook gezegd dat de energietransitie iets nieuws is, iets dat moet komen en iets met een open einde. Het kan ook zo zijn dat het ineens heel erg hard gaat draaien. Dat wil dan helemaal niet zeggen dat die 14% niet in zicht kan komen. Dan nog wil dat niet zeggen dat de provincie zich erachter moet verschuilen. Wij moeten die ambitie tonen. Wij moeten bekijken hoe we partijen kunnen aanjagen, faciliteren en ondersteunen om toch die ontwikkeling mee te maken die misschien wel gaat leiden tot die 14%. Het begint met ambitie. Dit is nu het moment, bij het vaststellen van de Energieagenda, om duidelijk te laten zien dat wij voorloper willen zijn binnen de energietransitie en dat wij dat als zodanig als ambitie benoemd willen hebben door die 14%. Die 14% heb ik niet zelf verzonnen. Ik probeer op zijn minst aan te haken bij de landelijke afspraken.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Dit weekend reed ik door de Flevopolder. Je schaamt je de ogen uit je hoofd dat ik deel moet uitmaken van een systeem dat ons land zo naar de Filistijnen heeft geholpen. Als u zegt dat de inzet op windenergie moet worden vergroot, dan zou ik graag van u, mijnheer Essousi, willen horen wat dit volgens de PvdA betekent voor de provincie Utrecht.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dat weet ik dus niet. Dat vraag ik. Ik constateer dat wij niet op schema lopen bij het halen van onze 'target' voor windenergie. In het coalitieakkoord en ook in de Energieagenda staat dat wij in 2017 de balans gaan opmaken en dat wij aan de hand daarvan bekijken of we de inzet moeten intensiveren. Hoe we dat gaan doen? Dat moeten we dus uitzoeken en onderzoeken. Daarvoor moet een opdracht komen. Mijn pleidooi is: laten we dat nu doen. Waarom wachten tot 2017? Als ik de antwoorden hier al had, zou het niet nodig zijn om een onderzoek te vragen of een opdracht te geven.

De heer DERCKSEN (PVV): Ja, maar hoe kunt u nu een voorstel doen waarvan u zelf niet weet wat de inhoud is? U heeft het over intensivering van de inzet, maar als ik vraag hoe we dat gaan doen, dan

hebt u geen idee. Hoe kan iemand met een serieus gevoel vandaag een motie van de PvdA steunen als u niet weet wat u bedoelt?

De heer ESSOUSI (PvdA): Misschien moet u de motie dan eerst lezen. De motie vraagt namelijk om inzichtelijk te maken wat die inzet zou kunnen zijn. Het gaat er puur om de eerste stap te zetten om inzichtelijk te maken wat de provincie kan doen. Vervolgens is er de discussie over wat wel en wat niet.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Allereerst heb ik goed nieuws voor de heer Essousi. De ambitie van de Energieagenda is volgens mij inderdaad 100% hernieuwbare energie in 2040. Dat is iets verder weg. Nu hebben we het over de ambitie voor de komende vier jaar. De heer Essousi zegt dat we voor 14% gaan. Bedoelt u ook dat al die 14% moet worden opgewekt op het grondgebied van de provincie Utrecht?

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ervan uitgaande dat we denken aan grondgebonden energieopwekking, gaat het er mij puur om dat het om Utrechtse initiatieven gaat. Als daaruit allianties ontstaan, waarbij je kennis uit Utrecht gebruikt om het bijvoorbeeld in Gelderland op te zetten, dan is dat mij om het even. Het gaat erom dat wij voor die 14% gaan, vanuit de kracht die wij hebben. Als het kennis is en we hebben er geen ruimte voor, maar we vinden wel een andere partij of andere organisatie die die ruimte wel heeft en wij kunnen bijdragen aan die energieopwekking of energietransitie, dan lijkt me dat een mogelijkheid. Wat mij betreft hoeft het niet zo strikt gebonden te zijn. Het gaat mij erom dat wij ons inzetten voor die 14%.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Dit is wel een belangrijk punt. Als het gaat om 14% op het grondgebied van de provincie Utrecht, dan wijs ik u erop dat als het gaat om het energieakkoord van 14% landelijk voor een belangrijk deel zal worden gerealiseerd met wind op zee. Dat is voor onze provincie best nog een beetje lastig, tenzij je een vergezicht hebt als Amersfoort aan zee, maar laten we hopen dat dat nog wat verder weg is. Voor een heel groot deel gaat het ook met wind op land plaatsvinden, waarbij van de landelijke opgave op dit moment 1% is voorzien in de provincie Utrecht. Ik ben het met u eens dat dit best wat hoger zou mogen zijn, maar de ambitie komt toch minimaal overeen met 150, 200, 250 windmolens in onze provincie in 2020. Bedoelt u dat dat de inzet zou moeten zijn? Dit even om het scherp te krijgen.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Nee, dat zou heel strikt zijn. Ik kan nu zelf ook niet zeggen dat het puur om windenergie gaat met die en die oppervlakte. Het gaat mij om energieopwekking in zijn algemeenheid. Ik weet wat u bedoelt met grondgebonden. De ruimtelijke capaciteit in de provincie Utrecht is misschien kleiner, vergeleken met andere provincies. Het gaat echter om de creativiteit om meerdere energievormen in te zetten op meerdere manieren. Dat kan grondgebonden zijn, maar het kan ook zijn dat je gebruik maakt van daken of dat je gebruik maakt van 'solar roads'. Dan ben je weer afhankelijk van techniek die nog moet worden ontwikkeld. Het gaat er vooral om daar naartoe te werken en dat er meer mogelijk is dan alleen de strikte kijk die wij nu hebben op grondgebonden windenergie.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Het risico is vooral dat er bijzondere biomassa ingezet zal worden. Dat wil ik u meegeven in dezen. U vraagt of het nu om grondgebonden moet gaan. Het is volgens mij wel logisch om aan te sluiten bij de definities die er zijn. Dan zou het dat wel betekenen.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nog een opmerking over Duitsland. Daar zit de SPD al een tijdje in de regering. De SPD-minister van Economische Zaken – de SPD is een zusterpartij van de PvdA – heeft gezegd dat het economisch gezien waanzin is om verder te gaan op de weg die Duitsland is ingeslagen. Daar is men een stuk verder. Daar staat het halve land vol met windmolens. Zij stoten veel meer CO₂ uit door die windmolens, omdat de kolencentrales roken. De stroom van die windmolens moet gratis worden weggegeven. Kortom: die man heeft een punt als hij zegt dat als daarmee wordt doorgedaan, dit echt waanzinnig is. Kunt u die man eens bellen?

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg dan precies hetzelfde als hetgeen ik via u tegen de heer Van Essen heb gezegd. Het gaat niet om die focus op windenergie of grondgebondenheid. Het gaat erom dat er meerdere manieren zijn. Als er inderdaad ervaringen zijn, of dat nu in Duitsland, in Zweden of in België is, waarbij bepaalde dingen goed of slecht gaan, dan moeten wij die ervaringen meenemen om dingen beter te doen. Dat dingen op een bepaalde manier gaan of niet goed gaan, wil toch niet zeggen dat wij niets hoeven te doen aan energietransitie? Die urgentie blijft namelijk.

Mevrouw VAESSEN (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Die urgentie zal ik niet ontkennen. Ik ben ook niet zonder ambities, maar ik vind wel dat je realistisch moet zijn in je ambities. In de aanloop naar deze Energieagenda zijn wij nagegaan of, als je overal windmolens zou neerzetten waar het volgens de geluidseisen zou mogen, waarbij ik het dan nog niet eens over draagvlak heb, en als je alle daken en alle vrijkomende agrarische bestemmingen zou volleggen met zonnepanelen, je de ambitie gaat halen. Dan gaan we die 14% echter niet halen. Daarin moet je realistisch zijn. U zegt dan dat het in strijd met motie M53 is, waarin wij hebben aangenomen 10% tot 14% duurzame energie in 2020 te hebben. De ambitie van 10% is niet in strijd met die motie. Het is weliswaar de ondergrens, maar hij is daarmee niet in strijd. Ik denk dat we er realistisch in moeten zijn en dat we moeten roeien met de riemen die we hebben. Daarom ben ik ook zo blij dat deze Energieagenda echt de nadruk legt op energiebesparing. Door te besparen, vooral in het midden- en kleinbedrijf, kunnen we nog enorme stappen maken.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het gaat mij niet om de 10% als minimum. Het gaat mij vooral om een wezenlijk onderdeel, namelijk om te onderzoeken hoe wij aan die 14% zouden kunnen komen. Dat vraag ik van de gedeputeerde, omdat we dat in diezelfde motie hebben aangenomen en omdat we daarover tot nu toe niets hebben gehoord. Met deze Energieagenda dreigt die motie nu als afgedaan afgevinkt te worden, terwijl ik dat nog wel een belangrijk onderdeel vind in het kader van hoe ver wij als provincie kunnen gaan.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! In het voorwoord van de Energieagenda schrijft de gedeputeerde dat schone energie net is zoals voetbal: iedereen heeft er verstand van. Welnu, daarop valt wel iets af te dingen. Windmolens en elektrische auto's zitten vol met neodymium. Dat is een zeldzaam metaal. *(De heer Dercksen laat een foto zien.)* Dit is Baotou en het ligt in China. 95% van de zeldzame metalen komt uit China. Op de voorgrond ziet u een gifmeer en op de achtergrond ziet u de productie van neodymium, de productie van groene, schone en pure energie. Een catastrofale ramp ter plaatse voor mens en milieu. Per MegaWatt windmolenenergie zit er 900 kilo van dat goedje in de windmolens. In de drie windmolens in Houten zit 6000 kilo en in het hele energieakkoord gaat het dus over 5.500.000 kilo neodymium. Hoe groen is dat? Schone energie? Bijna iedereen heeft er verstand van. Dan laat ik het simpele feit dat windmolens uiteindelijk helemaal niet leiden tot brandstofbesparing deze keer maar even voor wat het is.

Elektrische auto's worden ook bewierookt in de Energieagenda. Deze zitten ook vol met neodymium, koper en kobalt. Over de gehele levensduur levert dit geen lagere carbon footprint op dan bij een conventionele auto. Diverse instituten becijferden dat, als laatste het Institute for Energy and Environmental Research in Heidelberg. Door het gewicht van de elektrische auto vanwege die batterij is ook de hoeveelheid fijnstof niet of nauwelijks lager dan van een gewone auto. Schone energie? Bijna iedereen heeft er verstand van.

Het levert banen op. Dat staat ook in de Energieagenda. Ik hoorde het de heer Hoefnagels net ook weer zeggen. Het is echter niet voor niets dat als de PVV bij herhaling minister Kamp vraagt om dit nu eens te laten uitrekenen door het CPB en niet door actiegroepen, hij dit weigert. Het CPB heeft een aantal jaren geleden namelijk ook al geschreven dat als je de lasten op energie verhoogt en je dat elders niet compenseert, dit grote gevolgen heeft voor de economie en de werkgelegenheid. Maar nee, het Energieakkoord levert 80.000 arbeidsjaren op. Dat blijken dan hoofdzakelijk banen in het buitenland te zijn, want die windmolens worden daar gebouwd. De Algemene Rekenkamer zegt dat het Energieakkoord € 73.000.000.000 kost. Dat is € 900.000 subsidie per baan per arbeidsjaar. Dan blijken dat dus ook nog vooral banen in het buitenland te zijn. Bijna niemand heeft er echt verstand van.

Hoe werkt die groene energie en die groene industrie nu precies? Kijk zelf eens hoe linkse partijen de zogenaamde milieubeweging bijvoorbeeld baantjes met Eneco uitruilen. We kennen het voorbeeld van de D66-wethouder in Houten met een Eneco-verleden, of neem VVD-er Nijpels. In 1989 riep hij dat door zure regen het bos niet meer te redden was. In 2000 zou er nog maar 20% van het bos over zijn. Daaraan was niets meer te doen. Sprookjes, en de man van 1001 bijbanen vulde zijn zakken bij onder andere E-concern, dat failliet ging. Inmiddels is de heer Nijpels gedagvaard vanwege onrechtmatig handelen. In die zin de juiste man om het energieakkoord te borgen. Gelet op het voorgaande dus ook een logische keuze om Nijpels te nemen. Neem ook bijvoorbeeld wijlen de heer Moens van Groen-Links. Hij hielp E-concern een handje in zijn functie als gedeputeerde om na zijn taak als gedeputeerde een mooi baantje te krijgen. Dat alles is echter nog peanuts vergeleken bij de EU. Ze dwingen de lidstaten tot windmolens en DONG Energy, een van de grootste spelers op die windmolenhandelmarkt, vaart er wel bij. Grootaandeelhouder bij DONG? Goldman Sachs, een Amerikaanse investeerder. Raad eens waar communist Manuel Barroso is gaan werken na zijn voorzitterschap van de Europese Commissie. Inderdaad, bij Goldman Sachs. Intussen wordt ook DONG Energy in verband gebracht met malversaties. Zo rolt de groene cosa nostra.

Als ons wordt aangepraat dat wij een klimaatprobleem hebben, vraag ik wel eens: "Welke toename van CO₂ zorgt ervoor dat de woestijn vergroent en dat er bij de productie van voedsel minder water nodig is?" Al die opwarming lijkt ook Nederland voorbij te gaan. Vanaf 1979 tot nu, het gehomogeniseerde maandgemiddelde van De Bilt. Als u kinderen heeft die op school zitten, dan zult u begrijpen dat zij helemaal gek worden gemaakt van klimaatopwarming. We hebben dus een generatie van twintig jaar die in Nederland niets heeft meegemaakt. Toch gaan we dit enorme probleem via Parijs oplossen. Als iedereen zich aan de afspraken houdt tot 2030, dan heeft dat een invloed op de temperatuur van 0,05 graad. Dat staat in deze grafiek. Dat is nog onder het voorbehoud dat het klimaat zo gevoelig is voor CO₂, zoals het IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) voorstelt. Dat is nog maar zeer de vraag, want alle modellen die het IPCC tot nu toe produceerde faalden. Wat kostte deze 0,05 graad Just Paris daar bovenin? Bloomberg berekende dat. Dat kost € 12,1 biljoen dollar. Nu gaat ook de provincie Utrecht met € 8.000.000 de aarde redden, want, zo schrijft de gedeputeerde, energietransitie is een effectieve manier om het klimaatprobleem te bestrijden. 10.000 miljard euro van Parijs voor 0,05 graad mindere stijging van de temperatuur. Dat is een effectieve manier om het klimaatprobleem te bestrijden. De gedeputeerde heeft vast meer verstand van voetbal.

Dat blijkt ook wel toen wij het net hadden over biomassa. Die wordt geproduceerd in pellets. We hadden het er al even over met de heer Hoefnagels. Dat is geen rot hout. We importeren geen rot hout uit Canada of Afrika of straks uit Zuid-Amerika. Daarvan kun je geen pellets maken. Dat zijn namelijk die hele kleine stukjes hout. Dat is dus onzin. Die boten varen op stookolie. Iedereen – ook de KNAW zegt het – die zich er een beetje in verdiept, weet dat biomassa geen enkele bijdrage zal leveren aan duurzaamheid.

Voor hen die de enkele kolencentrale in Nederland nog wil sluiten, laat ik nog een plaatje zien. Parijs of niet, dit zijn de plannen voor de nieuwe kolencentrales. U ziet dat de Amerikaanse continenten nog niet eens meedoen. Duitsland staat bij de EU ondergebracht. Verder staan er een heleboel andere landen niet bij vermeld. Er zijn 1900 nieuwe kolencentrales 'in progress'. Misschien kunt u dat doorgeven aan de collega's in Den Haag.

Terug naar Utrecht. Als in Utrecht je 'boatsaver' vijf centimeter te lang is, staat de gedeputeerde op de stoep met de slopershamer, omdat het landschap moet worden gered. Een kilometer verder worden echter zonneakkers aangelegd en kunnen windmolens worden gebouwd. Het is namelijk niet verboden om hypocriet te zijn.

Dat geeft wel ongeveer aan hoe het groene dogma wortel heeft geschoten. Warmtekrachtkoppeling is bijvoorbeeld veel en veel effectiever dan 2000 windmolens. Dat mag echter weer niet van de groene kerk, waarmee eigenlijk wordt aangetoond dat het hen helemaal niet gaat om klimaat en milieu. Met warmtekrachtkoppeling kunnen geen baantjes worden verdiend en kan het groene dogma niet aan de man worden gebracht.

Laat ik in de eerste termijn besluiten met het isoleren van woningen. Is dat verkeerd? Nee, dat is prima. Er is grote winst te halen. Het rendeert en dan geeft u minder geld uit. Dat is effectief. Het ligt dan ook voor de hand om eens met een corporatie te bellen of met de Vereniging Eigen Huis of met vastgoedeigenaren. Misschien is daarmee zonder al te veel inspanning winst te behalen. Dat kan. Als je isoleert, met 80% isolatie tegen 20% van de kosten, dan is het namelijk wel effectief. In mijn praktijk zie ik echter dat vastgoedeigenaren zelf plannen maken met de huurders, dat zij de huur dan een beetje verhogen en dat het zich terugverdient. Ze krijgen ook nog bakken subsidie, dus voor welk probleem is deze energieagenda een oplossing?

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! "Het laatste nieuws: er moeten drastische keuzes worden gemaakt om de milieudoelen van het klimaatakkoord te halen. De CO₂-uitstoot moet omlaag. Overgaan op duurzame energie alleen is niet genoeg. De uitstoot van broeikasgassen in de landbouw daalt niet. De uitstoot van lucht- en scheepvaart stijgt." Teletekst in het weekend.

De doelstelling van de Energieagenda van de provincie Utrecht is dat wij in 2040 klimaatneutraal zijn. Dat is een goede doelstelling, maar is deze ook reëel? Energietransitie gaat moeizaam in onze provincie. Er is vandaag al over gepraat. Het aandeel van de duurzame energie moet naar 15% in 2020 en naar 100% in 2040. Feit is dat het in 2014 en 2015 slechts een schamele 1,9% is. Hoe krijgen we dit percentage echt omhoog? Windmolens moeten naar 65,5 MW in 2020. In 2014 en 2015 gaat het slechts om 15 MW. Dan moet de provincie ook nog helpen draagvlak te creëren. We zien dat toch wel somber in. Daarom zet de provincie liever in op energiebesparing. Dat is veel beter. Wij zijn het daarmee helemaal eens, vooral bij energiebesparing in de bebouwde omgeving. Dit gaat echter nu nog om 2,4%. Dat percentage moet omhoog.

Er wordt veel energie gebruikt voor de warmteproductie. In woningen gaat dat zelfs om 80%. Wij zouden de focus meer willen leggen op het reduceren van de warmtevraag bij woningen. Bij corporatiewoningen kun je hier bijvoorbeeld in één klap een grote slag maken. We zouden de energiebesparing, onder meer door isolatie van ramen, vloeren, muren en daken, willen combineren met het produceren van duurzame energie door zonnepanelen, lage temperatuur vloerverwarming en warmtepompen. Ons voorstel is dan ook om bovengenoemde maatregelen in een zo groot mogelijk aantal corporatiewoningen, bijvoorbeeld in sociale huurwoningen, en andere woningen te laten plaatsvinden. Voor woningen moeten de energielabels minstens met twee niveaus stijgen. De ambitie van het coalitieakkoord van 50.000 nul-op-de-meter woningen in 2020 vinden we ambitieus. Natuurlijk zijn we hier niet tegen, maar het is wel prijzig. Wij hebben de voorkeur voor een grootschalige aanpak van zo veel mogelijk woningen, vooral voor die woningen die nu nog een heel slecht energielabel hebben. Dat heeft onze prioriteit. Bovendien, als je motie M38 van juni 2015 over het energiezuiniger maken van sociale huurwoningen goed wilt uitvoeren, dan moet je het accent hiernaar verleggen.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een vraag voor de heer Bosman. Realiseert hij zich voor hoeveel tijd een woningcorporatie nu bezig is met een renovatie? Is dat voor vijf, tien, twintig, dertig of veertig jaar? Als u namelijk zegt dat u nu niet naar het hoogste niveau gaat, dan betekent dat in feite dat u over bijvoorbeeld vijftien of twintig jaar woningen hebt die ver achterlopen op de stand van zaken van dat moment.

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! Dat klopt. Wij willen het gemiddelde twee niveaus laten stijgen. De gemeente Utrecht heeft op dit moment bijvoorbeeld nog 10.000 woningen met het F- of G-label en 10.000 woningen met het label onbekend. Dan weet u wel dat het niveau waarschijnlijk niet zo erg hoog is. Dat is onze ambitie. Daar willen we naartoe. We komen daarvoor straks met een voorstel. Wacht het even af, zou ik zeggen.

Wat bemiddeling betreft heeft dit prioriteit richting woningbouwcorporaties, verenigingen van eigenaren en gemeenten. Wat de financiering betreft pleiten wij voor een accent in het Regionale Energiefonds. Overigens vinden wij dit energiefonds, dat straks samengaat met het energiefonds van de stad Utrecht, een zeer goede zaak. Dit echter terzijde. Wij komen dan ook met een motie om het energiefonds te vergroten met hiertoe geormerkte gelden. Wij denken hierbij bijvoorbeeld aan de € 3.366.000 die het Rijk extra uitkeert vanuit het Provinciefonds en die direct naar de algemene mid-

delen gaan, of vanuit het zeer ruime positieve begrotingssaldo uit de algemene reserve. Dit kan gezien het langjarig verloop van de algemene reserve en van het weerstandsvermogen geen probleem zijn. Onder het kopje Economie komt dit ook ten goede aan de werkgelegenheid, ook voor lager opgeleiden in de bouw- en de installatietechniek. Daarover zijn meerdere moties aangenomen. Dit zal de gedeputeerde aanspreken. Hierover dienen wij een motie in, mede namens de PvdD.

Motie M66 (SP, PvdD): motie uitbreiding Energiefonds.

Provinciale Staten, in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter bespreking van de Energieagenda van de provincie Utrecht;

constaterende:

- *dat de provincie om haar doelstelling "In 2040 Klimaatneutraal" te halen, forse extra inspanningen moet leveren;*
- *dat deze inspanningen vooral op het gebied van energiebesparing gemaakt zullen moeten worden;*
- *dat de grootste slag gemaakt kan worden bij het reduceren van de warmtevraag voor de bebouwde omgeving, vooral bij woningen. Voor veel woningen kan met een kleine investering veel energiebesparing in korte tijd gerealiseerd worden met relatief eenvoudige maatregelen;*

verzoeken het college van GS:

- *€ 3.000.000 uit de algemene reserve (bijvoorbeeld een deel van de extra uitkering uit het provinciefonds) toe te voegen aan het energiefonds en dit te oormerken om, in samenwerking met woningbouwcorporaties, verenigingen van eigenaren, gemeenten, enz.;*
- *deze middelen in te zetten om de energielabels van zoveel mogelijk woningen tenminste twee niveaus te laten stijgen.*

En gaan over tot de orde van de dag.

Terug naar de Energieagenda met zijn doelstellingen op het gebied van energiebesparing en de ontwikkeling van duurzame energie. Er zijn veel goede voornemens. Dan blijven we toch nog met een vraag zitten. Wat is onze invloed, die van de Staten dus, op de verdere invulling en uitwerking hiervan? Hoe gaan we de voortgang bewaken? Welke instrumenten worden hiervoor gebruikt, zodat er adequaat en vooral tijdig kan worden teruggekoppeld en er zo nodig kan worden bijgesteld, want anders lopen we achter de feiten aan. Alleen bij de begrotingsbehandeling een mededeling hierover doen lijkt ons niet voldoende.

Gemeenten hebben ook grote invloed op de realisatie van de doelen. Het is dus van groot belang hierin samen te werken, te coördineren en eventueel te stimuleren. Op deze twee zaken zal de PvdD straks uitgebreid terugkomen en zal zij mede namens ons twee moties indienen, ook om de gedeputeerde een steuntje in de rug en tevens een duwtje in de goede richting te geven.

Nog even aandacht voor de diepe geothermie. Wij hebben hierover onze twijfels. Zijn de kosten hiervan niet enorm hoog? Gaat er daardoor geen onevenredig groot deel van het Energiefonds hiernaartoe? Blijft er dan minder over voor andere zaken?

Mevrouw VAESSEN (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb geen vraag. De kosten voor geothermie zijn inderdaad hoog, maar deze zullen niet ten koste van het Energiefonds gaan. Er is in de beginfase een heel klein budget, maar verderop in het proces wordt er geen aanspraak op provinciale gelden gedaan.

De heer BOSMAN (SP): Dat is een hele geruststelling. Dank u.

We blijven echter nog wel zitten met de onderzoeken die hiervoor gedaan worden of die gevaar opleveren voor het drinkwater. Als er straks iets uitkomt, wordt het dan ondergebracht in een nutsbedrijf? Dan kunnen we zelf ook eens weer beslissen, onder andere over de tarieven.

Het bloed kruipt waar het niet gaan kan. We hebben een alternatieve motie bedacht voor de PVV-motie uit de vorige vergadering "Eerlijk over zonnepanelen".

Motie M67 (SP): zonnepanelen voor iedereen.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter bespreking van de Energieagenda van de Provincie Utrecht;

constaterende:

- dat in 2017 de huidige salderingsregeling op energie van zonnepanelen geëvalueerd zal worden;
- dat dit betekent dat per 1 januari 2020 de salderingsregeling beter of slechter kan uitpakken voor de bezitters van zonnepanelen;
- dat dit een politieke keuze zal zijn;

overwegende:

dat indien de salderingsregeling slechter wordt er een overgangsregeling zal komen, waardoor mensen die tot 2020 in zonnepanelen geïnvesteerd hebben, gecompenseerd worden;

verzoeken het college van GS:

alles in het werk te stellen om de opbrengsten van zonne-energie ook na 2020 ten goede te laten komen aan alle bezitters van zonnepanelen, vooral zij die dit het meest nodig hebben, de mensen met de lage- en middeninkomens.

En gaan over tot de orde van de dag.

De VOORZITTER: De moties M66 en M67 zijn voldoende ondertekend en maken deel uit van de beraadslaging. De moties kunnen worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! De omslag naar schone en gezonde energie voor iedereen is de grootste uitdaging waarvoor wij op dit moment als samenleving staan. De huidige energievoorziening geeft grote schade aan onze gezondheid en aan die van onze kinderen. Met deze agenda neemt de provincie het voortouw om energiebesparing, zon, wind en geothermie een flinke boost te geven en ervoor te zorgen dat in 2040 in deze provincie alleen nog maar schone energie wordt gebruikt. De fractie van GroenLinks complimenteert de gedeputeerde dan ook met deze agenda, waarin veel van onze eigen ideeën terug te vinden zijn.

Wat ons betreft is het cruciaal en ook logisch dat de provincie haar afspraken uit het SER-energieakkoord nakomt en in 2020 ten minste 65,5 MWh aan windmolens heeft staan, het liefst nog meer.

We zijn zeer te spreken over de plannen voor het energiefonds en de intentie om daarbij aan te sluiten bij de Staten en het zeer succesvolle fonds van de stad Utrecht, het Utrechts Energiefonds. Ook zijn we blij met de ruimten voor zonneweiden en de inzet op elektrische bussen in de OV-concessie.

Het is al eerder genoemd door een aantal andere sprekers: in de Energieagenda is terecht er veel aandacht voor energiebesparing. Dat vinden wij echt een goede keuze. Een gezonde energievoorziening is net als voeding: het begint met minder calorieën. Zoals we nu onze huizen verwarmen, met gas, is eigenlijk als het scheppen van water met een vergiet en dus niet zo erg efficiënt. Die verspilling is niet alleen slecht voor de gezondheid en voor het klimaat, maar het kost ook nog eens handenvol geld, terwijl de technieken om gebouwen energieneutraal te maken er gewoon al zijn. De maatregelen voor de energiebesparing in de gebouwde omgeving zijn juist daarom een cruciaal onderdeel van de Energieagenda. De kern is dat iedereen in onze provincie wordt gestimuleerd en gemakkelijk de weg vindt in de energietransitie. Ook de energiedoelen van gemeenten moeten daarbij in beeld worden gebracht. De provincie moet een vinger aan de pols houden bij de voortgang. Een effectieve aanpak vraagt in onze ogen om een gebundelde inzet van maatregelen, bijvoorbeeld in een projectteam of in een programma-

team. Ik heb hierover de volgende vraag aan de gedeputeerde. Hoe zal de uitvoering van de Energieagenda worden ingericht, in het bijzonder voor de maatregelen voor energiebesparing in de gebouwde omgeving? Is er een programmteam dat of een regiegroep voorzien die de verschillende maatregelen in samenhang gaat uitvoeren? Kunt u wellicht al een indicatie geven van de omvang daarvan? Het succes hiervan staat of valt namelijk met een gedegen en stevige uitvoering. Kunnen we daarin meer inzicht krijgen?

In aanvulling hierop hebben wij nog een aantal andere vragen voor de gedeputeerde over deze energieagenda. De Energieagenda, zoals in het BOB-traject al meermalen is benoemd, heeft veel raakvlakken met andere programma's. Hoe kan deze energieagenda uitstralen op die andere programma's, zoals het programma voor binnenstedelijke ontwikkeling en de Agenda Vitaal Platteland? Dat is een cruciaal element en daarover zouden wij graag meer horen van de gedeputeerde.

De derde vraag sluit aan bij de vraag van de SP. Kan de gedeputeerde toezeggen de Staten in de komende tijd minstens elk half jaar te informeren over de voortgang en de uitvoering van deze agenda?

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik hoor de heer Van Essen zeggen dat hij veel waarde hecht aan de SER-afspraken van 65,5 MW. Ik had ook niet anders verwacht. Ik neem aan dat u ook steunt dat we in 2017 bekijken hoe we onze inzet kunnen intensiveren als zou blijken dat we het niet zouden halen, wat nu al blijkt? Ziet u ook mogelijkheden om nu al te beginnen met een heroriëntatie op een eventuele inzet?

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Het is bijna alsof de heer Essousi gedachten kan lezen. De volgende vraag die ik aan de gedeputeerde stel heeft namelijk precies hierop betrekking. Die gaat over de motie over windenergie met draagvlak die vorig jaar is ingediend, onder meer door VVD, D66, CDA en GroenLinks. Die motie had tot doel om samen met gemeenten draagvlak te creëren voor windenergieprojecten, zodat die doelstelling die we hebben afgesproken en die in het coalitieakkoord staat gerealiseerd gaat worden. De vraag is: hoe staat het met de uitvoering van die motie? Wat is daarmee tot nu toe gedaan? Wat heeft u gedaan om het draagvlak voor windenergie verder te verbeteren? Kunt u daarin wat meer inzicht geven?

Tot slot wil ik graag iets kwijt over de motie van de PvdA over de doelstelling. Wij willen graag snel handelen met de energietransitie. Dat is heel belangrijk. Tegelijkertijd, als je kijkt naar de doelstelling van 14% in 2020 zoals nu gedefinieerd in het debat en zoals u aangeeft, waarbij u het grondgebonden zijn een beetje loslaat, dan is het wel een heel erg vage doelstelling waarmee wij de gedeputeerde op pad sturen. Als het gaat om 14% waarbij de provincie betrokken is, dan is het al bijna gerealiseerd als landelijk gezien die 14% gehaald wordt. Wat is precies de opdracht waarmee u de gedeputeerde op pad wilt sturen?

Het andere punt is dat wij ook vinden dat het zeer ambitieus moet, maar dat u de gedeputeerde wel met een opdracht op pad moet sturen waarbij de Staten op zijn minst het perspectief hebben hoe dat gehaald zou kunnen worden. Dat is de waarde van de Energieagenda. Die laat heel duidelijk zien waar de mogelijkheden liggen. Het lijkt ons ook wel verstandig om daarbij aan te sluiten.

Daarbij merk ik nog één ding op. De Indicator Hernieuwbare energie is een aardige, maar is ook een gevaarlijke. Dat zien wij ook landelijk. Het heeft er landelijk namelijk toe geleid dat er heel veel biomassa wordt bijgestookt in energiecentrales, waarover op dit moment steeds meer twijfel bestaat of het op die schaal wel wenselijk is. Dat geldt niet voor alle biomassa, maar wel voor hoe het op dit moment bij veel centrales gebeurt. Wij hebben ook even gekeken hoe het zit met de CO₂-reductie die dit plan nastreeft en of die gerealiseerd zou kunnen worden. Dat gaat om 24% tussen nu en 2020. Dat is echt indrukwekkend. Ik wil de heer Essousi meegeven om daarnaar te kijken. Dat is namelijk voor mij de indicator waar het om gaat. Ik zie alweer een instemmend geknik van de heer Dercksen, want hij is het ongetwijfeld eens met dat laatste.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Essen vraagt om een verduidelijking, die ik hem graag wil geven. Misschien kan het helpen bij de vragen die hij stelt aan de gedeputeerde. Ik bedoel te onderzoeken of een eventuele hogere doelstelling, bijvoorbeeld voor 14% hernieuwbare energie in de provincie Utrecht in 2020, haalbaar zou zijn en zo ja, welke maatregelen en middelen

daarvoor nodig zijn en dit aan PS ter besluitvorming voor te leggen. Die tekst zou u bekend moeten voorkomen, omdat deze uit de motie komt die u mede heeft ondertekend.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Die boodschap komt me uiteraard bekend voor. Heeft u wel gekeken naar pagina 6 en 7 van deze Energieagenda? Daar staat helder en grafisch fraai vormgegeven wat het huidige potentieel is en ook wat het potentieel is voor 2020 en 2040. Je hoeft echt geen wiskundige te zijn om daarmee te kunnen inschatten wat er mogelijk is. Dit laat zien dat 10% bijzonder ambitieus is, dat energiebesparing zeer veelbelovend is en een grote bijdrage kan leveren aan de 24% CO₂-reductie die dit plan zal realiseren, maar dat het de vraag is of het op pad sturen van de gedeputeerde met 14% voor 2020 wel helemaal eerlijk is.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp waarnaar de heer Van Essen verwijst. Het zijn voorspellingen op basis van wat we nu al doen, doorgetrokken naar de toekomst. De motie en ik vragen erom eens grondig na te gaan of we wel alles doen wat we kunnen doen. Volgens mij hebben we die slag nog niet gemaakt, namelijk dat we los van wat we nu al doen, bekijken of we meer kunnen doen en of er meer potentie is dan we kennen. We kijken nu strikt naar de dingen die voor ons bekend zijn, terwijl energietransitie juist een ontwikkeling is en een beweging met heel veel dingen die nog niet bekend zijn, maar in de toekomst mogelijk wel geschikt kunnen zijn. Dat is het enige waar ik om vraag.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Daarop reageer ik graag. Ik ben het zeer met u eens dat er enorme potentiëlen kunnen liggen in technieken die nu misschien nog in de kinderschoenen staan en dat daarnaar gekeken wordt en dat daarin geïnvesteerd wordt. We hebben het echter over 2020, dat is over vier jaar. Denkt u echt dat een techniek die nu nog in de kinderschoenen staat, in 2020 een dusdanig volume heeft dat deze maar een tiende procent of tweitiende procent kan bijdragen? Dan mag je al blij zijn. Het gaat hier over 4% en uiteindelijk 4 petajoule. Dat is een onvoorstelbaar grote hoeveelheid energie. Als we de energietransitie echt serieus nemen, dan moeten we ook de doelen echt serieus nemen. Dat betekent dat als wij het maatregelenpakket vaststellen, wij daarvoor gaan en dat het niet een vrijblijvend iets is. Het is op een gegeven moment een hobby van politici, een wedstrijdje ver plassen, wie de grootste doelen kan stellen. Dat moeten we achter ons laten. Uiteindelijk gaat het erom dat we nu echt meters gaan maken.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Volgens mij is het adagium zo'n beetje: als we de onzin maar lang genoeg herhalen, gaan we er misschien zelf in geloven. U sprak over klimaat. Laat ik daarop eens aanhaken. Is er een soort ideaal klimaat? Is dat 25 graden en een briesje van zee? Wat is het ideaal? Wat is goed en slecht voor het klimaat? Kunt u daarop eens een toelichting geven?

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een keer een discussie gehad met economen over de kosten en de baten van CO₂. Op een gegeven moment hadden we zoiets van: als je kijkt naar wat de kosten zijn, dan zou je bijna met een economisch model de ideale temperatuur op aarde kunnen berekenen. Daarin geloof ik niet. Het is belangrijk en verstandig om ons te baseren op de erkende wetenschap. Ik geef dit terug aan de heer Dercksen, ook gezien de cijferbrij die hij hier vanmiddag over ons uitstort. In mijn ogen trapt u in de val waarin ook een heel aantal critici van de tabakslobby in de jaren '50 en '60 traptten. Er was namelijk een heel sterke lobby voor de tabaksindustrie en op dit moment vanuit de fossiele industrie, om zand in de ogen te strooien en om in feite een klomp te steken in de heel degelijke basis die er absoluut is ten aanzien van klimaatverandering. Ik denk dat u er goed aan doet om lessen te leren van wat er in de jaren '50 en '60 is gebeurd rondom de gezondheidseffecten van tabak. Toen waren er grote groepen mensen die zeiden dat het misschien toch wel meeviel op basis van onderzoeken door de tabaksindustrie. Inmiddels weten we beter. Inmiddels weten we dat het heel verstandig is om tabak en sigaretten uit te bannen en om jonge mensen daarvoor te waarschuwen. Op dit moment zitten we in eenzelfde fase bij klimaatverandering en CO₂. Ik roep u op daarvan te leren.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! De heer Van Essen mag in zijn eigen complottheorieën geloven. Dat gun ik hem van harte. In 2016 zijn er intussen al 240 papers, wetenschappelijke

onderzoeken, beschikbaar die het AGW over de menselijke opwarming van de aarde ontkennen. Die komen alleen niet bij u op tafel en niet in het nieuws, maar die zijn er wel degelijk. Ik heb u gevraagd wat het ideale klimaat is. U geeft daarop geen antwoord. Dag mag. Ik snap dat ook wel, want dat is er helemaal niet. Als u het over die economen heeft en over de stap die Urgenda wil dat het Kabinet neemt, van 17% naar 25% minder uitstoot in 2020, dan noem ik dat minister Kamp heeft uitgerekend wat dit betekent. Dat is namelijk 45 miljoenste graad. Hij schrijft daarbij dat het niets is en dat dit wegvalt tegen alle onzekerheden die met die berekeningen te maken hebben. Nederland produceert 0,35% van de CO₂-uitstoot. Ik heb u net iets laten zien over 1900 kolencentrales die er nog bij komen. Wanneer daalt dat eens in? Wanneer komt u los van het vrijblijvende gezweef over niets? De kolencentrales komen er namelijk bij, of wij dat nu willen of niet. Dat gaat gebeuren.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Dat wat u laat zien onderstreept de enorme uitdaging waarvoor wij zijn. Landen als China en de Verenigde Staten zijn Europa in dit geval vooruit. Zij hebben het klimaatverdrag van Parijs al ondertekend, waar Europa en ook Nederland dat nog steeds moeten doen.

De heer DERCKSEN (PVV): Weet u wat dat klimaatakkoord betekent voor China?

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Als je kijkt naar wat er op dit moment op het gebied van hernieuwbare energie in China en India gebeurt, dan is dat onvoorstelbaar. U kunt erom lachen, maar u moet zich daarin misschien nog eens verdiepen. Dan zult u zien dat het een ontwikkeling is die een omvang begint te krijgen die niet alleen voor het klimaat heel erg nodig is, maar die ook commercieel gezien steeds interessanter wordt. Ik zou graag zien dat onze regio daarin het voortouw neemt.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Tot slot. India gaat tot 2030 de uitstoot verdriedubbelen. China gaat de uitstoot tot 2030 met 50% verhogen. Dat komt omdat de journalisten in Parijs staan te klappen en het akkoord niet lezen. Dat staat er namelijk in: India drie keer zo veel uitstoot en China 50% meer uitstoot, omdat dit gekoppeld is aan het GDP. U bent dus echt aan het zweven en u weet niet waarover het gaat.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! In die zin wijs ik de heer Dercksen op het volgende. Als je kijkt naar de CO₂-uitstoot en ook de hoeveelheid kolencentrales in China, dan hebben deze hun piek inmiddels bereikt. Ook daar zie je dat het aandeel hernieuwbare energie op dit moment hard stijgt. Het gaat erom op welke bronnen je je baseert. Als het gaat om klimaatverandering baseer ik me liever op de NASA en de nationale meteorologische instituten van Japan, de Verenigde Staten, Canada, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en ga zo maar door, dan op een paar obscure denktanks uit de Verenigde Staten.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Tot 2011 stond het thema Energie hoog op de provinciale agenda. Met Utrecht 2020 – 2040 werd er een stip gezet die verder ging dan alleen maar 2020: er werd verder gekeken. Na de ambities van 2011 volgden er vijf lange jaren van stilte. Alleen al om die reden is de ChristenUnie dolblij met deze energieagenda. De rest van de wereld stond namelijk bepaald niet stil. China investeerde honderden miljarden in zonne- en wind. In het Midden-Oosten gaat het roer om en werken steeds meer boorinstallaties op zonne-energie. Shell kon dit jaar voor het eerst in zijn historie geen winstuitkering geven en zelfs de Amerikaanse collega-investeerder Warren Buffet verwerft zich in hoog tempo een positie in zonne- en windenergie. Dat doet hij niet vanuit een geitenwollensokkenideologie, maar gewoon omdat hij denkt dat hij daaraan geld kan verdienen. Kortom, we zijn bezig met een omslagpunt. Grote investeerders stappen in en olieboeren stappen over. Wij maken dat omslagpunt mee. De ChristenUnie is blij dat de provincie Utrecht nu ook weer gaat aanhaken. Dat is een groot compliment aan dit college waard.

Naast de aandacht voor energiebronnen is er ook heel veel aandacht voor besparing. De ChristenUnie vraagt hierbij aandacht voor de mogelijkheden die verenigingen van eigenaren, bijvoorbeeld van appartementencomplexen, bieden. Via die VVE's kunnen we wat meer massa maken bij het verduurzamen van particuliere woningen.

De ChristenUnie heeft op twee punten nog wat vragen. De energieopgave waarvoor wij staan, staat niet op zichzelf. Deze heeft relaties met allerlei andere beleidsvelden. Het integrale karakter van deze agenda is daarom belangrijk. Dat kan misschien nog wel een tandje sterker. De PCL heeft daarbij in de afgelopen week de vinger gelegd. Ik heb daarbij de casus van een boer uit Eemnes, tevens oud-statenlid. Deze boer wilde windmolens op zijn land, maar vond te veel Don Quichotes op zijn weg. Zijn molenplannen liet hij daarom waaien. Nu zet hij in op zonne-energie. Samen met de gemeente Eemnes werkt hij aan een zonneweide met zo'n 15.000 zonnepanelen. Dit gaat echter ten koste van landbouwgrond. Hij roept dat hij schapen kan laten lopen onder de panelen, maar dat lijkt meer op hobbyïsme dan op een bedrijfstak. De verduurzamingsladder adviseert om eerst te focussen op daken, daarna op braakliggende grond en als allerlaatste op landbouwgrond. De eerste echte grote zonneweide in de provincie Utrecht lapt deze ladder echter aan zijn laars en verschijnt op goed grasland. Eigenlijk wil de boer veel liever windmolens, maar vanwege bezwaren van omwonenden kiest hij voor zonne-energie. Dat vraagt om een goede afweging van maatschappelijke kosten en baten. Die zonneweide levert stroom voor 1000 huishoudens. Een windmolen zou stroom voor 1500 huishoudens leveren. Het oorspronkelijke plan voor drie windmolens zou stroom voor 4500 huishoudens betekenen. Met de maatschappelijke kostenbatenanalyse zouden de drie windmolens veel beter uitpakken, omdat die molens niet ten koste gaan van landbouwgrond en veel meer stroom leveren. Kortom, als wij samen een uitgekende kansenkaart zouden maken, krijgen we dan niet een betere belangenafweging? De PCL vraagt om het maken van kansenkaarten. De ChristenUnie vindt dat een goed idee. Wij vragen het college deze handschoen op te pakken.

Het tweede punt gaat over mobiliteit en transport. Verkeer en vervoer is verantwoordelijk voor ongeveer eenderde van het energieverbruik in onze provincie. Door op korte afstanden actieve mobiliteit als fietsen en lopen te bevorderen, kan het energieverbruik in deze sector flink afnemen. Door het openbaar vervoer, het streekvervoer, bij de uitgifte van concessies te vergroenen, kunnen ook de CO₂-emissies in de provincies aanzienlijk naar beneden. Daarin kan de provincie zelf sturend optreden. Op dit punt vragen wij aandacht voor de opmerking van de PCL. De PCL houdt een pleidooi voor een betere integrale link tussen fietsen, luchtkwaliteit en onze gezondheid. Hoe ziet de gedeputeerde, mede vanuit het belang van de integraliteit, het verband tussen zijn energieagenda en het thema Verkeer en vervoer?

Overigens heb ik nog een kleine nabrander. We hadden net een debat over de biomassacentrale in de stad Utrecht. Vanuit het oogpunt van de milieuvergunning is dat een provinciale verantwoordelijkheid. Het is te gemakkelijk om dit af te schuiven naar de stad. Ook daarover komen wij in de komende maanden te spreken.

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de Voorzitter! In het collegeakkoord staat dat de energietransitie een prioriteit is voor de provincie Utrecht. In het BOB-traject hebben we intensief gesproken met 'stakeholders' en met elkaar en is gebleken dat we een enorme opgave hebben. Het beschikbare budget van € 8.000.000 voor vier jaar stond echter al vast. Een druppel op de gloeiende plaat als je bedenkt dat de gehele energieopgave in de provincie Utrecht is becijferd op ongeveer € 4.000.000.000 tot 2023. De provincie Utrecht heeft bovendien van alle provincies in Nederland de laagste reservering voor energietransitie. Het betreft ongeveer één procent van onze begroting en toch is het een prioriteit genoemd. Het is goed dat PS beseffen dat er een behoorlijke rem staat op de realisatie van de energietransitie in Utrecht. De PvdD kan u nu al vertellen dat met dit budget de doelstellingen van de Energieagenda moeilijk gehaald zullen worden.

In de Energieagenda staat energiebesparing terecht voorop. Dat is een brongerichte aanpak waar de PvdD helemaal achter staat. Tot zover complimenten. Het is echter spijtig dat de doelen voor ontwikkeling van duurzame energie weer worden afgezwakt. Ondanks een aangenomen motie waarin 10% duurzame energie in 2020 was afgesproken, wordt nu uitgegaan van 5% duurzame energie in 2020. Wij zijn wel blij met de doelstelling om 5% energiebesparing per jaar te realiseren. Dat is ook een hele opgave. Om hierbij een beeld te geven: als we alle 50.000 nul-op-de-meter-woningen in één jaar zouden realiseren, wat niet mogelijk is, dan bereiken we ongeveer 50% van de doelstelling van dat betreffende jaar.

De PvdD twijfelt vooral of de aangekondigde maatregelen en het beschikbare budget daadwerkelijk leiden tot de realisatie van de doelstellingen die zijn benoemd. Het is de rol van Provinciale Staten hierop scherp toe te zien. Het is tenslotte een van de grootste transities in onze provincie van de komende decennia en het is een prioriteit. Ook andere fracties hebben in het commissieoverleg van 29 augustus aangegeven scherp te willen toezien op de realisatie van de energiedoelen.

Binnenkort zijn de energiebesparingscijfers van 2015 bekend. Die kunnen we eind 2016, begin 2017 in PS bij de begroting bekijken. Als de cijfers ook de komende jaren met een jaar vertraging beschikbaar komen, dan kan PS hierop moeilijk sturen. Wij roepen het college daarom op om een meetinstrument te ontwikkelen waardoor PS tijdig kan zien wat de voortgang is, of de doelen worden gehaald en of we moeten bijsturen. Daarbij stellen we voor dat de indicatoren cumulatief worden weergegeven en niet alleen als een jaaropgave. Immers, als we in 2016 onze doelen niet halen, dan vraagt dit een extra inspanning in de jaren daarop, anders lukt het niet om in 2040 energieneutraal te zijn. Wij hebben hiervoor een motie uitgewerkt, mede ondertekend door de SP.

Motie M68 (PvdD, SP): tijdige monitoring energiedoelen.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september, ter behandeling van de Energieagenda 2016 – 2019;

constaterende:

dat in de Energieagenda doelstellingen zijn geformuleerd op het gebied van energiebesparing en de ontwikkeling van duurzame energie;

overwegende:

- *dat PS moet toezien en waar nodig moet bijsturen op de realisatie van de energiedoelen;*
- *dat de energietransitie in de provincie Utrecht een grote opgave is met een beperkt budget voor de periode 2016 – 2019;*
- *dat informatie over de in 2015 gerealiseerde energiedoelen in de provincie Utrecht pas eind 2016 of begin 2017 inzichtelijk zijn voor PS;*
- *dat de indicatoren in de Energieagenda nu deels per jaar en deels cumulatief worden gepresenteerd, terwijl de realisatie in ieder geval ook in relatie tot de totale opgave zou moeten worden geduid;*

gehoord de discussie;

verzoeken het college van GS:

- *om een methode of instrument te ontwikkelen waarmee PS aan het eind van ieder kalenderjaar de realisatie van de energiedoelen van het afgelopen jaar kan evalueren;*
- *alle indicatoren op het gebied van energiebesparing en realisatie van duurzame energie ook cumulatief te rapporteren.*

En gaan over tot de orde van de dag.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik luister naar het verhaal en misschien heb ik het even gemist. U steunt het verhaal wel, maar u wilt wel meer ambitie?

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de Voorzitter! Wij vinden de richting goed, maar het budget onvoldoende.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Dus alleen het budget is onvoldoende voor de energietransitie.

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de Voorzitter! Wij zijn bang dat de doelen op deze manier, met dit budget, niet gehaald gaan worden.

De heer HOEFNAGELS (D66): U heeft nog een tweede motie? Niet de motie die al is ingediend?

Mevrouw KELLER (PvdD): We hebben nu een eigen motie. We hebben verschillende moties.

De heer HOEFNAGELS (D66): Dan wacht ik die even af.

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de Voorzitter! De PvdD biedt graag nog een steuntje in de rug. De provincie heeft beperkte mogelijkheden om te sturen op energiebesparing en ontwikkeling van duurzame energie. Gemeenten kunnen dat gemakkelijker doen, doordat zij directer in contact staan met burgers en bedrijven. Alle opgetelde energiedoelstellingen van de gemeenten moeten op de een of andere manier passen bij de ambitie van de provincie. De provincie zou kunnen monitoren welke doelen gemeenten hebben, kunnen we gemeenten motiveren om een ambitieuze doelstelling te benoemen als ze die nog niet hebben en kunnen we kennis en ervaringen van gemeenten delen zodat gemeenten worden geholpen bij het realiseren van energiebesparing en ontwikkeling van duurzame energie. Hierover is al gesproken in de commissie, maar de gedeputeerde heeft hierover nog geen duidelijke toezegging gedaan. Kan de gedeputeerde daarover alsnog een toezegging doen? Anders heeft de PvdD hierover wel een idee. Wij dienen daartoe eventueel een motie in, mede ondertekend door de SP.

We komen ook nog even terug op de biomassacentrale. De PvdD heeft wel een gemeenteraadsfractie in de stad Utrecht. De fractie van de PvdD van de stad Utrecht stuurt binnenkort een brief naar Gedeputeerde Staten, waarin GS met klem verzocht wordt de mening van de Utrechtse inwoners en de verschillende gemeenteraadsfracties te volgen en alle mogelijkheden aan te grijpen om de bouw van de biomassacentrale geen doorgang te laten vinden. Wij overwegen hiervoor in de tweede termijn een amendement in te dienen.

Nederland bungelt al een aantal jaren onderaan de lijstjes van de meest duurzame landen in Europa. Dit stond ook in het McKenzie-rapport van afgelopen vrijdag. Gaat de provincie Utrecht nu onderaan bungelen in Nederland?

De Energieagenda is een start. Als we tijdig kunnen toezien op de realisatie van de doelstellingen en als we vervolgens waar nodig adequaat bijsturen, dan kunnen we de energietransitie daadwerkelijk realiseren. Daarnaast kan de provincie nu al concreet actie ondernemen door het invoeren van de 'Meat Free Monday'. Als alle Nederlanders één dag per week geen vlees zouden eten, zou dat een reductie betekenen van 3,2 megaton aan CO₂-uitstoot. Dat is een even grote besparing als een miljoen minder auto's op de weg. Laten we daarom een voorbeeld stellen in Utrecht en beginnen in het provinciehuis. Hiervoor dienen wij onze motie in. PS kan wij ervoor zorgen dat Utrecht niet meer onderaan bungelt.

Motie M69 (PvdD): Meat Free Monday.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter behandeling van Energieagenda 2016 – 2019;

constaterende:

- *dat de uitstoot van broeikasgassen de belangrijkste oorzaak is van klimaatverandering;*
- *dat GS in de energieagenda een relatie legt met bodemdaling en consumptie;*
- *dat de provincie Utrecht middels de voorliggende energieagenda onder meer beoogt de uitstoot van broeikasgassen te verminderen door in te zetten op energiebesparing;*
- *dat de productie van vlees een hoog energieverbruik kent en gepaard gaat met een grote uitstoot van CO₂ (1);*

overwegende:

- *dat als alle Nederlanders één dag per week geen vlees zouden eten, dit een reductie teweegbrengt van 3,2 megaton CO₂-uitstoot, vergelijkbaar met 1 miljoen minder auto's op de weg;*

- dat de provincie als organisatie een voorbeeldfunctie te vervullen heeft;
- dat het invoeren van een vleesvrije dag geen kosten met zich meebrengt;

verzoeken het college van GS om:

op maandagen in het gehele provinciehuis alleen plantaardig eten aan te bieden (ergo: Meat Free Monday).

En gaan over tot de orde van de dag.

(1) LIVESTOCK'S LONG SHADOW, FAO, 18% van de uitstoot van broeikasgassen is afkomstig van de veehouderij.

<http://www.europarl.europa.eu/climatechange/doc/FAO%20report%20executive%20summary.pdf>.

De VOORZITTER: De moties M68 en M69 zijn voldoende ondertekend en maken deel uit van de beraadslaging. De moties kunnen worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Zoals de PvdD zojuist al aangaf, bungelt Nederland ergens onderaan op de lijstjes over duurzaamheid in Europa of wat daarvan straks nog over is. De provincie Utrecht bungelt dan weer ergens onderaan het lijstje van Nederland. Dat is niet zo'n mooi perspectief om dan als gedeputeerde daaraan iets te gaan doen. Om alleen al die opgave te realiseren om van onderaan die lijstjes naar boven te kruipen, is al heel wat. Wij denken dat deze provincie daarin redelijk is geslaagd.

Voor ons telt ook dat je kijkt naar het rentmeesterschap, dus hoe laten wij, Gijs van Leeuwen en misschien straks ook mijnheer Dercksen, de wereld achter aan onze kleinkinderen? Nu maken we in 25 jaar meer op aan fossiele brandstoffen dan dat we daarvoor hebben gedaan zolang deze aarde bestaat. Dat is nogal wat. Ik wens dat als mijn kinderen straks terugkijken, zij hebben waargenomen dat ik iets doe aan de uitputting van deze aarde. Dat is mijn drive om hier mede voor te gaan. Het gaat om de uitputting van onze aarde.

Heel veel van hetgeen in dit programma en in deze agenda staat ...

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Hoe laten we de wereld achter? In mijn betoog heb ik gezegd wat de meest effectieve maatregelen zijn. Warmtekrachtkoppeling is veel effectiever dan al die duurzame onzin die voorbijkomt. Dan haal je veel meer effect uit je energie en de uitstoot is veel minder dan bij windmolens. We weten dat we met windmolens back-up nodig hebben, dat ze gemaakt moeten worden en dat ze onderhouden moeten worden. Over vijftien jaar worden ze vervolgens op een schroothoop gegooid. Onder de streep staat bijna nul. Neem dan maatregelen die werken. Daarnaast staan in 2020 de eerste thoriumcentrales er om proef te draaien. Ik heb dat al herhaaldelijk verteld. Deze centrales hebben nul uitstoot. Als mensen zich echt serieus zorgen zouden maken over uitstoot, zouden ze kernenergie interessant vinden, maar dat willen ze ook niet. Kortom: er komen veel dingen aan, maar nu verbranden we vooral geld, zonder enig effect. Dat is mijn grootste bezwaar tegen al die onzin van windmolens. Zonnepanelen zijn effectiever.

De heer Van Leeuwen vroeg hoe ik de wereld zou willen achterlaten voor mijn kinderen. Dat is wat ik erover heb te zeggen.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Daarbij hebben wij beiden een wisselend beeld. Dat mag hier. Ik was begonnen met te zeggen dat het programma dat hier staat veel lijkt op datgene wat wij ooit in ons verkiezingsprogramma hebben opgeschreven. Waarom zou ik daar dan tegen kunnen zijn?

Ik heb wel een punt. Het is een punt dat u van mij kent. Dat is het punt van windenergie. In een van de vorige vergaderingen, volgens mij bij een van de begrotingsvergaderingen, hebben wij in een motie opgeroepen om met de minister en het IPO in overleg te treden om onze opgaven en doelen in te wisselen voor iets anders. Het realiseren van wind in een windarme provincie als de provincie Utrecht, waar helemaal geen draagvlak is en het een heel lastige opgave is, dan maar door te drukken op het

element windenergie, waarmee u, na de begrotingsbehandeling van vorig jaar, volgens ons heel weinig bent opgeschoten. Het schiet gewoon niet op. Dat zien we al aankomen. U heeft een beetje een laissez faire houding en houdt de ambitie hoog. U zegt eigenlijk: "Nou ja, als we het uiteindelijk niet gaan redden, dan gaan we maatregelen nemen". Dan bent u te laat.

Overijssel en Groningen willen drie keer zo veel windmolens realiseren als in de opgave van de rijksoverheid staat. Dat probeer ik nu net te zeggen. Ga met Groningen en Overijssel in overleg om dat uit te wisselen. Uiteindelijk gaat het om een nationale doelstelling en zijn we niet alleen voor onszelf bezig; we zijn voor Nederland bezig. Als die ambitie daar zo hoog en realiseerbaar is, dan kunt u daar best iets bereiken. Dan zouden we eventueel ook iets kunnen uitwisselen met andere programma's die wij dan weer gemakkelijker kunnen realiseren. Als je het op de keper beschouwt, is wat we doen idioot. We hebben productie-elektriciteit voldoende, we hebben overproductie en we voegen windmolens toe, waardoor er alleen maar meer energie vrijkomt. Het belangrijkste is echter om in te zetten op energiebesparing. Een niet verbruikte kilowattuur en een kuub gas is nog altijd het beste en het goedkoopst. Daarop moet u echt heel erg hard inzetten. Dat zorgt ervoor dat we geen energie hoeven op te wekken. Laat dat nu altijd vooropstaan.

De windambitie is absoluut de onze niet. Ik kom niet opnieuw met een motie, want u weet hoe dat de vorige keer is gelopen, maar nogmaals doe ik een oproep om met die twee provincies in overleg te gaan.

Door de PCL wordt ook iets geroepen over verkeer en vervoer. Daarin kunnen wij natuurlijk heel veel bereiken op het gebied van duurzaamheid. Het kan misschien heel snel gaan. U weet dat VW een lastig punt heeft met het dieselschandaal en zich helemaal heeft geworpen op duurzaamheid. Als waar wordt wat zij zeggen, namelijk dat in 2019 zelfs al auto's op de markt komen – elektrische auto's wel te verstaan – die een voldoende actieradius hebben maar goedkoper zijn dan de auto's die rijden op fossiele brandstoffen, dan heeft dat een enorme impact, een impact die zijn weerga niet kent. Als dat al gebeurt, dan hebben we ook daar een heel goed punt te pakken.

De PCL haalt het energiefonds aan en adviseert het open te stellen voor particulieren. Dat vind ik een goed idee. Daar pleit ik ook voor.

Mijn fractiegenoot heeft het in de commissie MME gehad over zonneweiden, maar ook over het zodanig positioneren van de daken van agrarische bedrijven dat daarop voldoende panelen geplaatst kunnen worden. Op welke wijze zou u dat kunnen stimuleren, in plaats van het inzetten van kostbare landbouwgrond voor zonneweiden? Die daken zijn al halve zonneweiden.

De VOORZITTER: Dat was de bijdrage van de Staten in de eerste termijn. Ik ga deze vergadering nu schorsen tot 19.00 uur. Het eten staat inmiddels klaar. De gedeputeerde zal even na 19.00 uur met de beantwoording beginnen. Ik wens u allen een smakelijke maaltijd.

De vergadering is geschorst.

Schorsing van 17.56 uur tot 19.00 uur.

De VOORZITTER: Dames en heren, ik heropen de vergadering.

Wilt u zo vriendelijk zijn motie M63 voor u te nemen? Daar waar in motie M63 in het dictum het begrip 'jaarrekening' staat, mag u dat doorstrepen en hiervan maken het woord 'begroting'. Daarmee is deze motie gewijzigd en maakt hij deel uit van de beraadslagingen.

We gaan verder met het statenvoorstel Energieagenda en de eerste termijn van het college. Het woord is aan gedeputeerde Van den Berg.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De Energieagenda. We hebben er lang naar uitgekeken, maar we hebben samen ook een mooi traject doorlopen. Samen met de Staten is er een BOB-traject gevoerd, waarvan ik denk dat het een tour de force is geweest om links en rechts, het midden en het zuiden te verenigen in een aantal mooie doelstellingen die wij hebben geformuleerd. We kunnen constateren dat het een goede zaak is dat wij, vooral in een provincie die klein, mooi en schoon is en waar het misschien wat minder waait, toch heel nadrukkelijk hebben gekozen voor iets

als energiebesparing. Dat wordt breed omarmd, maar tegelijkertijd hebben we ook landelijk een doelstelling afgesproken om de energieopwekking zodanig vorm te geven dat we in 2040 energieneutraal zijn. Die balans moet er toch wel toe leiden dat we in 2040 energieneutraal zijn. Daarmee hebben we de CO₂-footprint behoorlijk gereduceerd.

Dank voor het BOB-traject en de inspanningen die links en rechts zijn gedaan, ook met partijen van buiten dit huis. Dank ook voor het enthousiasme dat iedereen er wel een beetje naar heeft uitgekeken. Als provincie zijn we misschien een beetje van de markt geweest en we sluiten ook wel aan bij iets dat wordt gevoeld, namelijk een transitie die gaande is. Niet alleen in Nederland, maar ook in Europa en in de wereld. Wij moeten iets doen aan het reduceren van die energie en de fossiele brandstoffen. Het tempo waarin en de ambities waarmee dat wordt gedaan kunnen verschillen als 159 landen die het toch ook wel een beetje doen, een akkoord sluiten in Parijs om in elk geval richting te geven aan het geheel. Ik hoop dat ook de kinderen en kleinkinderen van de heer Van Leeuwen kunnen zeggen: "Mijn vader was daar bij".

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! De vraag is natuurlijk waar wij waren. Als ik het me goed herinner, staat in artikel 28 van dat verdrag dat als het je niet bevalt, je een briefje kunt sturen aan Ban Ki-moon, waarin je laat weten dat je niet meer meedoet. Vervolgens is het geen juridisch bindend stuk, maar meer een intentieverklaring. Daarnaast heeft op dit moment zo'n 5% van de landen geratificeerd. Misschien een tikje te vroeg. Erkent u dat het geen juridisch bindend stuk is? Erkent u, zoals ik net ook geprobeerd heb uit te leggen aan de andere leden, dat het akkoord niet leidt tot minder uitstoot, maar tot meer uitstoot?

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Over het akkoord als zodanig is het goed dat wereldleiders nadenken over de vraag hoe deze aarde er over een aantal jaren uitziet. Als ze met elkaar alleen al de intentie uitspreken en met elkaar bilateraal afspreken, of met zo'n 159-en tegelijk, en de een wat meer dan de ander, dan vind ik dat een heel goede zaak.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Dat is een mooi verhaal, maar dat is geen antwoord op mijn vraag. Mijn vraag is: erkent u dat China tot 2030 50% meer gaat uitstoten, dat Rusland elk jaar 30% meer gaat uitstoten en dat India gaat verdrievoudigen? Ik heb dat net nog opgezocht. Dat staat niet op een obscure website, zoals de heer Van Essen u trachtte wijs te maken, maar gewoon op de website van het klimaatakkoord zelf. We staan te juichen alsof het licht en het wiel is uitgevonden. Dat is echter niet zo. Al die uitstoot is gecorreleerd aan het Bruto Nationaal Product. Ik heb de vorige keer al geprobeerd het uit te leggen. Er luistert alleen helemaal niemand. Er komen tot 2050 2.500.000.000 mensen bij. Dan is het onzinnig om het überhaupt te bedenken.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit niet uit dat er zo veel mensen bij komen en ik sluit ook niet uit dat er in de komende tijd nog flink geïnvesteerd zal worden in fossiele brandstoffen om inderdaad te kunnen blijven volhouden. Het is echter zaak dat wij zo langzamerhand wel gaan keren en dat het minder meer gaat worden. Daarover zijn afspraken gemaakt. Dat het nog een tijdje zal na-ijlen, is ongetwijfeld het geval. Dat we niet gisteren al allemaal in elektrische auto's rijden, zal ook allemaal het geval zijn. De beweging die wij op dit moment echter maken en de intentie die wij met elkaar uitspreken, omarmen wij. Deze provincie omarmt die ook.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! We moeten op technieken vertrouwen, zoals wij vroeger ook op technieken konden vertrouwen die geen emissie hebben. Windmolens hebben wel emissie. Dat schiet niet op. Biomassa heeft net zo veel energie als kolen. Iemand heeft het in Brussel echter over duurzaam en iedereen loopt er als een kip zonder kop achteraan. Het is echter niet duurzaam. We moeten eens eerlijk zijn over wat nu wel en niet duurzaam is. Als je geen CO₂ wilt, en dat kan, dan moet je kernenergie nemen. Dat is een keuze. Als je geen kernenergie wilt, dan moet je voorlopig even CO₂-uitstoot voor lief nemen. Die keuze moet je maken. Ik heb het grafiekje niet meegenomen, maar tot 2050 explodeert het gebruik van kolen en gas. Of ik dat nu leuk vind of niet, het staat gewoon te gebeuren. Het is een geldkwestie. Als wij dan € 100.000.000.000 in het energieakkoord gaan uitgeven aan niets – onze uitstoot is 35 honderdste procent van de wereldwijde uitstoot –, dan zijn we onze mensen gewoon aan het beroven van geld en welvaart.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Waarvan akte. Ik kan uitgebreid met u gaan discussiëren over het geloof of niet hierin, maar ik denk dat wij een ander geloof aanhangen als het gaat om de investeringen die noodzakelijk zouden kunnen zijn om onze footprint een klein beetje terug te dringen en om daarmee ook het klimaat en ons welzijn daarmee veilig te stellen. Ik ga in vogelvlucht langs een aantal vragen. Misschien mis ik iets of misschien voeg ik wat samen. Ik hoor het graag van u.

De VVD sloeg met name aan op het voorwoord. Ik heb het voorwoord inderdaad wat aangepast. Niet omdat ik vind dat ik dat moet doen voor de VVD, maar wat het ons gebracht heeft stond er iets te bout. De nuance is gezocht, maar tegelijkertijd wil ik wel een signaal afgeven dat we een andere kant op moeten. Dat wil dus niets zeggen over het verleden, want ook dat was goed in die context. Er zijn echter nieuwe horizonten waaraan wij graag willen werken. U heeft iets geroepen als: "Mijnheer Van den Berg, let op het afnemend rendement van die geothermie.. Dat is vooral vormgegeven vanuit de warmtekant. Staart u zich niet blind op die tabel. Het gaat om een indicatie van de afnemende meeropbrengst van de potentie van geothermie, afgezet tegen een reductie van warmte van 70% in 2040. Op het moment dat die warmtevraag er niet meer is, concurreert de geothermie ook met andere warmteleveranciers. Het is lastig dit aspect boven tafel te houden.

Voor de elektriciteit wordt het nog wat lastiger, omdat daarmee minder is geëxperimenteerd op die grote diepte.

Mevrouw VAESSEN (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou graag een onderbouwing willen van die 70% reductie. Op het Science Park, waar specifiek deze geothermie gebruikt zal worden, zullen nog veel nieuwe gebouwen komen, die ook een extra vraag hebben. Daarnaast staat er een aantal panden, kijk daarbij ook naar ons eigen pand, waarvoor het echt moeilijk wordt om zonder heel ingrijpende renovaties echt tot een aanzienlijke warmtebesparing te komen. Ik zou graag zien hoe die 70% warmteafname onderbouwd is.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De 70% warmteafname is de afname die wij denken te realiseren in de totale provincie, dus niet alleen in de geothermie. Natuurlijk zou het fijn zijn als we in Rijnsweerd kunnen aansluiten op die bron, waarvan we hopen dat die het redt met die rendementen. De warmtevraag in zijn totaliteit in de provincie neemt af en daarmee komt er spanning te staan op alle producenten van warmte. Daarvan is geothermie er één. Het gaat niet specifiek om de bron als zodanig. Misschien slaan we er nog wel één, maar in zijn totaliteit gaat het om het aandeel geothermie in die totale warmtevraag. Een onderbouwing of het 70% of 65% is, is in elk geval in concurrentie met andere warmtebronnen. Dat probeer ik aan te geven. Dat neemt niet weg dat wij het een heel belangrijke en kansrijke bron vinden voor alternatieve energie.

D66 heeft iets geroepen over de scholen en vastgoed en of we daarmee niet iets zouden moeten. Volgens mij zijn de scholen de enige gebouwen die er niet in staan, met name in relatie tot bijvoorbeeld zonnepanelen of de lokale netwerken. Dat gebeurt wel, want er kruipen nu schoolverenigingen bij elkaar om te onderzoeken of zij er iets in kunnen betekenen door hun daken beschikbaar te stellen. In Utrecht is er natuurlijk een heel mooi project dat wij zelf hebben meegefinancierd, weliswaar via de EBU, namelijk het Lomboxnet, waarin juist met schooldaken wordt gewerkt. Dat wordt zeker meegenomen in deze energietransitie.

Verder vroeg u nog of wij iets zouden kunnen betekenen voor de verbinding en het in positie brengen van raadsleden van gemeenteraden in de provincie Utrecht. Expliciet hebben we daarvoor niets staan, maar ik kan me heel goed voorstellen dat wij wel eens bijeenkomsten houden over waar de provincie in zijn totaliteit mee bezig is en wat er allemaal speelt om raadsleden meer te informeren over de kansen die zij kunnen aanwenden voor lokale initiatieven. Het lijkt me goed om dat initiatief te omarmen.

Het CDA heeft de Mont Blanc beklommen. Hamburg, Gdansk, Mont Blanc, het maakt niet uit. Dat heeft er toe geleid dat het vergezicht in de energienota omarmd wordt, maar dan wel met een kleine voorzichtigheid. "Mijnheer Van den Berg, let u op ons kwalitatieve landschap. Let u op onze landbouwgrond. Verhaspel dat niet in één keer. Let u ook op zoiets als de Stelling van Amsterdam, of dat soort cultuurhistorische elementen in ons landschap, voordat u het gaat vol leggen met zonneweiden of

zonneakkers". Dat is natuurlijk niet per definitie het geval. Ik heb u echter al eerder aangegeven dat als u de ambitie heeft om iets te doen aan de energiebesparing en aan het terugdringen van die footprint, u de clichés hoe wij de in provincie gesommeerd hebben waar wat mag plaatsvinden, enigszins zult moeten beschouwen in het licht van een 'new kid on the block', namelijk energietransitie die ruimte vraagt. Dat betekent niet dat wij de meest duurzame plek onmiddellijk vol leggen, maar dat wij wel goed zullen afwegen, natuurlijk met staand beleid, maar ook met ruimtelijk kwalitatieve opvattingen die nieuw en spannend zijn, dat ook zonnepanelen in een veld kans van slagen moeten krijgen. Gaan we de Stelling of de Linie nu niet vol leggen? Toevallig ben ik afgelopen weekend rond het eiland Pampus gevaren met een zeilbootje. Er stonden een heleboel shantykoren te dansen, ook leuk. Ik zag daar echter ook heel veel zonnepanelen op het fort liggen. Ik ga geen uitspraak doen over mooi of lelijk, maar het was daar ingepast. Als er kansen zijn om daar goed naar te kijken, dan sluit ik dat niet op voorhand uit. De zorgvuldigheid is mij echter duidelijk.

De PvdA wil de ambitie graag naar 14% hebben. Er is ook gesproken over de ingediende motie M53 met het verzoek uit te zoeken of 14% een haalbare optie is. U brengt hem nu in met het verzoek het nogmaals te onderzoeken, maar wij hebben dat al onderzocht en we hebben onderbouwd dat wij op een realistische plek komen als wij de besparing vormgeven zoals wij hem nu vormgeven. Dat doen we natuurlijk gemiddeld met de andere provincies. Ik zou graag een hogere ambitie willen, maar dan kom ik bij de discussie of ik dat reëel gezien nog wel aandurf met u. Als ik met u een irreële doelstelling formuleer, dan weet ik dat mij volgend jaar wordt gevraagd waarom ik het niet gehaald heb. Dit is al 'a hell of a job'. Sta mij dus toe om daarvan te zeggen het niet te doen. Ik wil namelijk enigszins afrekenbaar zijn op de besparing die ik denk te kunnen halen. Dat neemt niet weg dat ik niet weet welke technieken en welke technologieën er misschien wel in een heel hoog tempo aankomen. Ik hoop dat de technologieën sneller en sneller gaan en dat we misschien wel volgend jaar of over twee jaar kunnen zeggen dat, alles overziend, die 10% een tandje meer zou kunnen worden. Dan zijn we er zeker allemaal bij om dat te gaan doen.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dank aan de gedeputeerde voor het antwoord. Hij zegt dat dit al onderzocht is, maar hebben we het wel echt onderzocht? Hebben wij niet alleen maar gekeken naar onze huidige mogelijkheden en dat doorgetrokken naar de toekomst? Volgens mij is niet echt onderzocht wat de capaciteit van toekomstige ontwikkelingen is en wat dat betekent voor onze ambitie of de slag die we kunnen maken.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Dat is precies het probleem. We hebben onderzocht aan de hand van hetgeen we op dit moment weten en met misschien een lichte voorspelling over wat het zal worden. Ik weet het echter niet. Dat is het punt. U vraagt mij een veronderstelling te doen op basis van technologieën die misschien versnellen of die een exponentiële toename zouden kunnen bewerkstelligen. Ik weet het niet, dus ik vind het nogal glad ijs om dat te onderzoeken. Onderzoekers zijn daarmee dagelijks bezig.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dat vraag ik inderdaad. Ik begrijp ook dat de gedeputeerde daarop niet zomaar een antwoord kan geven. Dat zijn inderdaad ontwikkelingen die in de toekomst liggen en waarvan je niet eens weet hoe ze tot stand komen. Ik heb het veel meer over mijn waarneming en mijn gevoel dat we daaruit niet het diepe hebben gehaald en dat we het niet voldoende hebben onderzocht om daaraan nu al de conclusie te kunnen verbinden dat we het niet weten. Dat we het niet weten, is onze nulsituatie op dit moment. Ik heb niet het gevoel dat wij ons best hebben gedaan om nog meer informatie te halen en om te bekijken wat er mogelijk is door de partijen, innovatieve ondernemers, de universiteit en de organisaties die ermee samenwerken bij elkaar te zetten en te bekijken wat er nu speelt, wat er ongeveer aan zit te komen en wat we visionair gezien kunnen verwachten. Ik heb niet het gevoel dat we die slag hebben gemaakt met het BOB-traject.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Wellicht niet in het BOB-traject, hoewel we wel besproken hebben wat reële opties zijn en wat technologieën zijn die een voortgang met zich meebrengen, zoals de nieuwe generatie zonnepanelen, et cetera. Om ons daarop echter te richten met alle partijen, om het bij elkaar op te tellen en daarna te zeggen dat dit de nieuwe ambitie

is? Dan zou ik mijn energie liever ergens anders in willen steken dan dat wij een ambitieniveau nahijgen op technologieën waarvan ik niet weet of ze het halen.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding hiervan heb ik een vraag voor de heer Essousi. Begrijp ik het goed dat u eigenlijk pleit voor een soort verlenging van het BOB-traject en om eerst verder te onderzoeken voordat we met deze Energieagenda aan de slag gaan? Zo klinkt het namelijk een beetje.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Nee, dat vraag ik niet. Ik vraag slechts om uitvoering van motie M53. Een onderdeel daarvan was het onderzoek waarover ik het had en om daarin veel meer verdieping te zoeken. Aan de ene kant hebben we dat misschien niet gedaan bij het BOB-traject en daarover zeg ik: geen man overboord, maar laten we dat als uitvoering meenemen bij de vaststelling van de Energieagenda. Dat wij streven naar 10% wil niet zeggen dat we niet kunnen blijven kijken hoe we aan de 14% kunnen komen.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Dat is helder, maar kan de heer Essousi dan enige indicatie geven wie of wat u vindt dat de gedeputeerde hierin nog zou moeten betrekken en nog niet aan de orde is geweest in het BOB-traject om hierin verder te komen? We willen nu meters maken. Dat wordt hier volgens mij breed gedragen. Dit klinkt bijna als een soort vertragingstactiek.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Nee, dat is niet het geval. Ik vraag ook niet om de zaken opeenvolgend te laten zijn. Wat mij betreft starten we met de Energieagenda. Ik deed net al de suggestie om bij elkaar te gaan zitten om te praten over de vraag hoe we het precies gaan doen. Ik kan mij voorstellen dat we specifiek over de vraag wat er meer mogelijk is boven die 10% praten met partijen die er verstand van hebben. Hoe we dat dan doen en welke format dat heeft, is een kwestie van uitvoering. Het gaat erom dat we dat blijven doen om in elk geval de conclusie te kunnen trekken wat onze maximaal rekbare capaciteit is. Ik heb nu namelijk het gevoel dat wij vasthouden aan datgene waarvan wij denken dat dit mogelijk is. We komen qua telling niet uit boven de 5%. Onze doelstelling is 10%. De landelijke afspraak is 14%. We noemen ze allemaal, maar we weten eigenlijk helemaal niet waar we naartoe willen. Ik vraag alleen erom daarop diepgaand verder te gaan. Dat hoeft de acties uit de Energieagenda helemaal niet te vertragen.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik kom bij de SP. Het is goed om aan energiebesparing te doen in de gebouwde omgeving. Lof daarvoor. Met name kunnen we grote slagen maken bij het reduceren van de warmtevraag in corporatieland. Ik denk dat we dit heel duidelijk kunnen vormgeven in onze afspraken en in de overleggen met de koepels van corporaties op regionaal niveau. Het zijn wel afspraken tussen de individuele corporaties en/of de samenwerkende corporaties op gemeentelijk niveau om tot prestatieafspraken te komen. De consument is daar ook bij als het gaat om het vormgeven van die afspraken. Ik zal er zeker alles aan doen om te zeggen waarop gelet moet worden. De corporaties die ik spreek willen over het algemeen wel en als het gaat om de labelsprongen dan doen ze het al bijna vanuit een soort revival van waarom ze ook alweer waren opgericht, namelijk om mensen met een smalle beurs de mogelijkheid te bieden hun woonlasten laag te houden. Ze maken echter wel een heel nadrukkelijk onderscheid tussen het woongedeelte en het energiegedeelte. Ze willen niet graag over het energiegedeelte gaan. Ze willen hun daken wel beschikbaar stellen en ze willen daarop wel zonnepanelen laten plaatsen en dat geven wij dan ook wel vorm, maar het spelen van een rol daarin vind ik nog niet zo goed terug in corporatieland. Ik blijf het proberen, maar zij maken nog steeds die scheiding. Dat komt ook doordat ze zijn teruggefloten door dit kabinet over wat ze mogen en niet mogen.

We willen het energiefonds groter maken. Dat is ook de bedoeling van dit college. Weliswaar niet met de ideeën die u heeft, maar vooral ook met andere partijen. Wij koppelen ons fonds aan het Utrechtse fonds. Daarbij moeten wel nadenken over wat de reikwijdte van het fonds dan moet zijn. Het zal ongetwijfeld anders worden dan alleen de stad Utrecht. Ik laat de motie voor wat het is bij u hoe u dat verder wilt vormgeven.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Kan de gedeputeerde duiden hoe dat fonds er uit gaat zien? Gaat dat alleen om een bankrekening of is het meer?

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ja, ik zal het concreter uitleggen. Het is een fonds dat al een paar jaar draait bij de stad Utrecht, op afstand gezet door de stad Utrecht, maar wel gevuld en gecontroleerd door de stad Utrecht. Het voldoet aan de eisen die wij stellen aan dat fonds. Er is een aantal criteria voor de investeringen. Het moet een stichting zijn of u moet een bedrijf zijn, u moet een concreet plan hebben, het moet binnen twee jaar uitvoerbaar zijn en u moet een jaarrekening indienen. Dat soort zaken. Die criteria nemen wij over bij het verstrekken van een lening, want daarover gaat het voornamelijk, of een achtergestelde lening of een garantie om gebruik te kunnen maken van dat fonds.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Het is dus niet alleen een fonds met een bankrekening, maar het is ook echt een heel organisatie waar mensen werken en waar we in de toekomst wat ex-politici kunnen vinden die aan een baantje geholpen zijn. Het is dus een echte organisatie met werk?

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Er is niets mis met ex-politici die elders aan het werk gaan.

De heer DERCKSEN (PVV): Dat omarm ik alleen maar.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Het is een organisatie die nu al staat met, naar ik meen, op dit moment drie mensen. Wij zijn en gaan verder met de stad Utrecht in gesprek over de reikwijdte en de verdere vormgeving van dat fonds. Wie er nog meer wil meedoen, graag.

De SP had het ook over de voortgang of over een voortgangsrapportage. Alleen bij de indicatoren heeft u gevraagd of er een tussentijdse rapportage kan komen. Ik wil het toch laten bij de indicatoren die u samen heeft vormgegeven. In deze energienota staan deze indicatoren. Die wil ik als zodanig laten opnemen in de begroting. Dat zijn de indicatoren waarop u mij kunt afrekenen en waarop u kunt sturen. Het punt is wel T-1. Daar heeft u wel enigszins een punt. Ik bedoel daarmee te zeggen dat de gegevens altijd van een jaar eerder zijn. Dat betekent dat er een jaar na-ijleffect zit tussen de gegevens van 2015 en de begroting van 2017. Dat kan niet anders. Als we elke keer gaan monitoren, dan moet ik bijna real time gaan monitoren om die gegevens boven tafel te krijgen. Ik wil dat ijkmoment als zodanig aanhouden.

GroenLinks had ook lof. Ik sluit niet uit dat GroenLinks ook roept dat het haar verkiezingsprogramma wel lijkt. Dat is eigenlijk alleen weggelegd voor de SP. Je kunt het maar één keer vergeven. Toch dank daarvoor. U vraagt hoe het zit met al die maatregelen en met de gebundelde maatregelen, met name voor de energiebesparing in de gebouwde omgeving. Op dit moment hebben wij een nul-op-de-meter alliantie. Dat zijn gemeenten, corporaties, de provincie en de EBU. Zij hebben getekend om samen te werken, kennis te delen en de versnelling mogelijk te maken voor nul-op-de-meter, maar ook voor de toeleiding tot de fondsen. De OMU (Ontwikkelings Maatschappij Utrecht) zit daar ook bij. Op die manier wordt de inzet van maatregelen gebundeld, ook binnen het programma Binnenstedelijke ontwikkeling en wonen, om zodoende de besparing in de gebouwde omgeving mogelijk te maken. Het beperkt zich niet alleen tot woningen en niet alleen tot corporatiewoningen, maar het gaat ook om kantoren en maatschappelijk vastgoed. Onder de programma's en de uitstraling daarvan zeg ik diplomatiek, maar ik meen het echt: we zijn een collegiaal bestuur. Dat betekent dat wij met regelmaat spreken, niet alleen onder het kopje Duurzaamheid over de A-stukken die langskomen in het college, over de vraag wat er wordt gedaan aan energiebesparing. Dat kunt u op Mobiliteit terugvinden en ook bij Vitaal Platteland. Dat zijn voorbeelden in de energienota van melkveehouderij, samenwerkende boeren die biomassacentrales willen organiseren, maar ook over elektrische bussen en intelligente vormen van energiebesparing bij asfalt, et cetera. We houden elkaar op de hoogte.

Ook GroenLinks heeft gevraagd per half jaar te bewaken. Ik adviseer u toch dat niet te doen. Het vraagt namelijk nogal wat om dat elke keer op die manier te monitoren. Volg ons per jaar bij de begroting. Dat lijkt me een plek, voordat we allemaal tussentijdse rapportages gaan bespreken.

Wat is er gebeurd met de motie over windenergie met draagvlak? Daarop is bij Houten geïnvesteerd. In eerste instantie is men zelf gaan kijken wat er met het onderzoek van de Universiteit van Utrecht, waarin wordt aangegeven: "Als u het zo doet, klopt het niet, dus u moet er iets mee doen"? Wij zijn in gesprek met Houten en met de initiatieven van Houten, ook voor de doorstart voor eventuele nieuwe molens in Houten, om te kijken waar we het fout hebben gedaan en hoe het beter kan. Houten heeft daarover een interne rapportage gemaakt of is daarmee bezig. Tegelijkertijd doet ze dat samen met de gemeente Amersfoort, die ook aan ons heeft gevraagd te helpen met het omgevingsmanagement om mensen erbij te betrekken met draagvlak windenergie te kunnen realiseren. Ik stel mij voor dat ik u nog apart informeer over wat daar concreet uit is gekomen en wat het heeft opgeleverd.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Als ik het wel heb dan staat deze motie al een tijdje op de agenda van de commissie MME als PM. U geeft nu een aantal acties aan waarmee invulling wordt gegeven aan deze motie. Het klinkt een beetje als een aantal projecten waarbij gemeenten de provincie benaderen om te vragen of de provincie kan ondersteunen. Als ik de strekking van de motie echter goed voor ogen heb, dan zat er ook iets anders in verwerkt, namelijk dat actief voor die locaties die wij op het oog hebben om daar windmolens te plaatsen wordt gekeken hoe het draagvlak daar gerealiseerd en opgebouwd kan worden. Bent u daarmee bezig? Op welke manier? Kunt u daarover iets meer vertellen?

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Inderdaad, dat is de tweede kant van de strekking van het verhaal, namelijk: wat doet de provincie met betrekking tot het draagvlak? Dit was bedoeld om uit die twee gemeenten te leren hoe we hiermee zouden kunnen omgaan en dit verder uit te dragen naar bijvoorbeeld de U10 of de U15, zo van dat het ook zo zou kunnen. Het is ook voor onszelf. Op dit moment worden wij af en toe bij gemeenten gevraagd om te komen praten, omdat er initiatiefnemers zijn en om uit te leggen hoe het regeltechnisch in elkaar zit en hoe het het beste kan worden opgepakt. Vaak blijft het een beetje bij de wethouder die aan het wikken en wegen is hoe hij of zij het met de raad moet bespreken en hoe het met de initiatiefnemers gaat. Daar blijft het op dit moment een beetje bij liggen. Ik leg uit wat de mogelijkheden en kansen zijn en hoe onze huidige PRV in elkaar zit. Zij moeten dat dan uitonderhandelen met hun initiatiefnemers of de gemeenteraad.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Toch nog een vraag om het helder te krijgen. De motie kwam voort uit de case Houten. Daarvan hebben wij geconstateerd dat daaruit lessen te leren zijn, waarmee andere projecten hun voordeel kunnen doen en niet in een aantal valkuilen hoeven te trappen. Zo kan ervoor worden gezorgd dat heel vroeg in een proces de partijen erbij betrokken worden. Dat zijn toch lessen die niet vanzelf toegepast worden. Als ik u nu goed beluister, dan klinkt het als dat de provincie meedenkt, maar wij lezen de motie als dat de provincie de gemeenten actief adviseert over die lessen en hen daarin misschien zelfs bijstaat om het draagvlak te creëren. Kunt u dat bevestigen? Zou dat niet om een actievere houding vragen dan die u nu schetst? Of beluister ik u dan niet goed?

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Met betrekking tot het specifieke geval van Houten bestaan er nadrukkelijk afspraken met Houten dat ik hen niet voor de voeten kan lopen bij het zeer precare proces dat wordt doorlopen met bewonersgroepen en de voor- en tegenstanders rondom de invulling van de evaluatie van Houten, indachtig het feit dat Houten nog meer windmolens wil bouwen. Dan liggen het tijdstip waarop en de manier waarop wordt gecommuniceerd op dit moment echt bij de gemeente Houten. Ik wordt daarover regelmatig geïnformeerd en ik spreek ook met de wethouder van Houten en met de wethouder van Amersfoort over hoe dit aan te vliegen. Het gaat om bespiegelingen, anders dat we het op dit moment vooral bij Houten laten liggen wanneer ik een stap naar voren kan doen of niet. Ik voel mij niet geroepen om daarop al te veel te duwen, zeker niet in het openbaar, in het geval van de consequenties voor het effect dat wij uiteindelijk willen bereiken, namelijk dat die molens weer gaan draaien, en voor de troepen uit te lopen.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Mag ik de gedeputeerde uitnodigen om nog eens nader toe te lichten hoe de motie op dit moment wordt uitgevoerd en wat de ervaringen daarmee zijn? Hoe kan dit leiden tot een versnelling in het realiseren van de ambitie, met draagvlak? Die twee kanten zitten duidelijk in de motie. Binnen de commissie proefde ik een bredere behoefte om ervoor te zorgen dat het wordt opgepakt en daarover nog eens nader in gesprek te gaan. Als u dat kunt toezeggen, heel graag.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg bij dezen toe daarover nader met elkaar te spreken. Dat gebeurt sowieso met de evaluatie die moet worden gehouden over de vraag of we 2020 gaan halen. Daarin kan dit heel handig zijn.

De ChristenUnie heeft vooral gesproken over het feit dat de PCL een advies heeft uitgebracht. Dat gaat over integraliteit en het gaat in bredere zin ook over de bodemdaling. Zij vroeg mij erop toe te zien dat het een integrale aangelegenheid is bij de energiebesparing. Zij vroeg mij ook te blijven volgen dat het integraal wordt aangepakt of althans integraal wordt bekeken. We hebben dat advies ter harte genomen. De bodemdaling blijft voor ons een serieus punt, alhoewel niet expliciet in dit verhaal. Het stoppen met of anders omgaan met de bodem daar kan echter leiden tot een verminderde uitstoot. Dat in elk geval de gassen die daarbij vrijkomen goed in de gaten worden gehouden, lijkt mij evident. U heeft dit ook verder getrokken met termen als 'healthy urban living' en u heeft gewezen op verkeer en vervoer. U adviseerde integraal te blijven kijken. Wij zullen dat zeker doen in dezen.

Verder noemde u de kansenkaart van belangenafwegingen. Dat zou een instrument kunnen zijn om zichtbaar te maken hoe het in de provincie zit met betrekking tot waar de initiatieven op dit moment gaande zijn en hoe wij kunnen vormgeven wat de stand van zaken is. Ik zal kijken wat ik daarmee kan doen. Dat is belangrijk.

De PvdD noemde de ambitie en te weinig geld. We bungelen onderaan met geld en de ambitie is op zich stellig, maar gaan we het op deze manier redden? We zullen het moeten doen met dit geld. We proberen het natuurlijk te vermeerderen. Ik heb net het fonds genoemd, maar er is ook het nul-op-de-meter fonds bij de EBU, zo zeg ik even voorzichtig. We proberen daar door middel van inzet een groter maatschappelijk rendement te behalen dan het rechtstreeks financieren of subsidiëren bij de aanschaf van bijvoorbeeld zonnepanelen.

U heeft een motie ingediend met het verzoek om de indicatoren cumulatief weer te geven. Ik wil het echter toch houden bij datgene wat ik in de energienota heb gezet. Deze indicatoren, waarvan u heeft aangegeven dat dit indicatoren zijn waarmee u kunt werken, gaan erom bij de begroting de stand der dingen aan te geven en te laten zien wat er op dat moment is bereikt.

Het niet toepassen van biomassa. Ik heb altijd gezegd: "En, en, en, en." Natuurlijk moet je goed uitkijken of je bomen moet gaan kappen om de biomassacentrale bij te stoken. Ik denk niet dat dat de bedoeling is. Er zijn echter ook andere vormen van biomassavergistingen, bijvoorbeeld voor dierenresten zoals dat op dit moment in Bunschoten het geval is. We kijken er heel nadrukkelijk naar of dat een mogelijkheid is.

Verder was er de motie voor een 'meat free monday'. Ik heb altijd geleerd 'woensdag gehaktdag', maar u gaat over uw eigen motie. Ik wil die bij de Staten leggen.

De heer Van Reenen heeft alle lof voor de Energieagenda. Dank daarvoor. Daar ben ik zeer blij mee. U geeft aan dat besparing ook heel belangrijk is. U zegt terecht: "Kijk iets verder dan alleen deze statenvergadering en deze periode, omdat het over onze aarde gaat." Het is belangrijk dat wij dat beseffen. Als wij daarvoor een kleine koersverandering kunnen aangeven, hebben wij toch meegewerkt aan een verbetering.

U vraagt of het niet kan worden ingewisseld voor iets anders. In IPO-verband heb ik die gesprekken met mijn collega Fleur Gräper in Groningen. Dan zeg ik: "Zou ik geothermie kunnen uitruilen voor windenergie? U kunt zich voorstellen dat boren in Groningen lastig is en dat windenergie hier wat lastig is. In IPO-verband hebben we afgesproken dat voor 2020 het moment is waarop we gaan nadenken

of wij het gaan halen met wind, welke alternatieven wij daarvoor moeten aanwenden en of dat meer of minder moet zijn. We hebben niet gezegd: "Laten we nu leentjebuurt gaan spelen bij andere provincies." Die afspraken hebben wij als zodanig gemaakt. Het is helder dat het in sommige provincies meer waait. Daarover zijn afspraken gemaakt dat daar meer windmolens kunnen worden geplaatst.

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een vraag voor de gedeputeerde over de motie die wij eventueel willen indienen over de gemeenten. De gedeputeerde heeft daarover geen toezegging gedaan in de commissie. U heeft toen letterlijk gezegd: "Ik zal kijken hoe ik het aan de vork ga prikken." U heeft er geen toezegging over gedaan. Graag zouden wij van u willen horen of u met de gemeenten in contact wilt gaan hoe zij met bedrijven en woningbouwcorporaties in contact gaan over de energietransitie, omdat die gemeenten dichterbij de bedrijven en de corporaties staan.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De gemeenten zitten dichterbij de corporaties. Dat is zonder meer het geval. Ik hoor ook waar zij tegenaan lopen op gemeentelijk niveau. Het gaat overigens niet alleen over de gemeente Utrecht. Wel ga ik samen met collega Pennarts natuurlijk in gesprek met de gemeente Utrecht en onze eigen uitvoeringsdiensten over hoe de bedrijven moeten worden benaderd. Utrecht heeft daarmee al de nodige ervaringen. Het gaat dan om de wettelijke verplichtingen die bedrijven moeten uitvoeren om energie te besparen. Hoe voeren we dat uit en hoe handhaven we dat? Dat programma moet goed worden bekeken en voor onze eigen bedrijven, waarvoor wij rechtstreeks verantwoordelijk zijn moet het programma, worden geïntensiveerd of in elk geval worden opgepakt. Dat kan ik u toezeggen.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Windenergie en waaien. In de Energieagenda staat dat dit huis draait op 100% Nederlandse windenergie. Nu zat ik net eens even op de app van Eneco te kijken. Op dit moment staan al die molens weer stil. Dat kan twee dingen betekenen. Het kan betekenen dat elk moment het licht kan uitvallen. Ik vraag dan aan de voorzitter wanneer we verdergaan. Of het betekent dat die opmerking gewoon onjuist is. Wat is het?

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik denk dat de opmerking juist is, maar het is de vraag of als de windmolens hier niet draaien ze elders wel draaien en of het dan niet de energie van elders uit andere provincies waar windmolens draaien – overigens ook Nederlandse windmolens – ons voorzien van energie. We hebben in elk geval een contract met Eneco dat het om 100% windenergie van Nederlandse makelij gaat.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Dat antwoord kan toch niet waar zijn? We wonen op een postzegel. Nu doet de gedeputeerde het voorkomen dat als het hier niet waait het misschien in Gelderland wel waait en dat wij dan van die twee molens in Gelderland hier de stroom krijgen. Kom op nou. Ik bedoel, waar gaat dit over? Het is gewoon sjoemelenergie. Laten we die term maar eens lanceren. Het is sjoemelenergie, omdat Eneco u wijsmaakt dat het windenergie is. We slaan geen windenergie op. Als het niet waait, draaien we vandaag gewoon op kolen, gas en een beetje kernenergie, wat u er ook van maken wilt.

De VOORZITTER: Mochten wij er vanavond niet uit komen, dan gaan we donderdagavond door.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De SGP heeft het verzoek gedaan of ik iets zou kunnen doen aan het in eerste instantie stimuleren van daken, voordat we naar de zonnepanelen of de zonnepanelen toe gaan, om de landbouwgronden daarmee te ontzien. Het is mij een goed ding waard om eerst de daken van de spoorwegen, sporthallen, scholen, individuele woningen en de corporatiewoningen daarvoor te gebruiken. Dat heb ik het liefst. Ik kan echter niet uitsluiten dat er ook vragen komen om voorzieningen op die manier mogelijk te maken voor woningen die minder geschikt zijn voor zonne-energie. Ik ga hier geen specifieke voorkeur uitspreken. Ook hier blijf ik gaan voor en, en, en. Daar waar het zich echter voordoet, vraag ik altijd eerst of het niet mogelijk is om de daken in de buurt vol te leggen. Ik ga daarvoor geen specifiek beleid vormgeven, als u het mij niet kwalijk neemt.

De VOORZITTER: Is er behoefte aan een tweede termijn? Dat is het geval.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Geen direct onderwerp te bespreken nu naar aanleiding van de Energieagenda, maar wel naar aanleiding van de discussie in eerste termijn, niet alleen die tussen mij en de heer Dercksen, maar ook daarna tussen een aantal andere personen, over de biomassacentrale in Utrecht. Kunnen wij binnenkort in de commissie BEM met de gedeputeerde spreken over hoe het precies zit met de provinciale vergunningverlening et cetera? Dan kunnen we daarover eens goed van gedachten wisselen, voordat wij hier misschien allerlei dingen gaan uitspreken die maar op halve waarheden berusten.

De heer BOSWIJK (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Allereerst dank aan de gedeputeerde voor de heldere antwoorden. We begrijpen dat we niet in een perfecte wereld leven. In een perfecte wereld zijn geen zonneweiden nodig. We begrijpen ook dat we wel eens concessies moeten doen. Wij vertrouwen erop dat de provincie per geval vanuit het landschap kritisch gaat bekijken of het past en hoe het past. Dit echter wel met in het achterhoofd dat een Unesco-notering natuurlijk niet eeuwigdurend is. Het risico bij verrommeling of bij gebrek aan onderhoud is namelijk dat je van de lijst wordt gehaald, met alle gevolgen van dien. Dat moet wel worden meegenomen. Dit geldt ook voor andere noteringen die cultuurhistorisch kunnen zijn.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dank aan de gedeputeerde voor zijn reactie en voor de beantwoording van de vragen. Ik vind het jammer dat de provincie nooit grondig heeft onderzocht of we van die 10% 14% energieopwekking kunnen maken. Het is ook zorgelijk dat GS bij de uitvoering van de Energieagenda daaraan niet wil beginnen. De provincie legt zich neer bij de mogelijkheden die wij nu zien en toont ook niet echt de ambitie om daaraan actief extra bij te dragen.

Mij rest nog om aan de Staten te vragen ervoor open te staan het meest haalbare te onderzoeken. Wees niet bang om onze mogelijkheden te verkennen. Ik heb het dus niet over specifieke energievormen in bepaalde mate. Ik verwacht ook niet van het bestuur of van de Staten dat zij in de toekomst kunnen kijken. Ik vind het echter wel beperkt dat wij ons nu baseren op wat wij nu slechts zien. Met innovatie is onlosmakelijk verbonden dat wij niet kunnen zien wat eraan komt. We kunnen alleen proberen om vanuit de ambitie een maximale beweging aan te jagen. Dat probeer ik hier tot stand te brengen.

Voordat ik afsluit, heb ik nog twee vragen voor de gedeputeerde. De gedeputeerde geeft in zijn betoog aan dat hij zich niet wil branden aan specifieke doelstellingen. Blijkbaar is dat ook niet de 10% energieopwekking die in de Energieagenda staat, want hij komt niet verder dan 5%. Mijn vraag is dan ook: wat is de genoemde 10% energieopwekking in de Energieagenda dan waard?

Dan mijn tweede vraag. Ik ben benieuwd of de gedeputeerde iets kan zeggen over de huidige stand van de nul-op-de-meter woningen en hoeveel er nog op de planning staan in het kader van de ambitie van 50.000.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb ook nog wat restjes. Laten we eerst beginnen met te zeggen dat wij niet tegen welke vorm van energie dan ook zijn. Wij zijn tegen inefficiënte vormen van energie en vooral tegen subsidies. De windmolens kosten heel veel geld, namelijk € 60.000.000.000. Het levert niets op en ook de uitstoot zal niet verminderen. Zou dat niet het geval zijn, dan zou u met ons praten over windmolens op een plek waar ze geen overlast opleveren. Alhoewel, geothermie is een prima voorbeeld. Als daar geen bakken subsidie naartoe moeten, dan is er best een reden om daarnaar te kijken.

De heer Schaddelee zei dat Shell niet meer aan winstuitkeringen doet. Ik weet niet of dat dezelfde Shell is die vorig jaar nog € 1,39 dividend uitkeerde. Als dat niet zo is, hoor ik dat graag. De biowarmtecentrale heeft een uitstoot die veel groter is dan die van gas. Ik heb dat al herhaaldelijk gezegd. Die uitstoot is vergelijkbaar met de uitstoot van kolen. Hoe kun je die centrale in hemelsnaam in een stad neerzetten? Wat gebeurt er als het stempel duurzaam erop komt? Verplaatst dat het hele rationele denken? Zelfs China zet geen energiecentrales meer middenin de stad. Hoe kan het? Samen met de PvdD zullen wij daarover straks een motie indienen.

De vorige gedeputeerde, de heer De Vries, wilde 68.000 woningen bouwen. Dat is niet helemaal gelukt. Ik weet niet op hoeveel duizend hij gestrand is, maar hij faalde daarin nadrukkelijk. Nu wil deze gedeputeerde, ook van D66, tot 2020 50.000 nul-op-de-meter woningen laten neerzetten. Zelfs de PCL vond dat ongeloofwaardig. Je moet van goeden huize komen om dat voor elkaar te krijgen. Kan de gedeputeerde daarop een toelichting geven?

Ik hoor ook helemaal niemand over de immigratie. In vier jaar tijd importeren we zo'n 150.000 mensen extra. Dat is ter grootte van een plaats als Zaandam. Ik zie dat helemaal niet terug in de cijfers. Welk effect heeft dat op uitstoot? Welk effect heeft dat op energiegebruik en vervoer? We negeren dat maar, omdat het de ongemakkelijke waarheid is. Als je er in een periode van vier jaar een stad van 150.000 mensen bij zet, dan heeft dat natuurlijk een grote impact, ook voor de provincie Utrecht. Ik hoor daar helemaal niemand over. Dat is heel bijzonder, en toch ook weer niet.

Ik hoorde wat rumoer toen ik bij het onderwerp energiefonds over baantjes begon. Ik kom daarop omdat er natuurlijk een grote uitwisseling is van politici, bijvoorbeeld bij Eneco. Ik heb hier een hele lijst van mensen die dan wel voor de PvdA, voor D66 of voor Natuur en Milieu hebben gewerkt en dan weer een paar jaar 'public affairs' doen bij Eneco. U moet het mij maar niet kwalijk nemen dat ik denk aan de zelfbestuiving die politici creëren om hun eigen nieuwe job te creëren. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat dit bij het energiefonds niet heel anders is.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben even aan het bedenken wat de heer Dercksen nu aangeeft. Dit geldt namelijk voor alle terreinen. Datzelfde kunt u ook zeggen over mobiliteit. Nu werk ik al heel wat jaren in de mobiliteit, maar is dat dan een reden dat ik niet in de Staten mag zitten? Hoe ziet u dat? Mag je op de een of andere manier de ervaring die je in je werkzame leven hebt inbrengen in je politieke leven? Volgens mij doet u dat namelijk ook.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Het wil natuurlijk nog wel eens botsen met die integriteit. Volgens mij is er een Tweede Kamerlid van de VVD dat een wetsvoorstel met start-ups erdoor heeft gejaagd. Vervolgens gaat ze nu uit de Kamer om voor een start-up club te werken. Ik heb het voorbeeld van Barroso genoemd. Er is dus een moment en een grens waarop je jezelf moet afvragen hoe integer je bent. Als je het ene jaar voor Eneco werkt en het andere jaar Eneco helpt om windmolens neer te zetten in Houten, dan schuurt dat. De wethouder in Houten is er daar één van. De heer Baaij is kandidaat-raadslid voor D66 in Rotterdam. Hij werkt bij Eneco. Ik heb hier een hele lijst van vijftien tot twintig mensen. Het botst gewoon met datgene wat wij hier horen te doen en waarop wij de eed of belofte hebben afgelegd. Die gaat er voornamelijk over er afstand van te nemen. Die oproep doe ik nu. Ik hoop dat hij in goede aarde valt.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik roep ertoe op dat u mensen niet schuldig verklaart voordat u verder ook maar iets aan kennis heeft ervaren of opgedaan. Ik weet niet van mijnheer Baaij, maar ik weet het toevallig wel van die wethouder in Houten. Een X aantal jaren geleden heeft hij een paar maanden een opdracht gedaan voor Eneco. De vraag is alleen als volgt. Op het moment dat je gedurende een aantal jaren of maanden iets doet. Ik heb jarenlang voor ProRail gewerkt. Als ik het hier heb over station Driebergen en ik ben voor station Driebergen, dan kunt u er mij net zo goed van beschuldigen dat ik dat doe omdat ik in het verleden voor ProRail heb gewerkt. U maakt het heel groot, terwijl sec het voorbeeld dat u noemt, bijvoorbeeld van die ene persoon van de VVD in Den Haag, et cetera, Er zijn vast wel van die zaken waarvan je je afvraagt of die persoon het had moeten doen en of we daar andere regels voor moeten hebben. U betreft het echter op iedereen. Daarin gaat u te ver.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg dat je zelf moet kijken waar je ethische grens ligt. De naam van de heer Eurlings schiet mij te binnen, de minister van Schiphol, zo zou ik bijna willen zeggen. Hoe geloofwaardig ben je als je dat soort stappen neemt? Hoe geloofwaardig ben je vervolgens nog naar de kiezer om jouw partij uit te dragen? Dat voel ik hier. Natuur en Milieu en Eneco zijn allemaal twee handen op één buik. Ik heb daar mijn vraagtekens bij. Ik durf best wel te

zeggen dat dit schuurt aan de integriteit van een aantal mensen. Is het bij iedereen zo? Nee, misschien niet, maar het is geen toeval dat we hier met een beetje googlen twintig man te pakken hebben die zowel bij Eneco als bij de IPCC, D66, PvdA, De Volkskrant, you name it werkzaam zijn.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Dat kan dus wel toeval zijn. Dat kan gewoon een kwestie zijn dat je een bepaalde blik op de wereld hebt, dat je in die hoek werkt en dat je daar vandaan in de politiek zit. Dat betekent dat met een blik op de wereld, die gaat over duurzaamheid, et cetera, het vanzelfsprekend is dat je bij een partij als GroenLinks of D66 uitkomt. Je kunt daar van alles bij bedenken, maar het zijn vanzelfsprekendheden die u nu neerlegt alsof het onjuistheden zijn. Dat zijn ze niet. Dat wil ik tegen u zeggen.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Laat ik daarover nog één opmerking maken. Die is van Valerie Charlton, die is weggegaan bij het IPCC en heeft gezegd: "Ik heb gewerkt voor het IPCC en ik stel vast dat de rapporten wel leuk zijn, maar dat de politieke samenvatting die daar uit rolt een politiek verhaal is dat niet gedragen wordt door de rest van het rapport. Ik ben zo integer als wetenschapper om daar weg te gaan." Het is misschien wel een heel fraai voorbeeld. Dat lijkt mij de manier om het te doen.

De heer BEKKERS (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Een klein punt van orde. Het gaat nu al vijf minuten over een onderwerp dat niet op de agenda staat en dat ook niet echt heeft te maken met de Energieagenda. Ik verzoek u, vanuit de ambitie om 100% van de agenda van deze statenvergadering deze avond af te ronden, in te grijpen en aan de heer Dercksen te vragen over een ander onderwerp te beginnen of om te gaan zitten.

De VOORZITTER: Nee, dat laatste niet. De heer Dercksen is door zijn tijd heen.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de heer Hoefnagels ook gewoon geantwoord. Overigens heeft Alex Kaat van GroenLinks ook bij Eneco gewerkt.

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! Mijnheer de gedeputeerde, afspraken met koepels, prestatieafspraken. U bent dus ook in de marge super bezig. Daar houden wij wel van. U maakt labelafspraken met koepels, maar misschien is het zinnig om die afspraken ook met corporaties en Verenigingen van Eigenaren te maken. U zegt dat ze niet over energie willen gaan. Ik heb contact gehad met enige corporaties. Zij zeggen dat zij dat best zouden willen, maar dat zij worden tegengehouden door de administratieve rompslomp. Ze moeten accountantsverklaringen overleggen en weet ik niet wat allemaal doen. Zouden dat soort zaken niet te stroomlijnen zijn, zodat het wat gemakkelijker wordt gemaakt? Het heeft een extra impuls nodig.

Zo zien we onze voorgestelde uitbreiding van het energiefonds ook, als een extra impuls. Om die impuls nog positiever te maken, willen wij onze motie over uitbreiding van het energiefonds bij het tweede aandachtspunt wijzigen en een stip op de horizon zetten, door daarachter te vermelden: "met als einddoel energielabel A+". Daar willen we toch met z'n allen naartoe?

De VOORZITTER: In motie M66 komt achter de laatste punt te staan: "ten minste twee niveaus te laten stijgen; met als einddoel energielabel A+".

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! Dat is inderdaad het doel waarnaar wij streven.

De VOORZITTER: Heeft u het kunnen volgen? Motie M66, de laatste punt, waaraan wordt toegevoegd: "; met als einddoel energielabel A+".

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Dank aan de gedeputeerde voor de heldere beantwoording. Ik kom terug op drie punten en daarover wil ik een paar vragen stellen. Het eerste punt is de energiebesparing in de gebouwde omgeving. U wijst op de nul-op-de-meter alliantie. Die maatregel staat in de lijst genoemd. Om eerlijk te zijn heeft u onze zorgen nog niet wegge-

nomen of die verschillende maatregelen in de lijst in samenhang en vanuit een provinciale regie zullen worden opgepakt. Is er iets van een regieteam voorzien om de verschillende maatregelen te verbinden? Een suggestie voor een van de maatregelen is het organiseren van een platform voor gemeenten om kennis en ervaring te delen in de diverse 'roadmaps' voor energietransitie. Is dat niet een heel goede kapstok om ook de andere elementen aan op te hangen? Die staat nu alleen voor dit jaar gepland, maar kan daarvan een doorlopende activiteit worden gemaakt? De inbedding van deze agenda, met name het energiebesparingsdeel, in de provinciale organisatie is cruciaal om de toch forse ambitie voor energiebesparing te kunnen waarmaken.

Daaraan gekoppeld is het tweede punt, te weten de rapportage aan de Staten. Alleen het rapporteren via de indicatoren vinden wij te weinig. Wij zouden het zeer op prijs stellen als er iets van een tussen-evaluatie komt, ook over de ervaringen en de implementatie.

Tot slot een opmerking naar aanleiding van de motie van de PvdA over de nieuwe technieken. Hoe is de gedeputeerde voornemens om de komende jaren tot 2019 een vinger aan de pols te houden voor nieuwe technieken en mogelijkheden om ambities aan te scherpen? Dat is uiteraard belangrijk. We hadden zelf de Energieagenda zo gelezen dat dit er deel van uitmaakt. We horen echter graag van u ter verduidelijking hoe u dat wilt doen.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Dank aan de gedeputeerde voor de gedane toezeggingen. Die noteren wij in dankbaarheid. Ik heb hier het amendement van de PvdA. We hebben net een hele discussie gehad over 14% en 10% en wat haalbaar is. In hoeverre is er een man overboord als het amendement wordt aangenomen? Volgens mij gaat het hier over de realiteit, omdat u zegt dat 10% al heel moeilijk is, en de ambitie, waarvan een deel van de Staten zegt: "Laten we proberen ervoor te gaan." In hoeverre kunnen die twee dingen niet gewoon prima naast elkaar bestaan? Mijn zoon heeft de ambitie om ooit in een Ferrari te rijden, maar tegelijkertijd probeer ik hem ook te laten genieten van een Citroën. Die twee dingen kunnen prima naast elkaar bestaan. Ik hoor graag de reactie van de gedeputeerde daarop.

Dan over Shell. Mijnheer Dercksen, ik denk dat we het over dezelfde Shell hebben waarover dit jaar in mei op de aandeelhoudersvergadering een hele discussie is geweest. Het kwam erop neer dat Shell dit jaar geld heeft moeten lenen om dividend te kunnen uitkeren, omdat dat dividend losgekoppeld is van de cashflows en van de werkelijk gemaakte winsten en op de een of andere manier is gekoppeld aan de olieprijs.

De VOORZITTER: We blijven toch wel bij het onderwerp?

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Sterker nog, ik wil terug naar het onderwerp. Volgens mij was het dit weekend dat ik in een stuk las dat Shell weer terug wil in windenergie. Ik snap dat. Je schrijft je in en je krijgt belastinggeld, dus wie wil dat nu niet als je een beetje groot bent. Daar-in stond dat er een lobby was, samen met de milieubeweging en Shell, die vorig jaar een heel grote gasboer hebben gekocht. Zij willen samen optrekken om de kolenindustrie dwars te zitten. Ik had gedacht dat u daaraan meer zou refereren dan aan het dividend.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Ik hoorde geen vraag.

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van het antwoord van de gedeputeerde trekken wij motie M68 in en dienen wij een nieuwe motie in met een gewijzigd dictum. Wij dienen een nieuwe motie 'tijdige monitoring energiedoelen' in. Dat doen we samen met de SP. Mijn vraag aan de gedeputeerde over de gemeentelijke energiedoelen was niet helemaal duidelijk. Daarom dienen wij toch een motie in.

Motie M70 (PvdD, SP): gemeentelijke energiedoelen.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter behandeling van Energieagenda 2016 – 2019;

constaterende:

dat in de energieagenda provinciale doelstellingen zijn geformuleerd voor energiebesparing en ontwikkeling van duurzame energie in de provincie Utrecht;

overwegende:

- *dat de Provincie Utrecht voor de realisatie van de energiedoelen afhankelijk is van andere partijen, waaronder de inliggende gemeenten;*
- *dat gemeenten veel invloed hebben op energiebesparing en op de ontwikkeling van duurzame energie via burgers, bedrijven en andere organisaties middels gemeentelijke regelgeving en ondersteuning;*
- *dat het voor PS onduidelijk is wat de ambities van de inliggende gemeenten zijn op het gebied van energiebesparing en duurzame energieopwekking en hoe deze zich verhouden tot de provinciale energieambities;*

gehoord de discussie;

verzoeken het college van GS om:

- *te inventariseren wat de energiedoelen van de inliggende gemeenten zijn en aan te dringen op het formuleren van energiedoelen bij gemeenten waar nog geen energiedoelen zijn vastgesteld;*
- *na te gaan wat de belangrijkste maatregelen zijn per gemeente en waar nodig gemeenten met elkaar te verbinden als ze werken aan gelijksoortige maatregelen of als kansrijke gemeentelijke maatregelen elders eveneens toepasbaar zijn;*
- *Provinciale Staten te rapporteren over de gemeentelijke energiedoelstellingen en belangrijkste maatregelen en hoe deze zich verhouden tot de provinciale energiedoelstellingen.*

En gaan over tot de orde van de dag.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik dacht: de PvdD trekt het hele verhaal in en dat zou mooi zijn. In hoeverre denkt u dat de provincie een serieuze speler is in het vragen aan de gemeenten om ambitieuze energiedoelen aan te geven? Het is hartstikke leuk en natuurlijk willen wij dat al die gemeenten laten doen, maar zoals u het nu zegt is het, op het moment dat de raad zegt: "We doen het niet goed genoeg" en dat wij dan tegen die raad zeggen: "U moet hardere doelstellingen formuleren"? Hoe ziet u dat? We hebben daar toch gemeenteraden voor?

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de Voorzitter! Provinciale Staten hebben die positie niet en gemeenten staan dicht bij de burgers en de bedrijven. Wij verwachten dat er vanuit het contact een betere samenwerking ontstaat binnen die gemeenten. Gemeenten kunnen ook van elkaar en van ons leren. Wij kunnen ook doelen overnemen van de gemeenten.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Is dit dan niet de toezegging die ik al heb gekregen, namelijk dat wij deze Energieagenda in elk geval bij die gemeenteraden gaan promoten? Er zullen bijeenkomsten worden georganiseerd om dit te bespreken met die gemeenteraden. Is dat niet wat u ook wilt? Dan is de motie overbodig.

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de Voorzitter! We willen dat het bij de gemeenten duidelijk op de agenda staat en dat er geen sprake is van vrijblijvendheid. We willen namelijk allemaal aan die doelen werken. Als het bij de gemeenten voor elkaar is, dan werkt het ook positief voor de provincie.

Wij dienen een nieuwe motie in over tijdige monitoring van energiedoelen.

Motie M71 (PvdD, SP): tijdige monitoring energiedoelen.

Provinciale Staten van Utrecht in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter behandeling van de Energieagenda 2016 – 2019;

constaterende:

dat in de Energieagenda 2016 – 2019 doelstellingen zijn geformuleerd op het gebied van energiebesparing en de ontwikkeling van duurzame energie;

overwegende:

- *dat Provinciale Staten moeten toezien en waar nodig bijsturen op de realisatie van de energiedoelen;*
- *dat de energietransitie in de provincie Utrecht een grote opgave is met een beperkt budget voor de periode 2016 – 2019;*
- *dat informatie over de in 2015 gerealiseerde energiedoelen in de provincie Utrecht pas eind 2016 of begin 2017 inzichtelijk zijn voor PS;*
- *dat de indicatoren in de Energieagenda nu deels per jaar en deels cumulatief worden gepresenteerd, terwijl de realisatie in ieder geval ook in relatie tot de totale opgave zou moeten worden geduid;*

verzoeken het college van GS om:

- *een methode of instrument te ontwikkelen waarmee PS aan het eind van ieder kalenderjaar, of in ieder geval zo spoedig mogelijk, de realisatie van de energiedoelen van het afgelopen jaar kunnen evalueren;*
- *alle indicatoren op het gebied van energiebesparing en realisatie van duurzame energie ook cumulatief te rapporteren.*

En gaan over tot de orde van de dag.

We hebben nog een amendement dat wij samen indienen met de PVV over de biomassa. Biomassa is niet duurzaam. Er komt te veel CO₂-uitstoot bij kijken, het veroorzaakt ontbossing en het hoort niet thuis in de Energieagenda.

Amendement A26 (PvdD, PVV): biomassa is niet duurzaam.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter bespreking van de Energieagenda 2016 – 2019;

constaterende:

- *dat in de Energieagenda 2016 – 2019 gesproken wordt over biomassa als duurzame energiebron;*
- *dat de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) in haar visiedocument t.a.v. biomassa o.a. stelt dat biomassa leidt tot grootschalige ontbossing en enorme CO₂-uitstoot, maar niet tot klimaatwinst (1);*
- *dat bij de verbranding van hout niet alleen CO₂ vrijkomt, maar ook schadelijke stoffen als roet, fijnstof, kwik en dioxines;*

overwegende:

- *dat de provincie Utrecht, gezien bovenstaande constatering, alle mogelijkheden zou moeten aangrijpen om de bouw van de biomassacentrale op Lage Weide geen doorgang te laten vinden;*
- *dat omwonenden van industrieterrein Lage Weide en verschillende fracties in de gemeente Utrecht, waaronder de PvdD, zich uitspreken tegen de bouw van de biomassacentrale op Lage Weide die 50-80 vrachtwagens biomassa per dag aan bevoorrading nodig zal hebben;*
- *dat gezien bovenstaande, de provincie Utrecht biomassa niet als duurzame energiebron zou moeten opnemen in de Energieagenda 2016 – 2019;*

besluit:

in de 'Energieagenda 2016 – 2019 de volgende wijzigingen aan te brengen:

- *op pagina 10 het woord 'biomassa' te schrappen uit de volgende zin: 'Zon, aardwarmte, biomassa, wind en waterkracht zijn op dit moment beschikbare vormen van duurzame energie in onze provincie';*
- *op pagina 10 'Biomassa' uit figuur 2 en 3 te schrappen;*
- *op pagina 11 de woorden 'biomassa en' te schrappen uit de zin: 'Het potentieel van nu is gebaseerd op beschikbaarheid op provinciaal grondgebied van energiebronnen (biomassa en waterkracht), (...).';*
- *op pagina 12 de volgende alinea te schrappen: 'Warmtenetten kunnen ook gevoed worden met de warmte afkomstig uit verbranding van biomassa. Er moet dan wel gelet worden op de oorsprong van de biomassa en de wijze waarop de biomassa omgezet wordt in warmte. Dit is namelijk niet in alle gevallen duurzaam.';*
- *op pagina 14 de woorden 'kolencentrales (voor bijstook van biomassa)' te schrappen uit de zin: 'Onze provincie is (...) geldt als groene stroom';*
- *op pagina 31 'of biomassa' te schrappen uit de zin: 'Op een energieneutraal melkveebedrijf is het energieverbruik gelijk aan de eigen productie van energie uit duurzame bronnen (zon, wind of biomassa).'*

1.) <https://www.knaw.nl/nl/actueel/publicaties/visiedocument-biobrandstof>

De VOORZITTER: De moties M70 en M71 en het amendement A26 zijn voldoende ondertekend en maken deel uit van de beraadslaging. Ze kunnen worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nog twee punten. De gedeputeerde begon met te zeggen dat hij het met ons eens is dat we moeten oppassen met de zonnepanelen. Hij had het over en, en, en. Hij liet echter de oproep die ik gedaan heb liggen, namelijk om de daken van de agrariërs te vullen met zonnepanelen. Volgens ons liggen daar grote kansen. Ik hoor hierop graag nog een reactie. Hoe kun je die mensen ondersteunen? Wat kun je doen om dit te realiseren? Dat is het eerste punt.

Het tweede punt. In de woorden van de gedeputeerde merk ik toch het volgende. U zegt dat u in 2020 wel met uw IPO-collega om de tafel zit en kijkt hoe ver we zijn met windenergie. Dat zeg ik net. Ik heb niet het gevoel dat 'the sense of urgency' er is. Op dit moment ziet u geen vorderingen en u laat het lopen tot 2020. Dat vind ik heel bijzonder. Niet dat ik u stimuleer om die windenergie te realiseren, maar juist om afspraken te maken. Ik vind het heel bijzonder dat u op dat punt die ambitie niet toont en dat u het gewoon maar laat lopen. Zo maakt u geen vorderingen. Zo worden wij er als provincie niet beter van.

Ik reageer nog even op de heer Dercksen. Op twee punten slaat hij de plank namelijk finaal mis. Dat betreft de Houtense wethouder. Ik heb daar enige tijd in de gemeenteraad gezeten. Het is helemaal geen D66-wethouder geweest die deze windmolens daar heeft neergezet, voor zover hij dat al zou kunnen. Het begon zelfs met een VVD-wethouder, dus wat u zegt is onzin. Die relatie is er helemaal niet.

Ten tweede zegt u dat als een windmolen niet draait, wij hier geen groene stroom hebben. Dat is ook onzin. Uiteindelijk lopen hier namelijk geen kabels vanuit een windmolen naar het provinciehuis. Dat gaat allemaal met certificaten. Op het moment dat de stroom een windmolen verlaat, is het allemaal hetzelfde spul. Heel Nederland staat onder spanning. Als u zich verdiept had in de materie, zou u dit niet gezegd hebben. Daarvan ben ik overtuigd.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer Van Leeuwen toch. Dat had ik nu niet van u verwacht.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): Op onzin reageer ik wel.

De heer DERCKSEN (PVV): Die energie gaat meteen op het net. Dan kunnen ze certificaten uitgeven wat ze willen, maar die energie gaat het net op en wordt verbruikt. Gascentrales moeten op- en afstoken om de balans op het net te houden. Die energie gaat hier meteen door het stopcontact. Als het niet waait, dan hebben wij geen windenergie. Niet uit Nederland, niet uit Gelderland en nergens niet. Natuurlijk geeft Eneco briefjes met certificaten, omdat die mensen dat interessant vinden: "Kijk eens, we hebben windenergie." Dat is echt onzin. Het gaat direct op het net en het wordt niet opgeslagen, of iemand nu een certificaat uitdeelt of niet. In Noorwegen verdienen ze er trouwens geld mee. Daar geven ze certificaten bij de vleet, want dan krijgen ze gratis geld. Het is echt onzin. Stroom gaat direct op het net.

Dan nog even naar Houten, naar die mijnheer Van Liere. Ik ken de mensen van de Stichting Gigawiek een beetje. Ik zeg niet dat hij bij de beslissing is geweest om die molens er neer te zetten, maar dat hele traject waarin de inwoners knettergek werden van de geluidsoverlast en hij de andere kant op keek, laat toch wel een lichte verdenking op hem dat hij er niet is voor zijn mensen in die wijk in Houten, maar dat hij toch even meer keek naar de belangen van zijn ex-werkgever.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Als u nu niet optreedt, gaan we weer vijf minuten praten en moet ik hier opnieuw gaan staan. Hij is bezig met het aanvallen van personen. Als u dan een keer zegt dat we dat hier niet doen, is het prima.

De VOORZITTER: Nee, we gaan niet over personen.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Ik geef antwoord op de heer Van Leeuwen.

De VOORZITTER: Dan is nu het woord aan de heer Van Leeuwen.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): Mijnheer de Voorzitter! De heer Dercksen maakt het alleen maar erger met zijn betoog. We zullen nu ophouden, maar ik wilde toch even ingaan op onzin. Verdiept u zich er nu eens in en dan komt u erachter dat het heel anders is dan wat u beweert.

De VOORZITTER: We zijn door de tweede termijn van de kant van de Staten heen. Ik geef het woord aan de gedeputeerde.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik reageer even kort op het CDA waar het gaat over de Unesco. Let u op, want ik denk dat dit een heel terechte opmerking is. De Unesco-criteria zijn soms wel eens wat ondoorgrondelijk. Voor je het weet, kun je van de lijst af geknikkerd worden. Dat was nu net niet de bedoeling met onze linies.

De PvdA noemde de 10% en 14%. Daarover hebben we het volgens mij gehad. U heeft een oproep aan de Staten gedaan. Daar laat ik het even bij.

Er is gevraagd naar de planning voor nul-op-de-meter woningen en de PVV vroeg naar de ambitie voor 50.000 nul-op-de-meter woningen en of wij dat gaan redden. Deze ambitie is vooral door de gezamenlijke wethouders aangegeven. De corporaties hebben daarvoor ook getekend en wij ook. Om nu echter eenduidig te zeggen dat wij het niet gaan redden ... Ik denk dat het heel wel mogelijk is dat we het niet gaan redden, maar ik wil die ambitie echter toch ook wel bij de gezamenlijke verantwoordelijken als zodanig laten.

Ik heb even niet op het netvlies wat er op dit moment op de planning staat voor nul-op-de-meter woningen. Mijn inschatting is dat het ongeveer om 700 woningen gaat voor volgend jaar conform de nul-op-de-meter alliantie.

De ChristenUnie vraagt zich af of we niet gewoon toch een Ferrari kunnen geven. Wat gaat er mis? Met dromen is niets mis. Het is uitstekend om dat te doen. Ik heb dan ook geen onoverkomelijke bezwaren tegen die 14%. Ik zeg u alleen dat ik probeer er een zeker realisme in te brengen en dat 10% al

heel heftig is. Ik geef 5% aan. Het gaat mij meer om de grafieken en de bewegingen die daarin gemaakt worden. Het gaat ook om de balans van eerder besparen dan opwekken. Dat is kansrijker.

De heer ESSOUSI (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik ga even terug. De heer Van den Berg ging voorbij aan een andere vraag, los van die over de nul-op-de-meter woningen. De vraag was namelijk hoe de doelstelling in de Energieagenda van 10% zich verhoudt tot het geloven dat we niet verder komen dan 5%.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Zoals ik al zei: die ambitie hebben we afgesproken. Daaraan probeer ik mij te houden. De toekomst zal het realisme ervan uitwijzen.

De SP vroeg of ik de energieprestaties met de koepels bespreek. Ik maak geen afspraken met de koepels. Dat zou ver buiten mijn bevoegdheid liggen. Als ik echter met de koepels spreek, dan is dit wel een onderwerp in die gesprekken. Zij geven aan dat het van toepassing is, in de diverse afspraken die per jaar gemaakt moeten worden, in het ene geval meer dan in het andere geval. Van de koepels en ook van de individuele corporaties heb ik nog nooit gehoord over de administratieve lastendruk. Ik spreek daar af en toe mee, bijvoorbeeld op uitnodiging van wethouders die zeggen: "Ik roep de hele tijd nul-op-de-meter, maar ze willen niet en ze kunnen niet. Kunt u nog een keer uitrekenen?" Dan willen wij wel eens een contra-expertise geven over de financiële expertise die de corporaties geven als ze zeggen niet verder te kunnen dan A of A+. Ik zal zeker nog een keer vragen naar de administratieve lastendruk.

GroenLinks sprak over de gebouwde omgeving en vroeg naar een regieteam. Dat marcheert al door naar een soort regioplatform, het liefs halfjaarlijks. Dit om eventueel kennis te delen. In de commissie heb ik de vorige keer nadrukkelijk aangegeven dat ik niet nogmaals een soort platform er tussen willen brengen, naast alle platforms die op dit moment al bestaan en naast al het delen van kennis dat al plaatsvindt. Dat zou een te grote broek voor de provincie zijn. Er zijn veel platforms, zowel voor het bedrijfsleven, als voor corporaties, als voor gemeenten, waarin wij in meer of mindere mate participeren en waardoor fors wat kennis wordt gedeeld. Ik refereer aan het tabelletje dat in de energienota staat over wat er nog meer gebeurt naast nul-op-de-meter. Een daarvan is ook, dat blijft bij state of the art, is dat wij een leerstoel in het leven willen roepen, waarin met name in de gebouwde omgeving de energiebesparing geoptimaliseerd kan worden. Dat is maar een voorbeeld. We krijgen het ook via allerlei aanvragen via de EBU terug, waarin initiatieven die aan de voorkant zitten van wat kansrijk zou kunnen zijn, worden getoetst en waarbij, als het niet een helemaal heldere positie is, in verbinding wordt getreden met andere partijen, om zodoende wel een opschaalbaar initiatief te ontwikkelen. Ik ben dus geen voorstander van het opnieuw organiseren van een eigen platform.

De SGP sprak over het IPO-verband. We hebben deze afspraken in IPO-verband gemaakt. We gaan niet onderling uitonderhandelen voordat wij de afspraken over wind met elkaar hebben gerealiseerd.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Van twee vragen heb ik het antwoord gemist. De ene vraag ging over de informatievoorziening naar de Staten en de andere vraag was hoe wij de vinger aan de pols houden rond nieuwe technologieën, mochten er wellicht nieuwe dingen aan komen waardoor het ambitieniveau omhoog zou kunnen.

De heer VAN DEN BERG (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil echt niet naar een tussen-tijdse evaluatie toe. Los van de indicatoren lijkt het me wel evident dat u in elk geval bij de begroting en bij de jaarverantwoording een overzicht krijgt van wat we gerealiseerd hebben, anders dan alleen de indicatoren. Alleen de indicatoren is wel een beetje erg mager. Er moet een beschrijving bij zitten, juist ook omdat wij een van de spelers zijn en er veel 'storytelling' is als het gaat om wat wij gerealiseerd hebben. Ik wil het echter toch echt bij een keer per jaar laten, als u het niet erg vindt.

Uw vraag over de kennisverruiming heb ik volgens mij beantwoord. Op allerlei fronten komt kennis tot ons en die zenden we ook onmiddellijk weer uit, gevraagd en ongevraagd, in de netwerken en plat-

forms, zowel in de regio's, als bij de koepels, als in het bedrijfsleven en overal waar wij gevraagd worden. De kennis wordt gedeeld. Ook in de 'get connected' bijeenkomsten.

De VOORZITTER: Daarmee zijn we gekomen aan het einde van de tweede termijn van de kant van het college. We komen bij de stemmingen terug op dit onderwerp.

Statenvoorstel mogelijke verlenging overeenkomst accountantscontrol voortzetting E&Y.

De VOORZITTER: De voorzitter van de subcommissie voor de jaarrekening, de heer Germs, zal een korte opmerking vooraf maken.

De heer GERMS (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De benoeming van de accountant is een verantwoording van de Staten. Er heeft geen behandeling van dit voorstel in de commissie BEM plaatsgevonden. Inmiddels hebben we na de toch wat vervelende juni-vergadering, waarin er hobbels waren met de accountantsverklaring, tweemaal gesproken met de accountant. Eerst met een delegatie, de heer IJssennagger en ondergetekende. De gedeputeerde en haar team hebben met de delegatie van Ernst & Young gesproken. Daarbij is afgesproken een verbeterplan te maken. In de laatste subcommissievergadering van 5 september, in aanwezigheid van de accountant, is een draaiboek gemaakt voor verbetering van het proces en ook om in haalbare termijnen de accountantscontrole te realiseren. Daarnaast hebben we de griffie opdracht gegeven een vergelijkend onderzoek te doen hoe de accountantscontrole in andere provincies verloopt qua prijs en kwaliteit. Daaruit blijkt dat wij in deze provincie het op een nette prijs-kwaliteitverhouding doen.

De heer Meijer sprak over risicomanagement. We moeten gewoon een accountant hebben per 1 januari 2017. Dat betekent dat er ook weer voorbereidende werkzaamheden zijn. Dat betekent dat wij als subcommissie, bestaande uit zes statenleden, unaniem voorstellen het contract met Ernst & Young nog eenmaal voor twee jaar te verlengen.

Mevrouw VLAM (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De VVD heeft kennisgenomen van het voornemen om het contract met E&Y nog voor twee jaar te verlengen. Dank aan de heer Germs die namens de subcommissie zojuist de toelichting heeft gegeven. Daaruit kwam wel wat informatie waaraan wij nog wel behoefte hadden. We weten allemaal hoe het aan het begin van het jaar is gegaan met de controle en het draaiboek. Dat kan één keer gebeuren, en dat willen we al niet, maar een volgende keer zeker niet. We zijn blij dat ook dat draaiboek goed is doorgesproken en we zijn ook blij met het unanieme advies van de subcommissie. We hebben vanuit de subcommissie echter nog niet gehoord of er überhaupt wel een alternatief was in de vorm van een andere accountant. Ik kan mij herinneren dat bij de aanbesteding zelf, van een aantal jaren geleden, de aanbiedingen niet echt dik gezaaid waren. We horen daarover nog graag. Als dat antwoord voldoende is, kan de VVD instemmen met de verlenging.

De heer GROOTHUIZEN (D66): Mijnheer de Voorzitter! De heer Germs zei het al: in de subcommissie hebben we al uitgebreid stilgestaan bij de jaarrekening en bij de problemen die zich bij de afwikkeling hebben voorgedaan. Tot in de plenaire vergadering van de Staten, waarin voorzien was de jaarrekening vast te stellen, bleef er onzekerheid bestaan over de vraag of Ernst & Young groen licht zou geven, zodat de jaarrekening kon worden gearresteerd. Uiteindelijk bleek dat niet het geval te zijn. Tot ergernis en gêne van de Staten moesten we een paar dagen later opnieuw bij elkaar komen om de jaarrekening nog tijdig te kunnen vaststellen. Het nu volstaan met het uitspreken van de woorden dat dit proces geen schoonheidsprijs verdiende, is al te eufemistisch. In de D66-fractie bestaat hierover tot op de dag van vandaag groot ongenoegen. Ik wist dat er ongenoegen was, maar het verbaasde mij hoe heftig deze gevoelens in mijn fractie nog leven. We zijn er heel lang mee bezig geweest om tot een lijn te komen.

Of het wenselijk is de relatie met Ernst & Young voort te zetten, staat wat mijn fractie betreft dan ook nadrukkelijk in deze sleutel. Dat de Staten zich terecht gepiepeld voelden, betekent niet dat de schuld voor de ontstane situatie eenzijdig bij Ernst & Young kan worden gelegd. Het is duidelijk dat men ook aan de kant van de provincie steken heeft laten vallen. Uit de evaluatie van het proces zijn lessen ge-

trokken en tussen de provincie en Ernst & Youngs zijn verbetermaatregelen afgesproken. De heer Germs had het daar al over.

De meeste leden van de fractie van D66 laten daarom uiteindelijk pragmatische overwegingen prevaleren. Voor het grootste deel van mijn fractie zijn de afgesproken verbetermaatregelen uiteindelijk voldoende vertrouwenwekkend om in te stemmen met het statenvoorstel om het contract met Ernst & Young nog eenmaal met twee jaar te verlengen. Uit mijn formulering kunt u afleiden dat de fractie het voorstel tot verlenging dus niet unaniem steunt.

Deze hele kwestie riep bij mijn fractie wel de vraag op waar de 'lead' in het proces lag en meer nog, waar die zou moeten liggen. De vaststelling van de jaarrekening is nadrukkelijk een PS-verantwoordelijkheid. In het voorbereidingstraject van de accountantsverklaring lijkt het zwaartepunt, ondanks onmiskenbare betrokkenheid van de subcommissie, toch eerder bij Gedeputeerde Staten te liggen dan bij Provinciale Staten. Dat moet anders. PS dienen nadrukkelijker in de 'lead' te zijn. Ik verzoek u, commissaris, als voorzitter van PS, in samenspraak met ons als commissie een voorstel uit te werken voor een proces voor de jaarrekening dat recht doet aan deze Staten.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik zal hier niet allerlei bespiegelingen houden over de complexiteit van de relatie tussen een accountant en zijn opdrachtgever. Feit is dat waar het zijn van een accountant voor gemeenten op dit moment heel gecompliceerd is vanwege de veranderingen in het sociaal domein en dit beslist aanleiding geeft tot allerlei complicaties – de bedrijven moeten heel ver gaan in hun dienstverlening –, is dat in die mate absoluut niet aan de orde bij provincies. Ik moet zeggen dat het hele proces rondom de vaststelling van de jaarrekening dan ook een heel vreemde indruk heeft gemaakt op de SP-fractie. De eerste indruk is die van een dienstverlener die het eigenlijk niet zo erg kan schelen hoe een klant overweg moet met de resultaten van de eigen beslissingen. Het hele ritueel hier van dat er zo nog een berichtje kan komen en dat er op de telefoon wordt gekeken, enzovoort, en dat er dan maar niets kwam en we dan vervolgens op een andere dag nog bij elkaar moesten komen, is een beetje schaamteloos. Dat beeld kwam op mij over. Ik had het idee dat dit kantoor helemaal niet geïnteresseerd was in de provincie Utrecht als klant. "Het is fijn dat we die klant hebben, maar zo niet, dan even goede vrienden."

Doordenkend en filosoferend kom je een beetje in de buurt van wat de vorige spreker ook zei. Je kunt je afvragen of de communicatie, zoals die uiteindelijk bij ons is terechtgekomen, recht doet aan de werkelijkheid. Of is het zo dat wij een aantal schakels, met name in het apparaat en bij het college, hebben gemist in dit traject en dat Ernst & Young hier volstrekt te goeder trouw en in overeenstemming met afspraken heeft gehandeld, maar dat de doorvertaling van het een en ander naar de Staten toch niet optimaal was en hierin dus een stuk verantwoordelijkheid bij het college ligt? Dat is een indringende vraag, maar ik hoop toch dat de gedeputeerde straks toch een deel van die sluier kan oplichten, zodat wij tot een definitief en afgewogen oordeel kunnen komen.

Mevrouw DE HAAN (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Het geheel was een schandelijke vertoning in de PS-vergadering van 6 juni jongstleden. Daarover is wat ons betreft ook nu weer genoeg gezegd. Één ding: dit mag nooit meer gebeuren. Wellicht is het reden genoeg om afscheid te nemen van Ernst & Young, zeker nu het momentum daar is en de Staten staan voor de keuze van verlenging van het contract met de accountant of het opstarten van een nieuwe aanbestedingsprocedure. De ChristenUnie heeft haar focus echter niet willen versmallen tot dit pijnlijke incident. Het proces daarna legt voor ons veel gewicht in de schaal.

Zoals gezegd is er een grondige evaluatie geweest, waarin fouten aan beide zijden aan het licht zijn gebracht. Middels een gezamenlijke inspanning is er een helder plan van aanpak gemaakt, met daarin afspraken over rollen, taken, verantwoordelijkheden, onderlinge communicatie en termijnen en er is wederzijds vertrouwen uitgesproken. Verder was de samenwerking voorheen goed, ligt er prijstech-nisch gezien een scherp aanbod, is er in andere provincies geen ander accountantskantoor waarbij de oordelen en kosten gunstiger zijn en is het ook nog minder wenselijk met het oog op de implementatie van het nieuwe ICT-systeem PRESTO. Deze argumentatie doet ons besluiten in te stemmen met de verlenging van het contract met Ernst & Young voor de komende twee jaar. Uiteraard blijven we het proces in de Staten en via de subcommissie kritisch volgen.

De heer De Kruijf neemt het voorzitterschap over.

De VOORZITTER: Daarmee is de eerste termijn afgerond. De heer Germs kan nu een eerste reactie geven.

De heer GERMS (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Dank aan de collega's die hebben gesproken over dit onderwerp. Mevrouw Vlam vroeg of er een alternatief is. Er stond één andere aanbieder op het lijstje. Daar is echter geen betere prijs-kwaliteitverhouding te behalen, maar eerder een hogere prijs en een provincie die daaruit niet een betere kwaliteit haalt.

Ik ben het helemaal eens met collega Groothuizen dat er veel ergernis is. Veel ongenoegen kan ik bij uw fractie niet wegnemen. U bent daarin niet unaniem. De lessen zijn wel getrokken. Er is wel voldoende vertrouwen bij het grootste deel van uw fractie. De verantwoordelijkheid van de Staten wil ik straks graag even neerleggen bij de commissaris. Daarover is een vraag gesteld en die gaat ligt een beetje buiten mij om als voorzitter van de subcommissie.

Het kwam bij de heer Meijer over alsof Ernst & Young niet geïnteresseerd is. Uit de evaluatie hebben we heel duidelijk geproefd dat Ernst & Young het een belangrijke opdracht vindt om de controle uit te voeren voor de provincie Utrecht. Daaruit is een strak plan van aandacht voortgevloeid. Het is goed om de vraag over de verantwoordelijkheid die het college dient te nemen in het proces bij de gedeputeerde Financiën neer te leggen.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Die hele gang van zaken weten we allemaal, we waren er allemaal bij. Zo van: ik kijk op mijn telefoon of ik al een verklaring heb. Dat is die avond een aantal keren herhaald. Stelt u zich voor dat u accountant bent en dat u verantwoordelijk bent voor de relatie met deze provincie en als je dit zo ziet gebeuren. Ik neem aan dat die mensen daar een computer kunnen aanzetten en kunnen zien hoe de gedachtewisseling hier verloopt. Is die hele tentoonstelling die zich voltrok in overeenstemming met het op een goede manier onderhouden van een relatie? Hoe houdt zich de uitspraak dat Ernst & Young kennelijk aan de subcommissie duidelijk heeft gemaakt dat ze de provincie Utrecht heel graag als klant willen hebben ten opzichte van die avond? Wat vindt u daar van?

De heer GERMS (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik zou eerder op die avond de knoop hebben doorgehakt. Ik zou niet de hele avond het proces door hebben laten gaan. Ik ben er zelf nadrukkelijk bij betrokken geweest richting de gedeputeerde, de griffie en Financiën. Ik heb die hele dag geprobeerd om dat proces gaande te krijgen. Dat is niet gelukt. Dat hebben we gezien. Het is gewoon verkeerd.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! De heer Germs beantwoordt mijn vraag niet helemaal. Ik vroeg hem niet wat hij zou doen als hij gedeputeerde was, maar ik vraag hoe hij het feit dat die gë-nante vertoning zich hier voltrok weegt. Ik neem aan dat de mensen die de relatie met de provincie Utrecht onderhouden dat wisten en dat hebben kunnen zien. Misschien hebben ze zelf die avond op een schermje meegekeken. Hoe kun je daarmee dan verenigbaar maken dat die mensen zeggen dat de relatie met de provincie Utrecht hen wat waard is?

De commissaris van de Koning neemt het voorzitterschap over.

Mevrouw VLAM (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een procedurele vraag. In hoeverre is die verantwoording voor hoe het met de accountant gaat aan de subcommissie of aan GS zelf? Ik worstel met de verschillende rollen die worden vervuld.

De VOORZITTER: De gedeputeerde gaat straks ook reageren. De heer Germs, als voorzitter van de commissie die dit onderwerp behandeld heeft, antwoordt nu als eerste. De reactie van de kant van het college krijgt u straks.

Mevrouw VLAM (VVD): Prima.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb dus een vraag gesteld aan de heer Germs.

De heer GERMS (VVD): Ik begrijp uw vraag. Ik zou me dood hebben geschaamd als ik de accountant was. Ik zou daarover eerder iets gecommuniceerd hebben, ook richting de Staten, op de dag van de behandeling, 6 juni. Meer kan ik mij niet verplaatsen in de accountant.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Desalniettemin zegt u hier dat u een gesprek heeft gehad en dat ze ons serieus nemen als klant. Dat vind ik met elkaar in tegenspraak.

De heer GERMS (VVD): Mijnheer de Voorzitter! We hebben twee keer indringend met de accountant gesproken. Bij beide gesprekken was ook de heer IJssennagger aanwezig. Ik zat er niet in mijn uppie iets te regelen. We hebben dat vanuit de verantwoordelijkheid van de subcommissie gedaan. Er is duidelijk een verbetertraject uitgezet en er is duidelijk een uitgebreide brief gekomen van de accountant met daarin opgenomen dat dit proces niet op deze manier had moeten lopen. Je moet ook verder. Er heeft een inventarisatie plaatsgevonden. Er is niet zo veel meer in de markt.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Dat klinkt een beetje als sorry, net zoals premier Rutte en de heer Samsom dat zeggen.

De VOORZITTER: Nee, die noemen we niet.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik wacht nog even de reactie van het college af in dezen. Ik zal kijken of het college een nieuw licht op de kwestie werpt.

De heer GERMS (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nog een vraag van mevrouw De Haan. Ik ben blij met de steun van de fractie van de ChristenUnie dat men toch bereid is verder te gaan met Ernst & Young en dat we onze verantwoording als Staten nemen door een accountant aan te wijzen. Het geheel verdient echt geen schoonheidsprijs, maar we moeten toch een accountant hebben. Anders voldoen we niet aan de wettelijke voorschriften. Dan zijn er ook risico's. Dat is gewoon zo.

De VOORZITTER: Het woord is nu aan de gedeputeerde.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Nu twijfel ik aan de procedure. Ik zie de gedeputeerde opstaan, maar het voorstel dat op tafel ligt is van u. Ik weet niet wat de gedeputeerde dan gaat antwoorden. Het is een voorstel van PS. Ik ben benieuwd op welke vragen de gedeputeerde antwoord gaat geven.

De VOORZITTER: Ik heb net gezegd dat de gedeputeerde een paar zinnen zegt. Daarna zal ik nog het woord voeren.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De heer Meijer heeft een vraag gesteld aan het college. Daarop wil ik graag antwoord geven. Hoe is het proces rondom de avond van het vaststellen van de jaarrekening gelopen? Hij heeft die avond zelf kunnen meemaken. In de evaluatie hebben wij er samen met de afvaardiging van de subcommissie over gesproken dat wij elkaar dit niet meer moeten aandoen. De toezegging dat een goedkeurende verklaring die avond zou worden afgegeven, hebben zij niet kunnen waarmaken. We hebben dan ook aangegeven dat als zo'n situatie zich voordoet, dat dan voor die tijd moet worden aangegeven wat het proces is. Ga geen dingen beloven waarvan je aan de voorkant niet weet of je die kunt waarmaken. Over het verloop van de communicatie kan ik u dit aangeven.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik begrijp dus van de gedeputeerde dat er geen ruis op de lijn zat. Er zijn geen voorvallen die wij niet weten en die een ander licht op de zaak werpen. Het is precies zoals wij het ervaren hebben, namelijk dat Ernst & Young de toezegging deed dat ze die avond

mogelijk zouden komen met een goedkeurende verklaring en dat die er na allerlei tussenstations uiteindelijk niet is gekomen, omdat zij het niet voor elkaar kregen. Niet omdat in het apparaat of in het college dingen niet gebeurd zijn, waarvan Ernst & Young verwacht hadden dat die wel gebeurd zouden zijn.

Mevrouw VERBEEK (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! U heeft die avond een terugkoppeling gehad. Ernst & Young heeft 's avonds nog een review gedaan. Volgens mij was dat om 18.00 uur. Uit die review kwam naar voren dat er nog een stuk over de Bestuur Regio Utrecht SiSa bijlage ontbrak. Dat is pas bij de review aan het licht gekomen doordat een accountant op enig moment een afsluiting doet van de boekhouding. Daarna gaat de informatie naar de reviewmensen. Die stukken zijn diezelfde avond nog aangeleverd. Volgens mij is om 23.18 uur de goedkeurende verklaring afgegeven. Zo is het proces gelopen. Dat dit uit de review zou komen, had men bij Ernst & Young ook zelf niet verwacht. Daarvan ga ik uit. Zij hebben dat ook zo aangegeven aan de afvaardiging van de subcommissie.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Het blijft een uiterst merkwaardige ontwikkeling en samenloop. Je gaat ervan uit dat een accountant kan beoordelen wat de reikwijdte van dit soort processen is. Ik vind het in elk geval geen pre.

De heer De Kruijf neemt het voorzitterschap over.

De heer VAN BEEK (commissaris van de Koning): Mijnheer de Voorzitter! Laat één ding duidelijk zijn: als wij op de bewuste avond ook maar enigszins het vermoeden hadden gehad dat de mail die wij gekregen hadden dat we nog die avond een accountantsverklaring zouden krijgen niet zou worden ingelost, dan zouden we die avond een heel andere procedure hebben gevolgd. We kwamen met elkaar in een enorme fuik te zitten doordat wij ervan uitgingen dat voor het einde van de avond die goedkeurende verklaring er zou zijn. Nadien zijn er gesprekken geweest met de accountant. Daarbij ben ik zelf niet aanwezig geweest. De algemeen directeur, de griffie, de gedeputeerde en twee statenleden zijn daarbij aanwezig geweest. Er heeft een tweetal gesprekken plaatsgevonden. Daarbij is van twee kanten helder gemaakt dat dit een situatie was van 'eens, maar nooit weer'. Op een gegeven moment moet je naar die gesprekken kijken of het wederzijdse vertrouwen voldoende hersteld is, om te zeggen: "OK, dit is niet goed gegaan, maar we hebben er alle vertrouwen in dat met de afspraken die we nu maken we de volgende twee jaar verder kunnen." Al degenen die het gesprek gevoerd hebben, zijn uiteindelijk met het advies gekomen om nog eenmaal het contract voor twee jaar te verlengen, omdat zij gezamenlijk – nogmaals: de algemeen directeur, de griffie, de gedeputeerde en de twee statenleden, alsmede de accountant, die ook nadrukkelijk partij is – tot de conclusie zijn gekomen dat dit fout is gegaan, maar dat ervoor wordt gezorgd dat dit nooit meer zo gebeurt. We hebben er vertrouwen in dat we de relatie kunnen continueren. Sterker nog: we zijn beter af door dit contract te continueren dan dat wij nu een moeilijke procedure ingaan en zoeken naar een nieuwe accountant. Dat is wat er is gebeurd.

Ik heb nog één opmerking naar aanleiding van een opmerking van de fractie van D66, namelijk dat het goed zou zijn. D66 vroeg of het onder mijn leiding zou kunnen. Dat kan altijd. Die bereidheid is er ten principale altijd. Ik vind het goed dat dit gesprek plaatsvindt met de portefeuillehouder en de statencommissie, omdat er dan altijd nog een escalatieniveau overblijft. Als u er samen uitkomt, is het goed. Als u er samen niet uitkomt, ligt er een taak voor de commissaris. Ik ben geneigd te zeggen dat in dit soort situaties het niet verstandig is om de zaak onmiddellijk op te schalen.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Het zou iets handiger zijn geweest als u mij eerder het woord zou hebben gegeven, want nu gaat het over een ander onderwerp. Mijn vraag aan de commissaris is: bent u bereid om een transcriptie van de behandeling van dit agendapunt van deze statenvergadering op verzoek nadrukkelijk ter kennis te geven aan Ernst & Young, zodat men in elk geval nog specifiek erop gewezen wordt. Ze kunnen het zelf ook wel nazien, dat weet ik, maar als je het overhandigt, heeft dat iets van een signaal in zich. Wilt u het doorspelen naar de accountant?

De heer VAN BEEK (commissaris van de Koning): Mijnheer de Voorzitter! Dit is een openbare vergadering. Er komt een openbaar verslag van beschikbaar.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Dat begrijp ik. Die wijsheid heb ik ook.

De heer VAN BEEK (commissaris van de Koning): Ik kan de vraag niet met ja beantwoorden. Het zou anders zijn als het om een besloten vergadering of een geheime situatie zou gaan. Het is een openbaar debat en een openbare vergadering. Wij kunnen de gegevens doorsturen naar de accountant.

De heer GROOTHUIZEN (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik sprak de commissaris niet aan als escalatieniveau, maar ik sprak hem aan omdat hij de Staten plenair vertegenwoordigt. In zekere zin had ik ook de vergadering als geheel kunnen aanspreken, omdat er hier naar mijn oordeel sprake van is dat dit een statenverantwoordelijkheid is en geen GS-verantwoordelijkheid. Dat is niet alleen mijn oordeel, maar zo is het wettelijk geregeld. Als wij vinden dat de Staten in de 'lead' moeten zijn, dan zullen we dat zelf moeten organiseren. Daarover kunnen wij best met de gedeputeerde spreken, daar gaat het niet om. Dat is echter uiteindelijk niet waarvan het moet komen: het moet vanuit onszelf komen. Ik verzocht u alleen maar om dat proces te faciliteren of ambtelijk te laten ondersteunen. In elk geval moet er een vorm ontstaan die recht doet aan de verantwoordelijkheid van de Staten. Ik dacht dus niet dat het ons niet gaat lukken met de gedeputeerde en dat ik daarom alvast naar de bovenmeester ga. Dat is helemaal mijn intentie niet geweest.

De heer VAN BEEK (commissaris van de Koning): Mijnheer de Voorzitter! Dan heb ik het verkeerd begrepen. Wij zijn natuurlijk altijd bereid dat te faciliteren.

Mevrouw VLAM (VVD): Mijnheer de Voorzitter! De Staten hebben echter toch de subcommissie gekozen als zijn vertegenwoordiging. Dat mandaat hebben wij aan de subcommissie gegeven om daar de voorbereidingen voor te doen. De subcommissie komt met een voorstel.

De heer GROOTHUIZEN (D66): Mijnheer de Voorzitter! In mijn eerste termijn heb ik aangegeven dat ik vind dat de voorzitter dat in samenspraak met de subcommissie zou moeten doen. Ik beschouw het ook als een taak van de subcommissie.

De VOORZITTER: Ik denk dat het punt helder is.

De heer VAN BEEK (commissaris van de Koning): Mijnheer de Voorzitter! Ik kom in elk geval niet in plaats van de subcommissie. Dat is ook helder gemaakt. We zullen het initiatief nemen om ervoor te zorgen dat het proces goed gaat lopen.

Mevrouw VLAM (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik denk er nog even over na wat ik hiervan moet vinden vanuit ons eigen mandaat. Ik ben er nog niet helemaal uit. Alles wat we een mandaat geven, hetzij een commissie of wat dan ook, moet dan altijd direct de voorzitter van onze Staten meegaan of kunnen we het dan toch zelf afhandelen? Wat is ons eigen mandaat dan nog waard?

De VOORZITTER: We hebben bijvoorbeeld ook nog een presidium dat een rol speelt. Ik begrijp dat de commissaris toezegt dat hij het allemaal naar eer en geweten een plek zal geven. Daarin heb ik alle vertrouwen.

Mevrouw VLAM (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Daar heb ik ook alle vertrouwen in, dat is het punt niet. Het gaat echter over het vertrouwen in onszelf als Staten. Kennelijk vertrouwen we onszelf niet.

De heer VAN BEEK (commissaris van de Koning): Mijnheer de Voorzitter! Het zal helder zijn dat mijn eerste contact zal zijn met de subcommissie. We zullen het goed met elkaar afstemmen.

De VOORZITTER: Akkoord. Daarmee is dit punt afgerond.

De commissaris van de Koning neemt het voorzitterschap over.

De VOORZITTER: Dank aan de heer Germs.

Motie(s) vreemd aan de orde van de dag "zonder alternatief geen opheffing lijn 15", ingediend door de SP.

De VOORZITTER: Deze motie is ingetrokken.

Statenvoorstel opheffing IPC Vijfheerenlanden.

De VOORZITTER: Er is akkoord mee gegaan dat dit voorstel een sterstuk zou kunnen zijn. Dat is nog steeds het geval. We komen hierop straks bij de stemming terug.

Interpellatie snelheidsverhoging A2 130 km per uur, ingediend door 50Plus, SP en PvdA.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! De interpellatie, ingediend door 50Plus, is mede ondertekend door de SP en de PvdA. De fracties zullen elk hun eigen toelichting geven op hun onderbouwing.

50Plus stelt het punt opnieuw aan de orde, ditmaal in de statenvergadering. Het gaat om de kwestie van het niet nakomen van de aangenomen motie van 2 november 2015 betreffende de voorgestelde snelheidsverhoging overdag op de A2 van 100 km/h naar 130 km/h, in samenhang met de toezegging van 21 maart 2016 door GS aan statenlid mevrouw D'Hondt, om ook voor de avond en de nacht geen snelheidsverhoging toe te staan totdat uit het RIVM-onderzoek is gebleken of de Europese normen worden overschreden. De gedeputeerde heeft weliswaar haar excuses aangeboden vanwege het niet tijdig informeren van de statenleden, maar dat volstaat niet. Zij blijft in gebreke om helder uiteen te zetten wat de daadwerkelijke reden is dat zij eerst na het verstrijken van de beroepstermijn met een summier memorandum komt.

De heer BEKKERS (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een klein punt van de orde voor de zuiverheid van het debat. Dat doet niet zo veel af aan de inhoud van het punt dat mevrouw Hoek wil maken, maar het is wel goed om helderheid te hebben. Er is een motie aangenomen over de snelheidsverhogingen overdag. Vervolgens is tijdens een informatievoorziening over die motie ter sprake gekomen dat er ook iets aan zit te komen voor de nacht. Toen heeft de gedeputeerde de toezegging gedaan om ook een zienswijze in te dienen ten aanzien van de nacht. Op zich geldt de vraag, maar we moeten voorkomen dat het idee bestaat dat er een motie is aangenomen over 's nachts. Daar is geen motie voor. Dit is later in een toezegging, in dezelfde sfeer als die motie, toegezegd. Ik hoop dat het enigszins te volgen was.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een vraag van orde. Ik vind het goed gebruik dat er bij interrupties gebruik wordt gemaakt van de interruptiemicrofoon.

De VOORZITTER: Dat vind ik ook. Het zou ook goed zijn als mevrouw Hoek erop reageert. In dit soort bijeenkomsten is het belangrijk dat we communiceren met elkaar. De vraag is of u het eens bent met datgene wat de heer Bekkers inbrengt of niet.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! In november is een motie aangenomen over het voornemen van het ministerie om de snelheid op de A2 te verhogen tussen Utrecht en Amsterdam, van 100 km/h naar 120 km/h. In het dictum wordt gevraagd om ons van het verloop daarvan te informeren. Dat is toegezegd en de motie is in brede meerderheid aangenomen. Daarna is er in maart een voorstel van het ministerie gekomen om als vervolg op het totaal de snelheid 's nachts van 100 km/h naar 130 km/h te verhogen tussen Holendrecht, bij Amsterdam, en Vinkeveen. Daarover zijn ook vragen gesteld door de PvdA. Ook toen zijn toezeggingen gedaan om ons erover te blijven informeren. Dat is niet gebeurd.

De VOORZITTER: Vervolgt u uw betoog.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! De prangende vraag blijft overeind waarom er pas na twee maanden een bericht komt, waardoor de snelheidsverhoging van 100 km/h naar 130 km/h voor de nachtelijke uren op de A2 een feit is en iedereen zich daarbij maar moet neerleggen, omdat de gedeputeerde de statenleden de kans heeft ontnomen om opdracht te geven tegen dit besluit in beroep te gaan. Dit verkeersbesluit is genomen zonder enige inspraak van burgers en levert alleen daarom al schending van het participatieproces op. Daarop heeft de burger recht. Ondanks veelvuldige uitleg van GS over het belang van de participatie, reageert de gedeputeerde net zo gemakkelijk aan de hand van de participatie wanneer haar dit beter uitkomt. De gedeputeerde kan geenszins volstaan met de simpele opmerking dat ze geen juridische argumenten zou hebben. Ze licht het totaal niet toe. Dit standpunt claim ik temeer, omdat twee afzonderlijke gemeenten blijkbaar wel degelijk beschikken over juridische argumenten om daadwerkelijk beroep aan te tekenen tegen dit besluit.

De heer IJSSENNAGGER (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Hoek zegt dat twee gemeenten juridische mogelijkheden hebben gezien om in beroep te gaan. Ik kan mij voorstellen dat het bij die gemeenten een beroep is voor de Bühne: kansloos, maar je moet het nu eenmaal doen voor de inwoners. U zegt dat zij juridische mogelijkheden hebben gezien om in beroep te gaan. Kunt u iets zeggen over die juridische mogelijkheden? Ik neem aan dat u kennis heeft genomen van de gronden waarop zij een beroep hebben gedaan?

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! In elk geval zijn er juridische mogelijkheden in die zin omdat, toen de A2 verbreed zou worden naar vier rijstroken aan weerszijden, Rijkswaterstaat en ook het ministerie hebben besloten om de A2 alsnog te verbreden naar vijf rijstroken aan weerszijden. Daartegen is heel veel verweer geweest. Uiteindelijk is de toezegging aan de gemeenten gedaan dat dit in elk geval gecompenseerd zou worden met 100 km/h en dat dit niet veranderd zou worden.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Ik vind dat wij als statenleden iets horen te weten van de wet en hoe juridische procedures werken. Ik vraag aan mevrouw Hoek of zij iets weet over het verschil tussen een bezwaar- en beroepsprocedure. U vraagt de gedeputeerde nu namelijk waarom zij niet in beroep is gegaan, maar juridisch gezien is dat feitelijk niet mogelijk. Heeft u dat onderzocht? Waarom denkt u dat zij in dit geval toch wel een beroep zou kunnen indienen?

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Er wordt een motie aangenomen, waarin in het dictum staat dat wij vanaf het begin en elke keer bij nieuws geïnformeerd worden. Daarop moet je kunnen vertrouwen. Dat heeft er nu juist ontbroken. De gedeputeerde heeft ons niet over de voortgang van het proces geïnformeerd. Pas nadat mevrouw d'Hondt van de PvdA vragen heeft gesteld, waarop weer toezeggingen zijn gedaan, is er een lichte zienswijze ingediend. Vlak daarna is het voorstel van het ministerie gekomen om 's nachts de snelheid te verhogen. Er is een brief van het ministerie aan de provincie gekomen, te weten naar Gedeputeerde Staten. Dat was op 3 juni. In die brief stond dat men in beroep kon gaan tot en met 14 juli. Al die tijd zijn we niet geïnformeerd. Wij hebben daardoor niet de kans gekregen om de opdracht aan Gedeputeerde Staten te geven om ook hierover in beroep te gaan, omdat wij niet geïnformeerd zijn.

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik kom maar direct ter zake. Volgens ons heeft gedeputeerde Pennarts de opdracht van de Staten niet naar behoren uitgevoerd en de Staten daarover niet tijdig geïnformeerd. Wij zijn benieuwd naar de verborgen agenda van deze gedeputeerde en dit college hierover. Wij vrezen met grote vreeze dat dit niet de agenda is van bijvoorbeeld D66-wethouder Pieter de Groene van Stichtse Vecht en helemaal niet de agenda van de Tweede Kamerfractie van GroenLinks, laat staan die van de Tweede Kamerfractie van D66. Het is gewoon de VVD-agenda. Wij kunnen ons niet voorstellen dat niet alleen de GroenLinks-gedeputeerde heeft zitten slapen, maar dat dit ook geldt voor alle erbij betrokken ambtenaren. Niet alleen die van de betreffende afdeling, maar ook die van de griffie. Nee, dit kunnen wij ons echt niet voorstellen. Daarvoor hebben wij de ambtenaren te hoog zitten. Wij zijn dan ook zeer benieuwd naar de antwoorden van het college op de vragen. Wij zijn benieuwd hoe zij zich hier uit kunnen redden. Houdini zou er niets bij zijn.

De heer WAGENMANS (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het is bijzonder om de eerste bijdrage in de Staten voor mij als statenlid te moeten houden over het aanspreken van de gedeputeerde op het gevoerde beleid. Ik doe dit daarom ook echt in de geest van mevrouw d'Hondt, die ik hier vier maanden mag vervangen. Zij is zeer gedreven bezig geweest met dit onderwerp, zoals u weet. We hebben ons om een drietal redenen geschaard achter de interpellatie. De eerste reden is dat wij vinden dat de Staten over dit traject niet adequaat en tijdig zijn geïnformeerd, in relatie tot de toezeggingen en de motie die eerder over dit onderwerp zijn aangenomen, waarin werd meegedeeld dat wij op de hoogte zouden worden gehouden van de ontwikkelingen. Dat is het eerste punt. PS hebben daarom niet met de gedeputeerde kunnen spreken over wat daarvan de consequenties zouden kunnen zijn voor het vervolgtraject. Er komen namelijk nog weer vervolgstappen aan.

Het tweede punt is dat de gedeputeerde in de discussie in de commissie MME heeft verklaard dat het blijkbaar de provinciaal is om zienswijzen kort en bondig in te dienen. Dat heeft ertoe geleid dat er alleen een zienswijze is ingediend over dit onderwerp die refereerde aan de elementen die in het RIVM-rapport hebben gestaan. Toen deze door de minister terzijde zijn geschoven, ontbrak inderdaad wellicht de juridische grond om daarover nog in beroep te gaan. De afweging daarover heeft ons in de commissie MME niet kunnen overtuigen. De minister heeft ernaar verwezen dat het RIVM-rapport een landelijk rapport is dat geen repercussie zou hebben voor het onderhavige voorstel. Wij zijn echter van mening dat met enige creativiteit wellicht toch wel degelijk vanuit het RIVM-rapport argumenten hadden kunnen worden bedacht om toch in beroep te gaan. Je mag namelijk aannemen dat wanneer er een landelijk rapport is dat vaststelt dat snelheidsverhoging leidt tot negatieve effecten op de veiligheid en op de gezondheid in een gebied waarin de bevolkingsdichtheid groot is, dit ertoe leidt dat je toch juridische gronden hebt.

Het derde punt is belangrijk, namelijk dat in de zienswijze op geen enkele wijze is gerefereerd aan de argumenten die blijkbaar al wel zijn gebruikt door de gemeenten. In dit traject vinden wij het passend dat het college zich zou scharen achter de opvattingen vanuit de gemeente vanuit de historische toezeggingen over de handhaving van 100 km/h op dit traject. We grijpen deze gelegenheid dan ook aan om te bekijken of de gedeputeerde lessen heeft getrokken uit het project en het proces. Ze heeft haar verontschuldigen ook al geuit in de commissie MME. We dringen er echter met name bij haar op aan dat zij ambitie toont wanneer er nieuwe verkeersmaatregelen komen of die zijn aangekondigd in het kader van de snelheidsverhoging op de A2.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! In de commissie heb ik ook al met de commissie gedeeld dat ik het echt betreur. Dat doe ik nu ook hier naar aanleiding van de aangedragen argumenten. Ik had de commissie beter moeten informeren. Dat herhaal ik hier graag. Ik betreur de gang van zaken. Het is niet goed gegaan. Door u te laat te informeren heb ik u de mogelijkheid ontnomen om met mij te spreken over de mogelijkheid om een beroep in te stellen.

Er wordt mij een verborgen agenda verweten. Ik zeg u echter met de hand op mijn hart dat daarvan geen sprake is. Het is een ongelukkige samenloop van omstandigheden geweest waardoor ik op een te laat moment ontdekte dat ik vergeten was u te informeren. Dat heeft geresulteerd in de memo die ik u stuurde, inderdaad na het sluiten van de beroepstermijn, waarin ik u schetste op welke gronden het beroep van de provincie Utrecht is afgewezen. Daarbij trok ik de conclusie dat er vanwege de afwijzing mij geen beroepsmogelijkheden meer open stonden. Ik had liever het gesprek met u willen voeren, zodat de commissie zelf die afweging had kunnen maken en met mij tot hetzelfde standpunt zou zijn gekomen, of misschien wel anderszins had besloten. Ook dat had gekund. Dat heeft te maken met het feit dat ik u te laat van de vereiste informatie heb voorzien, waardoor we samen in deze situatie zijn beland. Dat zou ik graag anders hebben gezien. Ik zal ervoor zorgen dat op volgende momenten daar beter op wordt gelet. Die momenten komen er, daarover heb ik u al geïnformeerd. Als het gaat om de snelheidsverhogingen overdag, waarop de motie in feite betrekking heeft, dan hoop ik dat u mij de herkansing gunt. Ik zal er dan voor zorgen dat er namens de provincie Utrecht een zienswijze wordt verstuurd en dat ik u er tijdig over informeer als er een beroep nodig is.

Er is een vraag gesteld over de gemeenten. Voor gemeenten gelden andere regels. Gemeenten hebben een ander gesprek met het Rijk dan de provincie Utrecht. De gemeenten hebben destijds bij de verbreding van de A2 andere afspraken gemaakt. Die hadden ook betrekking op de snelheidsverhoging. De invalshoek die de gemeenten kozen in hun dialoog met het Rijk was een andere dan die de provincie Utrecht koos. Ik heb ervoor gekozen om de argumentatie op twee punten te voeren. De ene was de verwijzing naar het RIVM-onderzoek. De andere ging over de luchtkwaliteitsnormen an sich. U heeft kunnen lezen hoe de minister daarop heeft gereageerd. Ik vind het belangrijk te benadrukken dat een beroep altijd alleen betrekking mag hebben op argumenten die in de zienswijze zijn ingebracht. Dat bracht ons in een wat beperktere scope dan hoe het voor de gemeenten geldt.

Eerder is mij al gevraagd of er overleg is tussen de provincie en de gemeenten. Dat overleg is er. Het is een uitwisseling van de argumentatie die gevoerd wordt. Nogmaals: de gemeenten hebben er echter voor gekozen om met een andere invalshoek het gesprek met het Rijk te zoeken.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Bij de interpellatie staan ook nog zes vragen. De gedeputeerde is er wel enigszins doorheen gelopen, maar ik zou daarop toch graag een antwoord willen. Ik heb ze eerder niet opgelezen om tijd te sparen en ik in de veronderstelling was dat iedereen ze had gelezen, zeker de gedeputeerde. Ik stel het op prijs dat u er punt voor punt doorheen gaat. Op een aantal punten in deze vragen heb ik nog geen antwoord gekregen.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Dat doe ik uiteraard graag. Ik zal de vragen 1 en 2 samen pakken, omdat ze min of meer betrekking hebben op hetzelfde punt. Wat is de reden dat u het ministeriële vaststellingsbesluit tot verhoging van de maximale snelheid gedateerd 1 juni 2016 niet terstond heeft doorgezonden aan de statenleden? Wat is de reden dat u de statenleden niet heeft geïnformeerd over het ingaan van de beroepstermijn op 3 juni tot en met 14 juli 2016 in relatie tot dit verkeersbesluit? Dat is de kern van uw verwijt aan mij. Ik heb daarvoor geen redenen gehad. Het heeft mij ook onaangenaam verrast te ontdekken dat ik de stukken te laat had om ze aan u door te sturen. Dat heeft erin geresulteerd dat u op 16 juli een memo ontving waarin stond dat op de 15^e de termijn was gesloten. Het is een vrij cynische gang van zaken, maar waarbij er beslist geen sprake was van opzet. Het gaat echt om een ongelukkige loop van omstandigheden.

De derde vraag luidt: wat is voor u de reden om de minister niet te wijzen op het afwachten van het RIVM-onderzoek naar de landelijke effecten van snelheidsverhogingen nu de A2 snelweg deel uitmaakt van Nederland en derhalve het landelijke effect gebaseerd op luchtkwaliteit en verkeersveiligheid mede beïnvloedt? Dat is wel degelijk gebeurd. Dat kunt u teruglezen in de zienswijze. Het antwoord van de minister was echter dat het hier gaat om een landelijk onderzoek. Onze zienswijze had betrekking op een lokale situatie. Zij zag geen duidelijk verband tussen het landelijk onderzoek van de RIVM en de lokale snelheidsverhogingen op het traject van de A2.

Hoe kan de minister of GS zelfstandig bepalen of wettelijke normen in relatie tot snelheidsverhoging en verminderde luchtkwaliteit in de avond en 's nachts niet worden overschreden, zonder dat de onderzoeksresultaten van het RIVM bekend zijn? U stelt in uw memorandum van 15 juli 2016 dat juridische argumenten ontbreken om beroep te kunnen aantekenen, kunt u dit nader toelichten? Ook daarvan heeft u kunnen lezen hoe de minister dat plaatst. Zij zegt dat de verhoging past binnen de bestaande normen. Daar waar snelheidsverhogingen worden aangekondigd heeft die check op de norm plaatsgevonden. We wisten dat we daar een vrij kwetsbaar punt hadden. Dat is de weerlegging van de argumentatie. De minister is van mening dat de normering ruimte biedt om de snelheidsverhoging daar door te voeren. Dat is precies de reden waarom het daar gebeurt. Die twee argumenten zijn weerlegd. Zoals ik al zei zijn dat de argumenten voor de zienswijze waarop je een beroep kunt instellen. In de memo heb ik voor u de conclusie getrokken dat ons dan de grond ontbreekt om een beroep in te stellen. Terugkijkend had ik die conclusie beter niet kunnen trekken. In de ideale situatie hadden wij daarover samen het gesprek kunnen voeren als wij op tijd bij u waren geweest om u te informeren over de reactie van de minister op de zienswijze.

De laatste vraag luidt: hoe verklaart u dat twee gemeenten wel voldoende juridische mogelijkheden hebben vastgesteld om in beroep te gaan tegen dit vaststellingsbesluit? Dat is het verschil in keuze. De gemeenten hebben ervoor gekozen om puntsgewijs een uitgebreidere zienswijze in te dienen. Zij deden dat met de achtergrond van een andere discussie die zij met het Rijk hebben gevoerd, omdat zij in de veronderstelling waren, toen de A2 werd verbreed, dat er geen sprake zou zijn van een snelheidsverhoging.

Dat zijn mijn antwoorden op de zes vragen.

De heer WAGENMANS (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! In mijn interventie heb ik net de suggestie gedaan dat als je een RIVM-rapport gebruikt voor je argumentatie bij de zienswijze, je je dan ook realiseert dat dit verband houdt met de lokale situatie. De minister legt dat terzijde. Mijn punt is echter dat het RIVM-rapport heel serieuze argumenten naar voren heeft gebracht die ertoe leiden dat de snelheidsverhoging op de snelwegen in Nederland zou leiden tot een verslechtering van de gezondheidssituatie. Dat was ook de basis voor uw interventie. Dat de minister dan het lef heeft om te zeggen dat een landelijk rapport dan geen betrekking heeft op de snelweg in het centrum van het land, waar de uitstoot het grootst is, gaat er bij mij niet in. Ik had verwacht dat u dat argument niet zou hebben geaccepteerd en zou hebben gezegd dat u het wilt voorleggen aan de rechter. Ik zou dat hebben gebruikt voor een beroepschrift. Op dat punt heeft u zich door de reactie van de minister te snel met een kluitje in het riet laten sturen.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Het ging om het afwachten van het RIVM-rapport. Dat is een nuancering. Het onderzoek lag er nog niet. Gedane zaken nemen geen keer. Ik heb gezegd dat ik het jammer vind. We hebben gelukkig nog een herkansing. De motie heeft in feite betrekking op de snelheidsverhoging op de A2 overdag. Ik ga ervan uit dat u mij met ongeveer hetzelfde dictum op pad zult sturen. Dan zal het RIVM-rapport zeker in de zienswijze aan bod komen.

De heer WAGENMANS (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil hieraan nog graag een punt toevoegen. De gedeputeerde zegt dat de agenda van de gemeenten een andere is dan die van het college. Dat vraag ik mij af. In de beide beroepschriften van de gemeenten worden diverse argumenten gebruikt, ook verwijzend naar andere elementen, die ertoe leiden dat er redenen zijn te veronderstellen dat de gezondheid, de duurzaamheid en de leefbaarheid in gevaar zijn door de verhoging van de snelheid. Daarom heb ik er behoefte aan dat u niet alleen kijkt naar het overleg en zegt: "U gaat uw weg en wij gaan onze weg". Nee, ik roep u op die weg gezamenlijk te gaan, ook omdat we hier te maken hebben met de betrouwbaarheid van de overheid naar de burgers toe. Bij de verbreding van de A2 is duidelijk door het Rijk de toezegging gedaan dat er sprake zou zijn van een traject voor 100 km/h. Binnen de kortste keren is die toezegging geschonden. Ik vind dat het college van de provincie dan solidair moet zijn met de gemeenten om hierin naar het Rijk toe in verweer te gaan.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb de oproep van de heer Wagenmans gehoord. Op het moment dat het weer aan de orde is, heb ik uw oproep gehoord. U pleit in feite voor een iets meer doorwrochte zienswijze dan alleen kort op twee punten. Dat is ook een manier om een zaak aanhangig te maken. Die keuze is gemaakt. Een volgende keer zullen we de afweging ook maken om te kijken of we de argumentatie iets anders kunnen insteken en daar waar nodig de samenwerking kunnen zoeken met de gemeenten. We hebben gemeend de taken te verdelen. De gemeenten hadden een zienswijze met een argumentatie. Daarvan waren wij op de hoogte. Er is ambtelijk ook wel contact geweest over die zienswijze. Vanuit provinciaal opzicht is ervoor gekozen de punten kort en bondig neer te leggen. Je kunt er ook op een andere manier naar kijken. Bij de volgende zienswijze zal ik dit zeker in de overweging meenemen.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Ik verzoek om een schorsing van ongeveer zeven tot acht minuten, of misschien wel korter.

De VOORZITTER: Ik constateer dat de schorsing na de tweede termijn zal plaatsvinden. We beginnen nu met de tweede termijn.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Alles gehoord hebbende vroeg ik te snel om een schorsing. Ik wil eerst even afwachten hoe de rest van de Staten reageert op wat zojuist besproken is. We hebben een motie klaar liggen. Na de tweede termijn wil ik graag overleggen hoe wij daarmee omgaan.

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! Het gaat nu een beetje merkwaardig. In de antwoorden van de gedeputeerde heb ik niets nieuws gehoord. Wij hadden drie speerpunten:

- 130 km/h: niet meer verkeersslachtoffers dan bij 100 km/h?
- 130 km/h: niet meer milieuvervuiling dan bij 100 km/h?
- In het verleden waren er keiharde afspraken. Maarssen betaalt ruim € 10.000.000 voor een scherm langs de A2. Het ministerie belooft dat 100 km/h 100 km/h blijft. Al die dingen gaan niet door en dat allemaal om die heilige koe één minuut reistijd te besparen. Dat is jammer. Het gaat er bij ons niet helemaal in.

We hebben niets nieuws gehoord, dus alles wat gebeurt is, is gebeurd. Wij wachten ook nog even af wat de andere fracties zeggen. Ook wij hebben hierover een motie klaarliggen.

De heer WAGENMANS (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Het siert de gedeputeerde dat zij erkent dat er fouten zijn gemaakt in het traject. Dat heeft ze in de commissie aangegeven en hier in de Staten opnieuw. Dat waarderen we. Ze geeft ook aan dat ze in het vervoltraject voornemens is om de motie in elk geval adequaat op te pakken. Dat is voor ons echt de crux, daar ging het ons namelijk om. Er komen nog nieuwe voorstellen. We willen de zekerheid en het vertrouwen dat deze gedeputeerde deze motie adequaat zal oppakken. Tegelijkertijd proef ik echter ook wat aarzeling, namelijk hoe moet worden omgegaan met de gemeenten en met de argumenten van de gemeenten. De heer Bosman verwijst er ook naar. Wij vinden het toch van groot belang dat dit college op dit punt samen optrekt met de gemeenten. Dit is een te belangrijk onderwerp voor de burgers langs de A2. We vinden het belangrijk dat dat signaal heel duidelijk wordt afgegeven. Op dat punt ervaar ik toch wel een zekere terughoudendheid bij de gedeputeerde, ook bij het interpreteren van rapporten en toekomstige rapporten. Er zijn meerdere aanwijzingen aangereikt door de gemeenten die verwijzen naar de consequenties van snelheidsverhogingen. Dan vind ik het van belang dat het college alles uit de kast haalt om ervoor te zorgen dat die argumenten op tafel komen en gebruikt worden in dit debat. Ook op dat punt proef ik dat u zegt dat u het wilt bekijken, maar dat u toch enige aarzeling heeft.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het probleem dat ik de heer Thonon niet meer heb op dit onderwerp. Dat is een beetje lastig. Gelukkig heb ik binnenkort Mark die dat overneemt.

Ik denk dat de gedeputeerde in haar memo en zojuist ook duidelijk heeft aangegeven dat zij dit niet zo had gewild. Ik vond de vragen van de PvdA sterk. Daarop heeft ze volgens ons op een juiste manier geantwoord. Ik zit nog met het volgende. Ik herinner me die vergadering van maart nog wel. In het vragenhalfuurtje eindigde mevrouw d'Hondt met de opmerking: "Ik ben volmaakt gelukkig." De heer Bosman sloot zich daarbij aan. Hij zei ook: "Ik ben volmaakt gelukkig." Ik kan mij voorstellen dat u niet meer volmaakt gelukkig bent met de afronding van het traject. Ik vind echter alleen vooral de manier waarop de heer Bosman aangeeft dat hij ineens van volmaakt gelukkig volmaakt ongelukkig lijkt te zijn zo'n gigantisch grote stap, terwijl er wel degelijk iets is gedaan. Ik kan mij dus voorstellen dat u niet meer volmaakt gelukkig bent, maar volmaakt ongelukkig, zoals u zojuist uitsprak, terwijl er wel degelijk iets is gedaan met de vragen van mevrouw d'Hondt vind ik verbazingwekkend.

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! Ik ben niet volmaakt ongelukkig. Ik ben niet manisch depressief. Ik zou echter wel graag willen weten hoe de heer Hoefnagels zichzelf nu voelt.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Nu voel ik mij, even los van dit onderwerp, vandaag een stukje volmaakt gelukkig waar het de geweldige Energieagenda betreft die wij hier vandaag bespreken. Met betrekking tot dit onderwerp zijn ook wij niet volmaakt gelukkig met de afhandeling door GS. Dat heeft de gedeputeerde goed aangegeven. Zij zal dat een volgende keer op een andere manier doen. D66 vindt dat het dan helemaal af is.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! De fractie van GroenLinks deelt de woede en de verontwaardiging over de snelheidsverhoging naar 130 km/h op rijkswegen. Zowel in de Tweede Kamer als hier in de provincie zetten wij ons ervoor in die verhoging tegen te houden of waar mogelijk terug te draaien. Dat hebben we hier in de Staten al gedaan, getuige de motie die aan het begin van deze periode mede op ons initiatief is ingediend over de A12. Wat ons betreft drukt het kabinet van PvdA en VVD de verhogingen er keer op keer door. Daar worden wij oprecht boos om. Wij zijn daarin ernstig teleurgesteld. Juist als je boos bent is het goed om soms enige afstand te nemen en goed te kijken wat er nu echt aan de hand is. Dan moet ik concluderen dat de inleidende tekst van het interpellatieverzoek en een aantal uitspraken van de indieners niet geheel juist zijn en geen recht doen aan de situatie.

De indieners halen naar onze mening een aantal zaken door elkaar en dichten de provincie bevoegdheden toe die zij niet heeft. Ook wij hebben die motie van 2 november 2015, die in het interpellatieverzoek wordt genoemd, mede ingediend. Die ging over de snelheidsverhoging op de A2 van 100 km/h naar 130 km/h voor overdag. Die motie is inderdaad niet uitgevoerd, maar die kan ook nog niet zijn uitgevoerd. Waarom niet? Het betreffende verkeersbesluit heeft nog niet ter inzage gelegen en is nog niet voorgelegd, dus waar hebben we het over? De provincie heeft nog geen zienswijze kunnen indienen, laat staan bezwaar daartegen kunnen maken. Nee, dat kan niet. Het is dus ook niet gebeurd. Het is echt misleidend om de indruk te wekken dat de gedeputeerde deze motie niet zou willen uitvoeren. Sterker nog: volgens mij heeft ze zojuist toegezegd die motie gewoon uit te voeren. Daar vertrouwen wij vooralsnog op. Wij hebben geen reden om aan te nemen dat zij dat niet zal doen.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil toch reageren. Er is een tweede besluit van het ministerie om in de nacht tussen Holendrecht en Vinkeveen de snelheid te verhogen van 100 km/h naar 130 km/h. Er is een brief gekomen van het ministerie aan GS of in elk geval aan de provincie. Die brief hebben wij niet gekregen. Wij zijn daarover niet geïnformeerd. In die brief staat heel duidelijk dat we niet in beroep kunnen gaan tussen juni tot en met 14 juli 2016. Op 15 juli werd het memorandum geschreven. De gedeputeerde heeft toen wel meerdere malen geuit dat het is gebeurd door allerlei omstandigheden. Het is echter nog steeds niet duidelijk over welke omstandigheden het dan gaat. Als je ziek bent, uitvalt of bewusteloos bent, dan kun je het inderdaad niet doen. Er zijn echter ambtenaren. Die brief komt ergens. Er is dan niet direct iets van: dit moet naar de Staten toe. Wij hadden dus wel degelijk iets kunnen doen. De situatie tussen Holendrecht en Vinkeveen heeft nu dezelfde status als in het voorstel voor Amsterdam – Utrecht. Er is echter een zienswijze ingediend op de eerste motie. Op het bericht van het ministerie is helemaal niets gedaan. Nu kunnen we in principe niets meer doen. Dat is Provinciale Staten in zijn algemeenheid ontnomen.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Ik kan er niet direct een vraag uit afleiden. Mevrouw Hoek neemt een grote stap in de tijd. Ik wil de tussenliggende periode ook nog even kort schetsen hoe het zo ver is gekomen dat wij hier nu dit debat voeren. Wat is er gebeurd? Op een gegeven moment is het onderwerp in de commissievergadering van 21 maart 2016 besproken. De gedeputeerde heeft toen toegezegd dat een zienswijze zou worden ingediend over de snelheidsverhoging voor 's nachts. Die belofte is zij nagekomen en die zienswijze is ingediend. Is er dan helemaal niets op aan te merken? In die zin kunnen wij ons aardig vinden in het betoog van de heer Hoefnagels. Wij kunnen ons voorstellen dat verschillende partijen eerst volmaakt gelukkig waren en nu inderdaad toch zoiets hadden van: dit had beter gekund. Dat gaat over twee dingen. Het ene is dat wat de gedeputeerde zelf al heeft aangegeven, namelijk dat de informatievoorziening van GS aan PS beter had gekund rondom de afhandeling van de reactie van de minister op de zienswijze.

De VOORZITTER: Wilt u alstublieft iets korter zijn? Het is een korte vraag.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb in deze hele vergadering nog niet zo veel gezegd, hoor. Er zijn anderen die heel lang en heel vaak aan het woord zijn geweest. Ik zal het echter kort houden.

Die zienswijze berustte nog op de eerste motie en niet op de tweede. Er is wel een verzoek ingediend, maar er is geen zienswijze ingediend op het tweede voorstel van het ministerie.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! In alle oprechtheid: over de verhoging van de snelheid 's nachts is geen motie ingediend. Dat is in de commissie met een toezegging door de gedeputeerde afgedaan om een zienswijze in te dienen. Die zienswijze is ingediend. Inderdaad had het daarna, ook in onze ogen, beter gekund en ontmoeten bij het informeren over die beroepstermijn. Wij zijn oprecht blij dat de gedeputeerde dat zelf toegeeft en dat zij daarover zelf contact heeft gezocht met de Staten. Dat is wat ons betreft een volwassen bestuurscultuur van hoe je met elkaar omgaat. Dit soort dingen moet je aangeven en daar moet je eerlijk en oprecht over zijn. Dat zouden meer bestuurders moeten doen.

De VOORZITTER: Ik geef nu eerst de gedeputeerde gelegenheid voor de tweede termijn. Daarna schors ik de vergadering.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik had er natuurlijk geen enkel belang bij om het tweede deel van het dictum van die motie niet op te volgen. Na de zienswijze ging dat over het informeren over de beroepstermijn en het waar mogelijk instellen van een beroep. Ik hoop dat ik de Staten dat duidelijk heb gemaakt. Van mijn kant is er geen sprake van een verborgen agenda. Ik heb er geen belang bij. Ten aanzien van de snelheidsverhoging in de nacht heb ik zelfs met u samen de motie over de dag als uitgangspunt genomen.

Één ding is naar mijn gevoel blijven hangen, namelijk de constatering dat er van mijn kant wat terughoudendheid bestaat over het samen optrekken met gemeenten. Ik heb geprobeerd om toe te lichten hoe de afweging is gemaakt om de zienswijze van de provincie naast die van de gemeenten te voeren en om niet van dezelfde argumentatie gebruik te maken. Ook heb ik de oproep van de PvdA en van andere fracties gehoord dat men het graag anders zou hebben gezien. Waar het gaat om de uitvoering van de motie met betrekking tot de snelheidsverhoging overdag op de A2 zal ik ervoor zorgen dat er in de zienswijze beter wordt aangesloten op de problematiek die de gemeenten dan ook ongetwijfeld naar voren zullen brengen.

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! Toen de gedeputeerde het had over het tweede deel van het dictum dacht ik dat u er geen belang bij heeft, maar over het tweede deel van het dictum waren de meningen van de Staten natuurlijk verdeeld. Sommige partijen dachten hier anders over dan andere partijen. Ik denk dat dit ook in het college zo zal zijn geweest.

Mevrouw PENNARTS (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Dat is in feite niet relevant. Het was een motie met een dictum. Die motie is in meerderheid aangenomen. Dan is het de opdracht aan het college van GS om ervoor te zorgen dat het verzoek uitgevoerd wordt. We spreken er hier nu over dat u ontevreden bent, terecht, over de uitvoering van een deel van die motie. Het kan echter niet zo zijn dat er nog een andere afweging is om dat vervolgens niet te doen. U had mij de opdracht gegeven. Die opdracht stond en dat is een opdracht aan het college.

De VOORZITTER: Ik honoreer de vraag van orde. Mevrouw Hoek wil graag een korte schorsing voor overleg. Ik schors de vergadering.

Schorsing van 21.31 uur tot 21.42 uur.

De VOORZITTER: Dames en heren, ik heropen de vergadering. Ik maak u erop attent dat motie M70 wordt gewijzigd. Hij zal nu worden gekopieerd en rondgedeeld. De gewijzigde tekst luidt als volgt:

verzoeken het college van GS om:

- te inventariseren wat de energiedoelen van de inliggende gemeenten zijn en in gesprek te gaan met de gemeenten waar nog geen energiedoelen zijn vastgesteld;

- na te gaan wat de belangrijkste maatregelen zijn per gemeente en waar nodig gemeenten met elkaar te verbinden als ze werken aan gelijksoortige maatregelen of als kansrijke gemeentelijke maatregelen elders eveneens toepasbaar zijn;
- Provinciale Staten te rapporteren over de gemeentelijke energiedoelstellingen en belangrijkste maatregelen en hoe deze zich verhouden tot de provinciale energie doelstellingen.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! De fracties van 50Plus en PvdA zullen een motie van treurnis indienen. De heer Wagenmans neemt het nu van mij over om de motie verder te verklaren. Misschien kom ik daarna nog bij u terug.

De VOORZITTER: Ik begrijp dat de heer Wagenmans de motie indient.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Even een punt van orde. Met de hoeveelste termijn zijn we nu bezig?

De VOORZITTER: De laatste. Mevrouw Hoek heeft het woord gevoerd en nu is het woord aan de heer Wagenmans.

De heer WAGENMANS (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ondanks het verweer van de gedeputeerde, waarin ze ruitelijk heeft erkend dat zij fouten heeft gemaakt in het traject, willen wij toch op een aantal punten de verwachting uitspreken dat zij het nu adequaat oppakt. We hebben een motie van treurnis over de gang van zaken opgesteld. Tegelijkertijd is het een motie van aanmoediging om ervoor te zorgen dat de uitvoering van de motie M87 voor het belangrijke traject rond de snelheidsverhoging op de A2 adequaat door u wordt opgepakt. Wij zullen deze motie indienen. Daarin brengen we ook tot uitdrukking dat u adequaat overleg voert met de gemeenten, om ervoor te zorgen dat u gezamenlijk optrekt. Dat gaat iets verder dan gescheiden optrekken en overleg voeren. We vinden dat hierin een stapje verder gezet moet worden. Die drie elementen komen in deze motie tot uitdrukking. Ik bied u de motie aan.

Motie M72 (50Plus, PvdA): motie van treurnis handelswijze GS n.a.v. verkeersbesluit snelheidsverhoging A2 naar 130 km.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016;

constaterende:

- *dat in Den Haag het voorstel is gedaan om de maximumsnelheid op de A2 tussen afslag Vinkeveen en knooppunt Holendrecht in de nacht te verhogen van 100 naar 130 km/u, vooruitlopend op een algehele verhoging van de snelheid op de A2 tussen Maarssen en Holendrecht;*
- *dat op 2 november door PS de motie "geen snelheidsverhoging op de A2 overdag tussen Utrecht en Amsterdam van 100 km naar 130 km" (motie 87) met ruime meerderheid is aangenomen;*
- *dat het Rijk in het verleden afspraken gemaakt heeft met gemeenten langs de A2 over de verbreding van de A2 en een daarmee gepaard gaande beperking van de maximumsnelheid;*
- *dat het college in vervolg op een toezegging in PS in maart 2016 ook een zienswijze heeft ingediend n.a.v. de voorgestelde snelheidsverhoging op de A2 in de avond en nacht;*
- *dat de minister deze zienswijze terzijde heeft gelegd;*
- *dat het ministerie op 3 juni 2016 in een brief aan het college van GS de mogelijkheid heeft gemeld om tegen dit voorstel in beroep te gaan vanaf 3 juni tot en met 14 juli 2016;*
- *dat deze informatie niet aan Provinciale Staten is gemeld ondanks het feit dat n.a.v. motie 87 door het college is toegezegd Provinciale Staten terstond te informeren bij ontwikkelingen;*
- *dat het college van GS geen beroep heeft aangetekend op grond van het ontbreken van juridische argumenten;*
- *dat gedeputeerde Pennarts pas op 15 juli 2016, dus na het verlopen van de beroepsmogelijkheid, een memorandum naar PS heeft gestuurd met de melding: "Tot mijn spijt ben ik in gebreke gebleven om u te informeren vóórdat de beroepstermijn startte t.a.v. het verkeersbesluit 42";*

overwegende:

- *dat de gemeenten Stichtse Vecht en De Ronde Venen wel in beroep zijn gegaan en daarbij meerdere juridische argumenten hebben aangevoerd;*
- *dat de gedeputeerde niet heeft kunnen duidelijk maken waarom de argumenten van de genoemde gemeenten niet bij haar zienswijze zijn betrokken, maar deze slechts op één onderdeel, nl. het RIVM-rapport, heeft gericht;*
- *dat door het niet tijdig informeren van Provinciale Staten, deze de mogelijkheid is ontnomen om aan te dringen wel tegen het voorstel in beroep te gaan;*
- *dat de handelwijze van gedeputeerde vragen oproept hoe zij zal omgaan met de uitvoering motie 87 en de toezeggingen door haar gedaan inzake deze motie;*

spreken ondergetekenden uit:

- *de gang van zaken m.b.t. de uitvoering van de toezegging op basis van motie 87 in relatie tot de snelheidsverhoging A2 op het traject Vinkeveen-knooppunt Holendrecht te betreuren;*
- *dat hieruit door gedeputeerde Pennarts lering wordt getrokken en dat in het vervolg bij aangenomen moties het dictum wel naar behoren zal worden uitgevoerd;*
- *dat bij de uitvoering van motie 87 bij toekomstige verkeersbesluiten tot snelheidsverhoging op de A2 op het traject Utrecht – Amsterdam ook de argumenten van de betrokken gemeenten worden betrokken.*

En gaan over tot de orde van de dag.

De VOORZITTER: De motie M72 is voldoende ondertekend en maakt deel uit van de beraadslaging. De motie kan worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik zit even te kijken. De heer Wagenmans spreekt over een motie van treurnis en een motie van aanmoediging. Zojuist heb ik een aantal vragen van u gehoord en ook de antwoorden die daarop werden gegeven. Ik vond die antwoorden behoorlijk in lijn om het voor mij een motie van lering te laten zijn. Wat had de gedeputeerde moeten zeggen waardoor u de motie niet zou hebben ingediend? Oftewel: wat moet zij meer doen dan wat zij al heeft toegezegd? Wat moet zij meer gaan doen op basis van deze motie?

De heer WAGENMANS (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wat ons betreft is het van groot belang dat de gedeputeerde lering trekt uit dit traject. Het trekken van lering uit dit traject vertaalt zich in het adequaat oppakken van het traject straks bij de integrale snelheidsverhoging op de A2. Dat is een belangrijke boodschap. We hebben daarbij gemerkt dat de argumenten die daarbij aan de orde zijn ... Stel dat in de zienswijze alleen maar weer kort en bondig wordt verwezen naar het RIVM-rapport en we dan vervolgens opnieuw door de minister worden teruggedroefd en niet in beroep kunnen gaan. Dat is ons te mager. Vandaar dat we op dat punt verder willen gaan en in deze motie verzoeken ervoor te zorgen dat de motie adequaat wordt opgepakt met een brede argumentatie. Dat is een belangrijk punt. Ik heb dat in de motie tot uitdrukking willen brengen. Door de gedeputeerde is dat naar onze mening te weinig overtuigend naar voren gebracht. Het laatste element is dat de gemeenten samen met de provincie moeten optrekken. Dat zijn de elementen. Dat is ook de reden waarom ik het op deze manier in de motie heb proberen te verwoorden.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Ik constateer dat de heer Wagenmans de punten noemt die de gedeputeerde allemaal heeft toegezegd en dat u deze motie puur om politieke redenen indient.

De heer WAGENMANS (PvdA): Die constatering houd ik voor uw rekening. Wij hebben hier te maken met een traject waarvoor wij al langer aandacht hebben gevraagd. U ook, want u hebt die motie mede ondertekend en onderschreven. We zitten daarmee op één lijn. We moeten ervoor zorgen dat we straks adequaat tot de uitvoering van de motie komen.

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! Eigenlijk hebben wij niet veel nieuws gehoord. Je vertrouwt iets of je vertrouwt iets niet. Treurnis bestaat niet. Nog steeds weten wij niet precies wat er is gebeurd. We kunnen onze vinger er niet achter krijgen. Daarom dienen wij deze motie van wantrouwen in.

Motie M73 (SP): gedeputeerde Pennarts te traag bij snelheidsverhoging.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016;

constaterende:

- dat in Den Haag het voorstel is gedaan om de maximumsnelheid op A2 tussen afslag Vinkeveen en knooppunt Holendrecht in de nacht te verhogen van 100 naar 130 km/u, vooruitlopend op een algehele verhoging van de snelheid op de A2 tussen Maarssen en Holendrecht;
- dat op 2 november door PS de motie "geen snelheidsverhoging op de A2 overdag tussen Utrecht en Amsterdam van 100 km naar 130 km" (motie 87) met ruime meerderheid is aangenomen;
- dat het Rijk in het verleden afspraken gemaakt heeft met gemeenten langs de A2 over de verbreding van de A2 en een daarmee gepaard gaande beperking van de maximumsnelheid;
- dat het college in vervolg op een toezegging in PS in maart 2016 ook een zienswijze heeft ingediend n.a.v. de voorstelde snelheidsverhoging op de A2 in de avond en nacht;
- dat de minister deze zienswijze terzijde heeft gelegd;
- dat het ministerie op 3 juni 2016 in een brief aan het college de mogelijkheid heeft gemeld om tegen dit voorstel in beroep te gaan vanaf 3 juni tot en met 14 juli 2016;
- dat deze informatie niet aan Provinciale Staten is gemeld ondanks het feit dat n.a.v. motie 87 door het college is toegezegd Provinciale Staten terstond te informeren bij ontwikkelingen;
- dat het college geen beroep heeft aangetekend op grond van het ontbreken van juridische argumenten;
- dat gedeputeerde Pennarts pas op 15 juli 2016, dus na het verlopen van de beroepsmogelijkheid, een memorandum naar PS heeft gestuurd met de melding: "Tot mijn spijt ben ik in gebreke gebleven om u te informeren vóórdat de beroepstermijn startte t.a.v. het verkeersbesluit 42";

overwegende:

- dat de gemeenten Stichtse Vecht en De Ronde Venen wel in beroep zijn gegaan en daarbij meerdere juridische argumenten hebben aangevoerd;
- dat de gedeputeerde niet heeft kunnen duidelijk maken waarom de argumenten van de genoemde gemeenten niet bij haar zienswijze zijn betrokken maar deze slechts op één onderdeel, nl. het RIVM-rapport, heeft gericht;
- dat door het niet tijdig informeren van Provinciale Staten, deze de mogelijkheid is ontnomen om aan te dringen wel tegen het voorstel in beroep te gaan;

spreken uit:

geen vertrouwen meer te hebben in Gedeputeerde Pennarts, en

dragen het college op:

in het vervolg bij aangenomen moties het dictum wel naar behoren uit te voeren.

En gaan over tot de orde van de dag.

De VOORZITTER: De motie M73 is voldoende ondertekend en maakt deel uit van de beraadslaging. De motie kan worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

De heer BEKKERS (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb twee vragen voor de heer Bosman. Beseft u dat met een motie van wantrouwen uitspreekt dat u geen vertrouwen heeft in een bestuurder die wij in ons dagelijks bestuur hebben?

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! Dat beseft ik, ja. Ik beseft dat en wij doen dit omdat wij er niet precies achter kunnen komen wat er is gebeurd.

De heer BEKKERS (GroenLinks): Dat heeft u duidelijk aangegeven. De gedeputeerde heeft geantwoord dat die deadline gemist is. Dat is het antwoord op de vraag waarvan u meer wilt weten. Ik doe echter een beroep op de SP om zich af te vragen of dit de manier is waarvan ik denk dat het politieke debat en onze verhouding van Provinciale Staten tot Gedeputeerde Staten gediend is. Als er in een dossier één fout is gemaakt, die ongeveer een dag later is onderkend en is gecommuniceerd met ons, waarbij de gedeputeerde op schrift, in de commissie en hier nogmaals verschillende malen heeft aangegeven dat het inderdaad fout is, dat zij dit gemist heeft en dat dit niet had moeten en dat we erop kunnen rekenen dat zij dit in het vervolg goed zal doen, wilt u daadwerkelijk een bestuurlijke verhouding voorstellen waarbij we er een motie van wantrouwen op richten?

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! Het is niet toevallig één dag te laat. U had het over één dag later, maar dat is in dezen wel cruciaal. Daardoor kon er niets meer gebeuren.

De heer BEKKERS (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Dat is correct. Het staat de SP vrij om de uitleg van de gedeputeerde niet te geloven. Dat kunt u zo doen, maar dan wantrouwt u inderdaad. U bent dan voor mij toch een beetje de partij die op grond van echt iets kleins zichzelf tot partij van het wantrouwen bombardeert door deze motie in te dienen. Mijn verzoek is om er nog even over na te denken of dit echt de manier is waarop u politiek wilt bedrijven en of u wilt overwegen de motie in te trekken.

De heer BOSMAN (SP): Mijnheer de Voorzitter! Dat denk ik niet.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Soms kun je iets wel denken, maar misschien moet je soms dingen ook even zeggen, zodat iedereen weet wat je van dingen vindt. De fractie van de ChristenUnie is van mening dat er sprake is van een afschuwelijke situatie op de A2. Wij zien echter niet in op welke wijze hierin de provincie of de gedeputeerde iets te verwijten valt. Dat geconstateerd hebbende zien wij nu ook geen grond voor moties. Ik denk dat deze moties op de een of andere manier het sturend middel van de motie devalueren. Om die reden betreuren wij deze moties. We vinden het jammer dat na een open debat we toch in een politiek spelletje vervallen door het indienen van deze moties.

De VOORZITTER: Ik schors de vergadering voor een minuut, want ik moet die motie eerst hebben rondgedeeld. Die motie komt overigens direct in stemming, omdat dat zo hoort bij een motie van wantrouwen. Alle andere moties komen in stemming nadat het interpellatiedebat van het volgende agendapunt aan de orde is geweest.
De vergadering is geschorst.

Korte schorsing.

De VOORZITTER: Dames en heren, ik heropen de vergadering. Aan de orde is motie M73. Is er behoefte aan het afleggen van een stemverklaring? Dat is het geval.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! D66 heeft twee opmerkingen. De eerste is dat wij onvoorwaardelijk onze steun verlenen aan de gedeputeerde. De tweede is dat In Verbinding van twee kanten moet komen.

Mevrouw MAASDAM (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Wij sluiten ons bij de woorden van D66.

De heer VAN MUILEKOM (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Wij spreken vertrouwen uit in gedeputeerde Pennarts. Wij willen echter wel een duidelijk politiek signaal afgeven over het handelen door de

gedeputeerde, maar dat geldt voor het gehele college. Wij vinden dat moties van PS zeer zorgvuldig moeten worden uitgevoerd.

De heer BEKKERS (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Wij sluiten ons aan bij de fractie van D66 en bij de woorden van mevrouw Maasdam. De verbinding moet wel echt van twee kanten komen. Als we voor deze incidentele kwestie, zoals ik net al heb aangegeven, meteen het vertrouwen opzeggen in de gedeputeerde, die daarover eerlijk communiceert, dan zijn we een bestuurscultuur aan het creëren waarin we heel moeilijk kunnen samenwerken. Ik doe voor de laatste maal een dringend beroep op de fractie van de SP om deze motie nu van tafel te halen en te kiezen voor een constructieve opstelling.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Het indienen van deze moties is wat ons betreft betreuenswaardig. We maken graag van de gelegenheid gebruik om onze warme steun uit te spreken voor deze geweldige gedeputeerde.

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de Voorzitter! De PvdD heeft vorige week in de Tweede Kamer meegemaakt hoe een grote fout in de publiciteit komt. We denken: het kan gebeuren. Wij steunen deze motie van wantrouwen niet.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): Mijnheer de voorzitter! Ook wij zullen deze motie niet steunen. We hebben nu ongeveer drie keer sorry gehoord, waarmee het goed geland is. Voor mij zou één keer ook voldoende zijn geweest. Al had je twee dagen eerder of een dag later dit gedaan, dan zou dat de situatie niet hebben veranderd. Ik vind dit een buitengewoon rare motie en het is raar om deze motie op deze wijze en op dit punt in te dienen. Ik doe ook een oproep om deze motie in te trekken.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen de motie van wantrouwen niet steunen, want anders hadden we die wel ingediend. Uiteraard steunen we wel de motie die we zelf samen met de PvdA hebben ingediend. 50Plus zegt niet het vertrouwen in de gedeputeerde op. Helemaal niet. We willen echter wel een duidelijk signaal afgeven. We blijven het onzorgvuldig vinden dat er zes weken overheen gaan na het binnenkomen van de brief en dat er niet is gereageerd. Het is allemaal gezegd, maar mag ik toch even uitspreken?

De VOORZITTER: Nee, u mag een stemverklaring afleggen.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijn stemverklaring is dat we het vertrouwen in de gedeputeerde niet opzeggen. We moeten samen verder. We willen een signaal afgeven. Dat is het.

De VOORZITTER: Ik ga over tot de stemming over motie M73.

De raad verwierpt motie M73. Voor de motie heeft gestemd de fractie van de SP.

Interpellatie faillissement van de nieuwe sauna in Soesterberg, ingediend door de PVV:

De VOORZITTER: De heer Dercksen heeft mij beloofd dat hij dingen zal zeggen die nog niet eerder gezegd zijn.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! De lat wordt steeds hoger gelegd. Het ecoduct Boele Staal is een paar weken geleden geopend. Het bleek opeens ook goed voor economie, zo zei de gedeputeerde op RTV Utrecht. Het is in elk geval goed voor de portemonnee van de oude sauna-eigenaar. Hij kreeg € 18.000.000 aan belastinggeld. Wij stelden daarover een aantal vragen. Een enkele vraag werd niet beantwoord en een ander deel van de vragen leverde alleen maar verwarring op. Vandaar dat ik hier toch maar weer sta.

De stuurgroep Hart van de Heuvelrug maakte aan dezelfde entiteit en aan dezelfde BV € 8.000.000 over waarmee ze een erfpachtovereenkomst afsloot om elders financieel bij te dragen aan de nieuwe sauna, met een en dezelfde BV. Vervolgens schrijft het college dat er geen relatie is tussen de oude en

de nieuwe sauna, want er was een nieuwe aandeelhouder. Dat is zakelijk gezien nogal wereldvreemd, alsof je een deal hebt met de provincie, maar dat als er na de verkiezingen een nieuw college zit, je dan zegt dat de afspraken niet meer geldig zijn.

In de koopovereenkomst met de oude sauna-eigenaar is een artikel opgenomen waarin staat dat de koopsom voor een deel zal worden betaald als er overeenstemming wordt bereikt over de aankoop van de grond voor een nieuwe sauna. Dat citaat wordt gepresenteerd als bewijs dat er geen relatie is tussen beide zaken. Hoe kun je dat volhouden? Graag ontvangen wij hierover meer duidelijkheid. Dit staat nota bene in het koopcontract.

Dan de overdracht van de grond door de gemeente Soest aan de provincie. In 2014 waarschuwde de PVV al voor de gevolgen van een faillissement van de erfpachter. Toen schreef het college al dat het risico voor de provincie als trekker van Hart van de Heuvelrug zou worden afgedekt door de overname van de blote eigendom van de grond. Na de samenwerkingsovereenkomst in 2015, toen de grond nog steeds niet was overgedragen, komen de risico's nog steeds voor rekening van de provincie als er tegenvallers zijn. Nog steeds is de grond niet overgedragen.

Het college schreef in 2014 aan de fractie van de PvdA dat men helemaal niet in onderhandeling is met de gemeente. Dat zou niet nodig zijn, er was geen vuiltje aan de lucht. Er moest alleen even worden gekeken naar de praktische uitvoering. Dat was de letterlijke tekst. Nu schrijft het college dat er gesprekken zijn geweest met de gemeente Soest, maar dat die niet tot een overeenstemming hebben geleid. Er zal eerst met haar worden gepraat. Dat kan niet allebei waar zijn. Wat is er gebeurd waardoor de zekerheid voor de provincie en voor onze belastingbetalers niet is overgedragen? Wat zijn de problemen? Is men het gewoon vergeten?

De derde vraag gaat over de zekerheid, niet jegens de provincie, maar jegens de erfpachter. Heeft de exploitant van de nieuwe sauna een lening gevraagd aan de provincie? Op die vraag hebben wij geen antwoord gekregen. We kregen slechts een mededeling dat de provincie daaraan niet doet. Nogmaals de vraag: heeft de exploitant een lening gevraagd aan de provincie? Zo ja, wordt dat dan niet een alarmbel om geen erfpachtovereenkomst af te sluiten, omdat de financiële basis van de nieuwe sauna misschien wel zou ontbreken? Dat zou echt iedereen in de grotemensenwereld daarmee doen. Je hebt net € 8.000.000 overgemaakt naar deze BV, maar je vraagt geen waarborgsom of een bankgarantie. Waarom niet? Waarom is dat niet gevraagd? Dezelfde BV kreeg net € 8.000.000 overgemaakt door de overheid en net € 1.500.000 van een andere mijnheer die de aandelen overnam. Er was dus geld zat. Wees zakelijk. Zorg dat je zekerheden krijgt.

Wat het eindigen van de erfpachtovereenkomst betreft verwijst het college naar de wet. De regeling vervalt van rechtswege alleen bij het niet betalen van de canon van twee jaar. Dat is natuurlijk juist en bindend recht, maar in de jurisprudentie en in de literatuur is er verschil van mening omtrent de vraag of de erfpacht eindigt bij een faillissement. Heeft de stuurgroep dat getoetst?

Iedere advocaat zou adviseren om in de akte van vestiging op te nemen dat bij een faillissement de erfpacht eindigt. Waarom is dat niet gebeurd? Is er advies ingewonnen? Is er boeterente overeengekomen? In een contract staat bij iedereen dat als je niet op tijd betaalt je dan boeterente moet betalen. Als dat er niet in staat, moet de wettelijke rente worden betaald. Is dat aangezegd? Zo nee, waarom niet?

Op 8 september schrijft de gedeputeerde ook nog dat de erfpachter een korting krijgt op zijn canon van 25%, dus van € 30.000 per jaar, omdat hij misschien wel op tijd gaat betalen. Als je je huur, je hypotheek of je belastingen niet hebt betaald, krijg je geen korting van 25%. Wat is dat voor een bizarre regeling? Bizar ook, omdat uiteindelijk de risico's toch hier liggen als de opbrengst lager wordt.

Ik rond af. Op 11 augustus schrijft het college dat de betalingsachterstand drie kwartalen is, dus € 120.000. Twee weken later schrijft het college dat de betalingsachterstand een jaar is, dus € 160.000. Er is geen nieuwe termijn vervallen. Weer twee weken later schrijft gedeputeerde Krol dat de reguliere erfpacht weer € 120.000 per jaar is. Wat is het nu?

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil als eerste even het misverstand wegnemen. De discussie over de sauna, in de afgelopen weken en ook vanavond weer, klinkt als een groot

vraagstuk in de ogen van de provinciale overheid. Dat is maar ten dele het geval. Dat wil ik wel even voor ogen houden, om een heel simpele reden. We hebben een samenwerkingsovereenkomst gesloten met de gemeente Soest, waarbij alle plussen en minnen van het programma aan het einde van het programma, ook als de vliegbasisopbrengsten zijn binnengebracht, op het bordje van de provincie terechtkomen. Dat klopt. Het faillissement van de sauna en dat er een andere eigenaar komt, hebben geen invloed op dat programma. Het verhaal dat wij de afgelopen drie, vier weken elke keer van de heer Dercksen hebben gehoord, is dat dit een grote impact, met honderdduizenden euro's, miljoenen euro's schade, voor de provincie inhoudt. Dat kun je allemaal straffeloos zeggen, maar het is niet juist.

Ten eerste. De sauna, die inderdaad op grond van een statenbesluit met onteigening en een taxatie, zoals die daarbij hoort, die door drie onafhankelijke instanties wordt vastgesteld en die uiteindelijk heeft plaatsgevonden, heeft inderdaad de middelen gekregen waarop zij op grond van die taxatie en op grond van de Onteigeningswet recht heeft.

Ten tweede. Vervolgens is de BV verkocht. Dat mag. Er is een nieuwe eigenaar, in dit geval Snoek, die met die BV een nieuwe sauna begint. Die nieuwe sauna redt het niet. Daarna meld ik u, al in de zomervakantie: beste vrienden, die sauna redt het niet. We werken aan een doorstart. Vanuit de gemeente hecht men er zeer veel waarde aan dat die sauna overeind blijft, dat de 80 mensen die daar werken er kunnen blijven werken en dat de erfpacht gewoon betaald moet worden. Zo zit de wet in elkaar, zoals de heer Dercksen heeft aangegeven. In elk geval moet de achterstallige erfpacht netjes betaald worden. Vervolgens komt de oude eigenaar langs. Hij zegt: "Ik kan het niet over mijn hart verkrijgen dat het levenswerk van mijn ouders omvalt. Ik stap er weer in. Ik neem de BV over en ik probeer de sauna voort te zetten". Vanuit het perspectief van de gemeente en van ons allemaal is dat een gewenste ontwikkeling. 1. Er wordt netjes erfpacht betaald. 2. De werkgelegenheid op deze locatie blijft in stand. Zie ook de vragen van de PvdA hierover.

Ten derde. Over de gronden van de gemeente, waarop die sauna staat, wordt erfpacht betaald. In de Mastergrondexploitatie Hart van de Heuvelrug houden wij rekening met die erfpachtinkomsten. Op grond van uw tweede vraag het volgende. Als wij in onze mastergrondexploitatie rekening hebben gehouden met de erfpachtinkomsten, dan betekent dit dat wij, op het moment dat wij die gronden al direct zouden verkopen, een gat ontstaat in die mastergrondexploitatie. Dan kun je zeggen dat we daarmee rekening hadden moeten houden, maar we hebben gezegd dat zo veel jaren erfpacht zo veel jaren geld oplevert. Dat geld krijgen we nu ook gewoon. Dit voor de helderheid. Dat geld wordt op dit moment overgemaakt door de nieuwe eigenaar. Dat is hij op grond van het burgerlijk wetboek overigens ook verplicht. Daarin heeft u ook gelijk. De achterstallige erfpacht wordt nu gewoon betaald door de nieuwe eigenaar.

Wat blijft er dan over? Dan blijft er over dat er in overleg tussen Zeist en Soest en de provincie gezegd is: "Is het ons wat waard? Zijn wij bereid wat minder rendement op ons geld, of in dit geval op onze grond, te krijgen als wij het daarmee mogelijk maken dat die doorstart een reële kans van slagen heeft?" € 30.000 maal vier jaar is € 120.000. Dus ja, als die € 120.000 in de grex schuift, klopt dat. Als aan het einde van die grex, in 2025, blijkt dat wij niet goed ons best hebben gedaan, dan zou dat in 2025 in de provincie Utrecht € 120.000 kunnen kosten. Dan hebben we het weer terug in de proportie waarin het hoort. Zo zit de samenwerkingsovereenkomst, waarmee PS hebben ingestemd, in elkaar. Ik heb dit overlegd met de beide gemeenten. Ik heb u dat verteld, ook al is dat tekort er nu niet, maar dat zou zich in 2025 kunnen voordoen, vanuit de goede overtuiging dat men door de gezonde exploitatie van de sauna netjes vier jaar lang zijn erfpacht kan betalen en vanuit de overtuiging dat, gezien de ontwikkeling van het programma op dit moment, de kans groot is dat die € 120.000 zich aan het einde van het pakket niet zal voordoen. Daarom denk ik dat wij vanuit het perspectief van werkgelegenheid, de doorstart van de sauna en de financiële risico's voor de provincie, waarover we overigens hebben afgesproken dat als deze zich voordoen, deze aan het einde van de rit voor ons zijn, het daarmee met alles wat er aan mankementen bij hoort bij zo'n doorstart, voor ons helder is dat er hier niemand op een faillissement zit te wachten, maar dat wij vanuit het perspectief van de provinciale overheid met een kleine stap, die € 30.000, een bijdrage hebben kunnen leveren aan een stukje werkgelegenheid en de doorstartmogelijkheden van de sauna, tegen een gering risico voor de provinciale overheid.

In het kader van de informatievoorziening heb ik geprobeerd u daarover vanaf de zomervakantie, op de dag dat wij dat soort besluiten hebben genomen, ook al is dat risico er vandaag nog niet, per memo en per mail uitgebreid te informeren, zoals dat in de goede verhoudingen met PS hoort.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb nergens gezegd dat er een miljoenen-schade zou komen. Ik zou het heel erg prettig vinden als de heer Krol dat terugneemt. Ik heb dat niet gezegd, want hooguit kon de schade de gemiste erfpacht zijn. Er staat een heleboel vastgoed op, dus het is onzin dat je dat niet kunt voortzetten. De maximale schade zou misschien € 160.000 zijn geweest. De gedeputeerde mist 'the point'. 'The point' is: waarom is er bij het afsluiten van een erfpacht-overeenkomst, die helemaal niet nodig was, niet opgelet? Er zit een heleboel kapitaal achter die BV. Misschien niet bij de heer Snoek, maar in elk geval bij de verkoper van dezelfde entiteit. U heeft niet opgelet. U heeft geen zekerheden gevraagd. Dat is het punt. Het gaat er mij niet om wat straks uiteindelijk het financiële verlies zou kunnen zijn of welk risico wij lopen, maar het gaat om de vraag hoe dit tot stand is gekomen. Wat heeft u eraan gedaan om de schade te beperken? Daarover heb ik het en dat is mijn punt.

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Daarop heb ik volgens mij heel duidelijk antwoord gegeven. We hebben geprobeerd de schade zo veel mogelijk te beperken. Bij het afsluiten van de erfpachtovereenkomst, enige jaren geleden, heb ik u ook uitgebreid uitgelegd hoe wij dat gedaan hebben en waarom we het gedaan hebben. Dat had iets met de financiering van het bedrijf te maken. Het is ontzettend gemakkelijk om er achteraf, als we op dat moment het geld voor de grond niet bij elkaar kunnen slepen, over te zeggen: "Dan had je toch eigenlijk wel moeten weten dat het allemaal niet deugde?" Met de wijsheid achteraf kun je dat zeggen. Om die reden hebben wij netjes de grond gehouden en zijn we als gemeentelijke overheden eigenaar van de grond gebleven. Er zijn heldere afspraken gemaakt over de erfpacht, zoals die in de wet zijn geformuleerd. Daar gaat het elke keer over: het risico van het faillissement is het risico voor de mensen, het risico van het faillissement is het risico voor de ondernemer, het risico van het faillissement is het risico voor de leveranciers van dit bedrijf. Het risico van dit faillissement is echter geen risico voor de provinciale overheid. De enige kosten die uit dit hele verhaal voortkomen, zijn de keuzes die we zelf gemaakt hebben om tot een andere afspraak over de erfpacht te komen. Alle andere risico's liggen niet bij de overheid. Dat rechtvaardigt de formulering die u daarbij gebruikt niet.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Dat is nu net het probleem. De provincie, de stuurgroep van Hart van de Heuvelrug, heeft zich nu juist wel eigenaar gemaakt van het probleem door in te stappen in een erfpachtovereenkomst. U had die kunnen beperken door te zeggen: "Jullie hebben zo'n berg geld gekregen, stuur mij een bankgarantie en stuur mij een waarborgsom." Dat is niet gebeurd. Dat zou iedereen doen. Iedere advocaat waarmee je belt wanneer een akte van erfpacht wordt afgesloten zou zeggen: "Schrijf ook even op dat bij een faillissement de erfpacht vervalt." Dat is niet gebeurd. Het gaat er mij niet om hoe groot het bedrag uiteindelijk zal zijn. Het gaat erom dat er niet is opgelet om de onzekerheden van dit huis, zijnde wij allemaal, de inwoners van deze provincie, te minimaliseren. Die zekerheden lagen tot € 9.500.000 opgestapeld. U zegt dan: "We gaan toch maar een erfpachtconstructie bedenken." Dat is het risico dat u als overheid heeft genomen. Dat had u niet moeten doen. Dat is mijn punt. Dat staat nog overeind. De vragen die ik heb gesteld, heeft u ook nog niet beantwoord. Ik zou die antwoorden wel graag even horen.

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De afspraken over de erfpacht zijn met u gedeeld op het moment dat we ze gemaakt hebben en op het moment dat we de samenwerkingsovereenkomst gesloten hebben. Ik kan mij niet herinneren dat wij deze discussie hebben gehad. Wel over de blote eigendom, maar verder niet. Dat is het eerste punt.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! In 2014 hebben wij zelfs al gevraagd: "Wat gaan we doen als de club failliet gaat?" Dan kom ik niet achteraf, dan kom ik een keer vooraf met de vraag en dan krijg ik het verwijt dat ik achteraf kom. Dat is onjuist. In 2014 hebben wij al geadviseerd te kiezen voor de zekerheden voor onze provincie. Toen is gezegd: "Nee, dat is allemaal niet nodig,

want we krijgen de blote eigendom van de grond". Tweeënhalf jaar later horen wij dat wij geen blote eigendom hebben en dat we ook geen risico hebben.

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De heer Dercksen maakt met grote handgebaarren een groot verhaal over grote risico's. Dat grote risico dat u in de afgelopen weken met twee keer schriftelijke vragen en een interpellatie aan de orde heeft gesteld, doet zich niet voor. Het risico kan zich ook niet voordoen, omdat een faillissement van de sauna, dat betreurenswaardig is, geen impact heeft op de mastergrondexploitatie Hart van de Heuvelrug. Uw suggestie is dat wij grote risico's hebben en dat wij grote schade oplopen in het geval van een faillissement. Dat is feitelijk onjuist.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Waarom schrijft u dan in 2014 aan de fractie van de PvdA dat u de grond en de blote eigendom overgedragen zou krijgen? Dat is om het risico te beperken. Sterker nog: u schrijft ons nu wederom dat u opnieuw met Snoek gaat praten, omdat we die grond in eigendom moeten hebben omdat we zekerheden moeten hebben. Dat wat u zegt, klopt dus niet. We lopen een risico. Dat risico is € 160.000 niet betaalde erfpacht, of misschien wat minder. U had het risico echter niet hoeven lopen. Iedereen die in zaken zit en weet dat zijn tegenpartij € 9.000.000 op de bank heeft staan, zegt: "Koop de grond. Wat is dat voor gekkigheid, die erfpacht?" In tweede instantie zou men zeggen: "Geef mij een bankgarantie of een waarborgsom van een jaartje erfpacht". Dan zou niemand risico hebben gelopen. Klaarblijkelijk is er niet over nagedacht, tenzij u zegt dat u er wel over hebt nagedacht.

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Natuurlijk is daarover nagedacht. Ik herhaal het nog maar een keer: de provincie heeft daarin geen risico gelopen. Nee, er is feitelijk gezien geen risico gelopen.

Ten tweede het verhaal over de blote eigendom. Ook dat heb ik u geprobeerd uit te leggen. De blote eigendom, in de situatie van de erfpacht, zou interessant geweest kunnen zijn om het risico af te dekken. Dat antwoord heb ik u gegeven. Dat hebben we nog niet zo geregeld en ik zal u uitleggen waarom niet. Als u de samenwerkingsovereenkomst in deze Staten leest, dan staat erin dat wij dat eventueel zouden kunnen doen. Wat is er veranderd sinds de afspraken over de sauna en de discussies in PS over de blote eigendom? Dat is dat wij een samenwerkingsovereenkomst hebben getekend. In die samenwerkingsovereenkomst zijn de baten en de lasten van de grond en de erfpacht samen in de mastergrex aan het einde van de rit een verantwoordelijkheid van de provincie. Dat betekent dat wij hebben afgesproken dat wat er met die grond gebeurt, of die nu bij de provincie of bij de gemeenten staat, en als er zich problemen voordoen met de erfpacht, deze overeenkomst aan het einde van het programma eindigt zoals wij hebben afgesproken, namelijk bij de provinciale overheid. Daarmee maakt de feitelijke overdracht van de grond, als het gaat om het beperken van het risico voor de gemeenten of voor de provincie, niet meer uit.

De heer DERCKSEN (PVV): Waarom gaat u dat dan nog doen? Waarom schrijft u in 2014 dat u dat gaat doen?

De heer KROL (gedeputeerde): Omdat ik in het statenvoorstel, waarmee u hebt ingestemd, heb gezegd dat ik dat eventueel ga doen. Dat staat er. Dat zijn de letterlijke woorden: eventueel. U mag het er even bij pakken, zodat ik het kan aanwijzen.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb het statenvoorstel niet hier, maar in de antwoorden op de vragen van de fractie van de PvdA zegt u klip en klaar dat er geen enkel probleem is met de gemeente Soest, dat wij helemaal niet in onderhandeling hoeven te gaan en dat wij alleen even hoeven te kijken naar de praktische uitvoering. Twee jaar later is dat niet gebeurd. Het is nu 2016. U zegt nu weer dat u met de gemeente Soest gaat praten om de grond over te dragen.

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! In de samenwerkingsovereenkomst die in PS aan de orde is geweest, staat 'eventueel'. Het gaat om een eventuele overdracht van de grond aan de provincie. Als het zou uitmaken voor de provincie om de blote eigendom over te dragen, zoals ik ook

heb geschreven, hebben wij daarover met de gemeente goede gesprekken en dan kijken we of dat interessant is. Als echter aan beide kanten van de streep het niet meer uitmaakt voor het risico van de provincie, dan moet je je in alle redelijkheid afvragen waarom we die actie nog zouden ondernemen. Het maakt financieel niet uit en het maakt ook niet uit voor het risico.

De heer DERCKSEN (PVV): Waarom staat het dan in de samenwerkingsovereenkomst? Waarom schrijft u dan in 2014 aan de PvdA dat de grond zal worden overgedragen?

De heer KROL (gedeputeerde): Omdat we in april 2015 een andere afspraak hebben gemaakt, waarin dat staat.

De VOORZITTER: Mijnheer Dercksen, volgens mij heeft u uw drie vragen wel gesteld.

De heer BEKKERS (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Persoonlijk had ik zelf wel even de behoefte mezelf weer even te horen, maar dat terzijde.

De discussie beluister ik dermate technisch. Er is een duidelijk verschil. De gedeputeerde legt iets uit en dat neemt de heer Dercksen niet aan voor waar. Zo kunnen we heel lang doorgaan. Mijn verzoek is om deze discussie in een bilateraal gesprek en in de commissie op te helderen, dan wel dat de heer Dercksen nu de motie indient die hij wil indienen. We moeten nu stoppen met het heen en weer ping-pongen.

De VOORZITTER: Ik heb nog niets gehoord over een motie. Zijn er andere leden van de Staten die een opmerking willen maken over dit onderwerp?

De heer DE KRUIJF (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! We hebben een wat andere insteek dan de PVV. Wellicht vullen wij elkaar aan. De PvdA vindt het een goede zaak dat de doorstart van de sauna in Soesterberg lijkt te gaan lukken. We gaan ervan uit dat wanneer de startvorm nog niet heeft plaatsgevonden, deze wordt voorbereid door de stuurgroep. Het is een maatschappelijk gezien zeer gewenste voorziening. Het gaat om werkgelegenheid voor tientallen personen. Met alle respect en alle voorzichtigheid: de financiële gevolgen lijken zeer te overzien.

Nu wringt er ook nog wel wat; dat zeggen we er meteen bij. Er heerst nog een beetje het beeld van een ondernemer die net even wat slimmer is dan een aantal overheden. Dat beeld komt op zijn minst boven. Daarnaast is, ondanks de vragen die wij hebben gesteld, nog steeds onduidelijk wat de positie is van werknemers en leveranciers. Wat zijn de effecten voor de werknemers? Wat verandert er wellicht in hun arbeidsvoorwaarden? We zien in den lande nog wel eens, zeer onaangenaam, dat faillissement en doorstart leiden tot situaties die gaan over de rug van een flink aantal werknemers uit het oorspronkelijke bedrijf. Dat zou niet iets moeten zijn waarbij de overheid mede verantwoordelijk is. We hebben daarover een vraag gesteld en daarop hebben we nog geen antwoord gekregen. We maken ons er zorgen over. Daar ben ik heel eerlijk in. Daarvoor willen wij niet mede verantwoordelijk zijn. Wij willen graag helderheid hebben over de positie van de werknemers. Wat is er gedaan voor hun positie, zowel voor die van werknemers als voor die van leveranciers? Wij zijn niet degenen geweest die aan tafel zaten te onderhandelen. Absoluut niet, maar daar waar je nee kunt zeggen tegen een overeenkomst, en dat kunnen we door de erfpachtovereenkomst niet goed te keuren, heb je invloed. Welke invloed is gebruikt om die positie veilig te stellen? Het moet gaan om een nette, ordentelijke manier.

Mevrouw ENS (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil toch even reageren. Ook de VVD betreurt een faillissement. Wij zouden veel liever een goed lopend bedrijf hebben gezien dat aan alle verplichtingen kan voldoen. Ondernemen is echter een activiteit waaraan risico's zijn verbonden. Je moet accepteren dat het soms mis gaat.

Je zou je, zoals de PVV, kunnen afvragen of bij het verplaatsen van die sauna de goede afspraken zijn gemaakt. Mijn oordeel daarover is dat dit best wel het geval is. Ik weet niet of u de gedeputeerde net heeft gehoord: die sauna kan doorstarten. Het bedrijf kan blijven doen wat het deed. Volgens mij biedt de mastergrondexploitatie genoeg mogelijkheden om eventuele schade in de toekomst te compenseren.

Het lijkt mij een goede oproep aan de gedeputeerde, namelijk om te kijken of er in de mastergrondexploitatie compensatiemogelijkheden zijn om in 2025 niet onder de nul uit te komen.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Ik heb een aantal vragen gesteld waarop ik geen antwoord heb gekregen. Die hebben bijvoorbeeld te maken met het gegoochel met cijfers en met de vraag hoe groot de achterstand was. Die verschilde per week. De gedeputeerde vertelt nu een verhaal alsof alles onder controle is en hij het allemaal zelf heeft uitgevonden. In drie pogingen is het echter niet gelukt om eenduidig te omschrijven wat de erfpacht nu precies bedroeg en hoe groot de achterstand is. Graag ontvangen wij daarop alsnog een toelichting, met name over de grootte van de achterstand en over de vraag waarom er verwarring is ontstaan.

Ik heb ook gevraagd of de provincie heeft getoetst of er in dit arrondissement jurisprudentie en literatuur is om de erfpacht bij een faillissement vervallen te verklaren. Ik heb daarop geen antwoord gekregen. Ik heb ook gevraagd of er een advocaat is geraadpleegd bij het afsluiten van de erfpachtovereenkomst en waarom dit artikel er niet in staat. Volgens mij zijn dat ABC-tjes voor advocaten. Waarom is dat niet gebeurd? Dan zou er nul risico zijn geweest, als wij gewoon de grond hadden gekocht en als er gezegd zou zijn: "Je hebt € 9.500.000 in de kast. Die grond kost maar € 3.000.000, koop die grond." Ik heb de gedeputeerde wel eens gecompimenteerd met zijn kennis van alles wat met natuur- en regelgeving heeft te maken. Er is echter geen groot zakelijk talent verloren gegaan aan deze gedeputeerde.

Het is niet uit te leggen dat iemand die netjes op tijd de erfpacht betaalt, een korting krijgt van 25%. Dat is niet te verkopen en ook niet nodig, gezien de achtergrond van de nieuwe erfpachter. Daarom dienen wij een motie in, om de erfpachter geen korting te geven, niet op de erfpachtcanon, niet op de grondkosten en niet op de betalingsachterstand die er op dit moment is.

Motie M74 (PVV): geef erfpachter Sauna Soesterberg geen korting.

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 19 september 2016, ter bespreking van het faillissement van de nieuwe sauna in Soesterberg;

constaterende:

- *dat met de nazaten van de oude sauna wordt gesproken over de voortzetting van de bedrijfsvoering van de failliete sauna in Soesterberg;*
- *dat het meer dan aannemelijk is dat deze nieuwe exploitant voldoende financiële middelen heeft dan wel deze kan aantrekken;*
- *dat het aan de inwoners van de provincie niet is uit te leggen dat iemand korting van 25% krijgt op de erfpachtverplichting bij tijdige betaling;*

dragen GS op:

in de onderhandelingen met de nieuwe exploitant geen kortingen te verstrekken, noch op de canonverplichting, noch op de koopsom van de grond, noch op de gehele betalingsachterstand die de oude exploitant heeft achtergelaten.

En gaan over tot de orde van de dag.

De VOORZITTER: De motie M74 is voldoende ondertekend en maakt deel uit van de beraadslaging. De motie kan worden vermenigvuldigd en rondgedeeld.

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Ik ga even terug naar de toon van het ordentelijk debat, al is het ook wel leuk om de degens stevig met elkaar te kruisen. In mijn memo van 8 september jongstleden aan de commissie RGW heb ik aangegeven dat de achterstallige termijnen ter hoogte van € 160.000 alsnog worden voldaan. Ik heb in mijn eerste termijn niets anders gezegd. Die getallen in de memo zijn dus correct, van 8 september en de informatie zoals ik die nu voor mij heb liggen. Overigens worden de achterstallige termijnen in de betaling van de erfpacht sowieso voldaan. Zo staat het in het Burgerlijk Wetboek. Ik wil het wel even voorlezen. Vanwege mijn gebrekkige

zakelijke talent moet ik het misschien even voorlezen. Artikel 578 lid 2 van het Burgerlijk Wetboek. Klopt dat, mijnheer Dercksen? Het klopt, dank u wel.

In de afgelopen periode, tijdens het faillissement van de sauna, liep de achterstand op en de betreffende nieuwe eigenaar van de sauna gaat de erfpacht gewoon netjes weer betalen. Dat klinkt een beetje ingewikkeld, maar ik ga het toch nog een keer zeggen. Vanuit de rekensystematiek van de Mastergrondexploitatie Hart van de Heuvelrug is het financieel aantrekkelijker dat die erfpacht betaald wordt. Nog maar een keer, maar dan iets helderder: je kunt de grond nu verkopen. Dat levert je meer zekerheid op. Daarin heeft de heer Dercksen gelijk. Dat geeft zekerheid. Je verliest echter de erfpachtbijdragen zoals die tot 2020 in de mastergrondexploitatie zijn opgenomen. Dat gaat nu dus om ongeveer hebt € 600.000. Nu verkopen tegen het vooraf afgesproken bedrag levert meer zekerheid op, maar kost aan het einde van de rit ongeveer € 600.000 als negatief effect op de mastergrondexploitatie, waarvan we door de samenwerkingsovereenkomst weten dat deze op de rekening en voor het risico van de provinciale overheid komt. Vanuit het perspectief van de provinciale overheid is het van belang om die erfpachtbijdrage in de komende periode binnen te krijgen. Daarin zien wij een kleiner nadelig effect op de mastergrondexploitatie, namelijk door een bedrag van € 120.000. Dat kunt u niet zakelijk noemen, maar ik vind het verstandig.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Even voor de helderheid: dat is mijn voorstel ook niet. Ik zeg u niet dat de gronden nu moeten worden verkocht. Dat is helemaal niet aan de orde. Het verkopen van de grond was mijn optie op het moment dat gevraagd werd of men daar een sauna kon beginnen.

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Als nu de heer Zieleman komt en vraagt of hij alstublieft die grond mag kopen en hij zou de gewone prijs willen betalen die wij samen van tevoren hebben bedacht, dan is er sprake van een nadelig effect van ruim € 600.000 voor de Mastergrondexploitatie Hart van de Heuvelrug en daarmee voor de provinciale overheid.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Dat is nu toch helemaal niet aan de orde?

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Nee.

De heer DERCKSEN (PVV): Dan hebben we daarover geen misverstand.

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Over die hele discussie over die sauna die zo veel geld heeft gekregen gaat de heer Dercksen net een tandje te snel heen. Dat weet hij zelf ook wel. De BV die BV Zieleman in Soesterberg beheert en die het geld heeft gekregen voor de oude sauna, is verkocht aan de nieuwe eigenaar. De nieuwe eigenaar is geklapt. Daarmee zegt u steeds dat die eigenaar zo verschrikkelijk veel miljoenen op de bank heeft staan. De nieuwe eigenaar had niet veel miljoenen op de bank staan. Daarom kon hij de financiering maar heel matig rond krijgen. Dat is precies de reden waarom er discussie over de erfpacht is geweest.

De heer DERCKSEN (PVV): Dat is nu exact de reden waarom ik zeg dat u geen zakelijk talent bent.

De VOORZITTER: Nee, mijnheer Dercksen, even wachten. Nu eerst de gedeputeerde.

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De heer Dercksen zegt steeds dat de oude sauna het geld heeft en dat die dus ook voldoende heeft om de nieuwe sauna te kunnen betalen. Het is echter een andere BV. De aandelen zijn overgegaan. Er is een koopsom uitgehaald. Daarmee is de nieuwe eigenaar niet even rijk als de oude eigenaar, om het maar even in mijn woorden te zeggen. Dat maakt nogal wat uit voor de beeldvorming. U zegt dat die familie ontzettend veel geld heeft gekregen en dat ze dan ook nog op de kosten van de overheid dat geld allemaal verjubelen. Dat is niet waar. Er is een BV en er is een nieuwe aandeelhouder voor de BV. Die heeft het uiteindelijk financieel niet kunnen bolwerken. Daarmee is het probleem ontstaan zoals het is ontstaan. Dan zeg ik het nog één keer: daarmee is het probleem voor de provincie niet anders dan de keuze waarover u de motie indient.

In die zin snap ik het ook wel. Dat is het enige punt waarover u de motie indient. De eigen keuze om de doorstart van de sauna mede mogelijk te maken met behulp van een korting is als zij de erfpacht op tijd betalen. Dat is het enige risico dat wij nu in het hele traject hebben gelopen. Voor de rest wordt er gewoon betaald.

Ik rond af. De heer De Kruijf heeft terecht gevraagd naar de vragen van de PvdA. Ik moet even naar mijn adviseurs op de tribune kijken. Volgens mij worden de vragen van de PvdA morgen in het college behandeld. Zijn ze al getekend of onderweg? Ze komen volgende week in het college, sorry. Volgende week dinsdag worden de vragen behandeld in het college. U zult de antwoorden daarna zo snel mogelijk ontvangen. Daarbij gaan wij in op de werkgelegenheidssituatie van de nieuwe sauna, die natuurlijk best een beetje ingewikkeld is waar het gaat om onze mogelijkheid om daarop invloed uit te oefenen. Door de gemeente Soest zijn uitgebreid en ook bewust door de wethouder op dat punt goede gesprekken gevoerd met de sauna. Voor zover ik weet kan het overgrote deel van het vaste eigen personeel door in de nieuwe situatie. Dat is echter van horen zeggen. Laat het helder zijn: de onderhandelingen die rondom dit onderwerp door de gemeente Soest gevoerd zijn, zijn gedaan in goed overleg met de stuurgroep Hart van de Heuvelrug.

De VOORZITTER: We gaan het nu echt afronden.

De heer DE KRUIJF (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Dat zou zo maar kunnen. Het gaat erom dat er vanavond een standpunt van ons wordt verwacht. Dan is het toch heel erg onhandig om niet te weten wat de consequenties daarvan zijn. Ik begrijp best dat er nog iets komt vanuit de stuurgroep Hart van de Heuvelrug en dat dit nu nog niet gebeurt. Wanneer gebeurt dat dan wel? Voor ons maakt het wel degelijk uit hoe wij in dit dossier staan en wat wij daarvan vinden en wat het antwoord is op onze vragen. Volgende week worden de vragen in het college behandeld. Dat is heel goed. U kunt vast wel een tip van de sluier oplichten om ons het gevoel te geven dat wij vanavond verantwoord iets van dit dossier kunnen vinden.

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De allerbelangrijkste reden voor de gemeente Soest, in haar gesprekken met de nieuwe oude eigenaar van de sauna, is de doorstart en het borgen van de werkgelegenheid geweest. Wethouder Adriani uit Soest heeft ook in zijn gesprekken met mij en in de raad van Soest, waarin ik uiteraard kritisch ben over de financiële consequenties, het pleidooi gehouden dat men er belang bij heeft dat dit bedrijf vanuit recreatief perspectief belangrijk is voor de gemeente, ook vanwege het belang van de medewerkers en de doorstart van de medewerkers. Als je onderhandelt over de financiële consequenties zie je het aan het einde van de rit bij mij in de Mastergrondexploitatie Hart van de Heuvelrug landen en daarmee komt het via de samenwerkingsovereenkomst bij de provincie terecht. Daarover moet je altijd heel goed nadenken.

Dat is ook de reden geweest dat Soest vanaf het begin, al bij de eerste afspraken die met de sauna gemaakt zijn en ook nu de tweede afspraken met de sauna gemaakt zijn, altijd heeft gezegd dat zij er zeer aan hecht dat dit bedrijf er blijft en dat het ook na het faillissement een goede kans maakt om succesvol verder te gaan. Daarbij is het belang van het personeel voor de gemeente altijd de grootste drijfveer geweest. Voor mij is dat een afgeleid belang, als ik het even zo oneerbiedig mag zeggen. Voor Soest zijn het eigen mensen uit de gemeente die anders in de werkloosheid terechtgekomen zouden zijn. Ik heb dat goed begrepen en goed gerespecteerd. Dat is een van de redenen waarom wij bereid zijn deze afspraken te volgen. Formeel moeten wij deze afspraken bevestigen en bekrachtigen in een zogenaamde stuurgroepvergadering. Er wordt even opgezocht wanneer die vergadering wordt gehouden. Die moet dus nog komen, maar wij hebben natuurlijk de wethouder vooraf, in overleg met de gemeenten Zeist en Soest, een mandaat meegegeven en gezegd: "Luister eens, als er een doorstart gemaakt wordt, dan zijn dit de randvoorwaarden waarbinnen je moet gaan onderhandelen en moet gaan spreken." De wethouder is ruim binnen dat afgesproken mandaat gebleven. De verwachting is dat de stuurgroep deze beslissing zal nemen. In formele zin hebben we dat nog niet gedaan, maar door hem het mandaat mee te geven om de gesprekken op deze manier te voeren, hebben we dat in informele zin wel gedaan.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Ik ga het voor de derde keer vragen. Heeft u getoetst of er in het arrondissement Utrecht jurisprudentie is waaruit blijkt dat bij een faillissement de erfpachtovereenkomst komt te vervallen? Heeft u advies ingewonnen hierover? Zo ja, waarom staat dit artikel er dan niet in?

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! De gemeente Soest heeft de gesprekken met de doorgestarte sauna gevoerd. Dat heb ik net uitgelegd aan collega De Kruijf. De gemeente Soest heeft zich bij de arrondissementsrechtbank vergewist van de mogelijkheden voor het al dan niet beëindigen van de erfpachtovereenkomst, waarbij de gemeente Soest zich in overleg met de provincie heeft gerealiseerd dat het beëindigen van de erfpachtovereenkomst een negatief effect van € 600.000 op de mastergrex en dus voor de provincie zal geven. Daardoor is die keuze uiteindelijk niet gemaakt.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Dat kan niet waar zijn, want de erfpachtovereenkomst werd aangegaan in 2014. Toen was de provincie de trekker van Hart van de Heuvelrug en niet de gemeente Soest. U had dat zelf kunnen weten en dan had u er zelf een standpunt over kunnen innemen.

De heer KROL (gedeputeerde): Mijnheer de Voorzitter! Dat is onjuist. De provincie Utrecht is wel degelijk de belangrijkste partner in het proces Hart van de Heuvelrug. Er zijn echter trekkers binnen de samenwerkingsovereenkomst. Het project sauna Soesterberg wordt getrokken door de gemeente Soest. Dat kunt u in hetzelfde statenvoorstel terugvinden.

De VOORZITTER: Daarmee sluit ik het debat over dit onderwerp. In de tussentijd zijn de stemmingslijsten rondgedeeld. Ik kijk even of de fracties nog tijd nodig hebben om hun standpunt te bepalen, of dat we vrij snel over kunnen gaan naar de stemverklaringen.

De heer UBAGHS (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Het bilateraal overleg, zoals de heer Bekkers voorstaat, heeft plaatsgevonden naar aanleiding van amendement A21. Ik heb er over nagedacht. De gedeputeerde en ook andere fracties gaven aan dat ze met wat beiden beogen niet zo ver uit elkaar liggen. Op dit moment ben ik geneigd dat te volgen. Dat betekent dat ik de motie intrek en de eerste voortgangsrapportage afwacht. Als daaruit inderdaad blijkt dat wij hetzelfde beogen volgens de uitkomst van de nieuwe rapportage, dan is het goed. Anders kan ik altijd nog een motie indienen.

De VOORZITTER: Amendement A21 is daarmee ingetrokken. Ik krijg de indruk dat u een korte schorsing wilt. Dat is het geval. Ik schors de vergadering.

Schorsing van 22.40 uur tot 22.52 uur.

De VOORZITTER: Dames en heren, ik heropen de vergadering.

Stemverklaringen.

De VOORZITTER: Is er behoefte aan het afleggen van stemverklaringen? Dat is het geval.

De heer KOCKEN: Mijnheer de Voorzitter! Allereerst motie M62. Deze is overgenomen door Gedeputeerde Staten en daardoor wat ons betreft overbodig. Het verzoek van motie M63 doen wij al bij de begrotingsbehandeling. Voor het besluit over de Energieagenda realiseert de VVD zich dat er verschillende opvattingen zijn over de relatie tussen klimaatverandering en het energieverbruik. Het gaat de fractie van de VVD primair om de maatregelen die beschreven staan in de Energieagenda. Daarvan zien wij ook de economische kansen. Daarom stemmen wij van harte voor.

Motie M69 is van een geheel andere orde. We hebben het in de fractie nagevraagd. We hebben allemaal wel een vleesvrije dag, maar we hechten er als liberalen erg aan om zelf te kunnen bepalen wanneer dat is. Die motie gaat iets verder dan de titel suggereert. Bijvoorbeeld iets als kaas is ook niet aan de orde. Daarom gaat hij voor ons te ver.

Motie M70 zien wij beperkender dan de bemiddelende rol die in de Energieagenda staat aangegeven. Daar houden we het bij, dus motie M70 steunen wij niet.

De heer HOEFNAGELS (D66): Mijnheer de Voorzitter! Bij ons geldt ook bij motie M62 het feit dat als Gedeputeerde Staten de motie op deze wijze gaan uitvoeren, wij het niet nodig vinden om deze motie te steunen.

Daarnaast hebben wij nog een stemverklaring bij het besluit over het statenvoorstel mogelijke verlenging overeenkomst accountantscontrole E & Y. De fractie van D66 stemt in grote meerderheid voor. De leden Boerkamp en Chidi stemmen hier tegen.

Mevrouw MAASDAM (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Wij hebben en drietal stemverklaringen. Ten eerste bij motie M62. Door de gedeputeerde is aangegeven dat het om ondersteuning van beleid gaat. Om die reden zullen wij op dit moment tegen stemmen.

Amendement A26 gaat over biomassa. Daar stemmen wij tegen, maar we zijn wel bekend met de zorgen die er leven, met name als het om verbranding gaat. We denken dan bijvoorbeeld aan Bunschoten. Wij zullen ook tegen motie M69 stemmen. We hebben wel kort overwogen om voor te stemmen, maar dan was er wel het sentiment in de fractie dat wij dan toe wilden naar een andere vergaderdag voor de Staten. We weten dat dat tot nu toe niet gelukt is. Daarom zullen we daar tegen stemmen.

De heer VAN MUILEKOM (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Amendement A26 over de biomassa zullen wij niet steunen. Wij willen eerst wat meer inzicht en onderzoek hebben om een goede afweging te kunnen maken.

Wij zullen instemmen met de Energieagenda, omdat wij het wel belangrijk vinden dat er stappen worden gezet.

Motie M67 gaat over de zonnepanelen. Wij zien het, maar wij vinden niet dat de provincie een regeling van het Rijk moet overnemen. Onze fractie doet graag mee aan de Meat Free Monday. Wij zullen voor stemmen. Motie M70 gaat over de energiedoelen en de verhouding met de gemeenten. Wij vinden dat wij eerst ons eigen huis op orde moeten hebben, niet te veel administratie moeten bewandelen en zelf aan de slag moeten gaan door onze energie daarop te richten. Wij zullen tegen stemmen.

Wij verwachten toch echt een betere dienstverlening van onze accountant E&Y dan die wij tot nu toe gehad hebben. De beloftes zijn groot, maar ze moeten die ook waarmaken.

Tot slot motie M74 over de sauna. Wij zijn het niet eens met het dictum. Wij zullen tegen stemmen, maar wij vinden de verlening van de korting ook merkwaardig.

De heer DERCKSEN (PVV): Mijnheer de Voorzitter! Één stemverklaring bij motie M69 over Meat Free Monday. Eerder deze week zijn onze organen genationaliseerd. Nu wil de PvdD bepalen wat wij eten. Een totalitair systeem is nooit ver weg. Wij zullen tegen deze motie stemmen.

De heer MEIJER (SP): Mijnheer de Voorzitter! Een paar verklaringen. Motie M62. Alhoewel de heer Ubaghs vaak zinvolle bijdragen levert over dit soort onderwerpen, vinden wij deze 'overdone'. Wij zullen daar tegen stemmen. De amendementen A22 over de verlichting van de borden en A23 over de verwijdering van de heel grote borden zullen wij steunen. Amendement A24 gaat over de verkiezingsborden. Wij zijn voorstander van zeer grote verkiezingsborden. Wij stemmen dus niet voor dit amendement.

Amendement A26 gaat over biomassa. Wij vinden deze uitspraak te radicaal. Er zijn zeker bezwaren tegen biomassa, maar wij willen niet op voorhand onder alle omstandigheden deze vorm van energieopwekking afwijzen. Dat doet dit amendement wel.

Meat Free Monday. Ik moet erkennen dat mijn fractiediscipline sterker is dan mijn persoonlijke sentimenten.

Voor het overige: de motie van treurnis bestaat volgens ons niet. Wij zullen hem daarom niet steunen. Wij zijn liever eerlijk en hard, maar we maken van ons hart geen moordkuil.

De heer BEKKERS (GroenLinks): Mijnheer de Voorzitter! Amendement A25: wij hebben al de ambitie om een energieneutrale provincie te worden. Wij zullen zeker nieuwe technieken moeten blijven benutten. De gedeputeerde heeft dat aangegeven. Wij beschouwen dit amendement als overbodig. Mo-

tie M65 gaat over het intensiveren van windenergie. De gedeputeerde heeft in feite net aangegeven dat hij al bezig is met betrekking tot de voorbereidingen. Ook deze motie beschouwen wij als overbodig. Wij vinden het erg jammer van motie M69 dat daaraan niet is gekoppeld dat voor eens en altijd de vergadering van Provinciale Staten op de maandag zal blijven staan.

In motie M70 staan volgens ons behartenswaardige dingen, maar wel erg op het hoe gericht. Wij begrijpen de gedeputeerde zo als dat hij dit soort activiteiten of gesprekken wel voor zich ziet, niet alleen met gemeenten, maar ook met bedrijven en andere organisaties. In dat opzicht steunen wij deze motie nu niet. De gedeputeerde omarmt deze werkwijze. We verwachten daarover in het vervolg zeker terug te horen wat het oplevert.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de Voorzitter! Drie stemverklaringen. Amendement A26 over de biomassa vinden wij te kort door de bocht. Wij zouden daarover later graag in de commissie doorpraten. Motie M66 gaat over de uitbreiding van het energiefonds. Het bedrag dat daarin wordt genoemd is wat ons betreft onvoldoende gemotiveerd. Daarom zullen wij tegen stemmen. Tot slot de Meat Free Monday. Wij zijn daarover als fractie enigszins verdeeld. We vinden het een beetje mager om dat één dag niet te doen. Uiteindelijk stemmen wij na lang beraad tegen.

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de Voorzitter! We hebben twee stemverklaringen. De ene gaat over motie M65, het intensiveren van de inzet van windenergie. Wij steunen die motie. Wij vinden wel dat rekening moet worden gehouden met draagvlak en dat windmolens niet moeten worden geplaatst bij woningen, in natuurgebieden en in vogeltrekroutes. Als de amendementen A25 en A26 niet worden aangenomen, stemmen wij tegen de Energieagenda.

De heer G. VAN LEEUWEN (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Motie M62 vinden wij iets te veel van het goede. Wij zullen tegen stemmen. De motie M70 is gewijzigd en gaat over de energiedoelen. Wij zien daarvan het nut niet zo in. Het levert ook heel veel ambtelijke uren op die wij beter anderszins kunnen besteden. Wij zullen daar tegen stemmen.

Wij zullen voor motie M71 stemmen, omdat die onze eigen provincie dient.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de Voorzitter! Wij zullen tegen amendement A24 stemmen, omdat 50Plus vindt dat de verkiezingsborden een vrijheid is. Het is democratisch en ze moeten gewoon blijven. Het liefst zouden we de hele provincie digitaal zien. Dat is veel werk, maar dat wordt niet echt mijn stemverklaring. Mocht ik het ooit vanuit de provincie voor het zeggen krijgen hoe we het gaan doen met de verkiezingsborden, dan graag alles digitaal. We stemmen dus tegen.

Stemmingen.

De VOORZITTER: Wij gaan over tot de stemmingen. Mevrouw Kotkamp van GroenLinks heeft de vergadering verlaten. We zijn dus nu nog met 48 leden. Amendement A21 is ingetrokken.

Zonder hoofdelijke stemming besluiten Provinciale Staten overeenkomstig het statenvoorstel Randstedelijke Rekenkamer onderzoek informatieveiligheid, PS2016BEM13.

Zonder hoofdelijke stemming besluiten Provinciale Staten overeenkomstig het statenvoorstel Beleidskader integraal risicomanagement, PS2016BEM14.

Provinciale Staten verwerpen motie M62. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de PVV, ChristenUnie, PvdD en 50Plus.

Provinciale Staten verwerpen de gewijzigde motie M63. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de PvdA, SP, PvdD en 50Plus.

Provinciale Staten verwerpen amendement A22. Voor het amendement hebben gestemd de fracties van de PvdA, SP, ChristenUnie en PvdD.

Provinciale Staten verwerpen amendement A23. Voor het amendement hebben gestemd de fracties van de PvdA, SP, ChristenUnie en PvdD.

Provinciale Staten verwerpen amendement A24. Voor het amendement hebben gestemd de fracties van de PvdA, ChristenUnie en PvdD.

Zonder hoofdelijke stemming besluiten Provinciale Staten overeenkomstig het statenvoorstel Land-schapsverordening provincie Utrecht 2016, PS2016RGW06.

Zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming besluiten Provinciale Staten overeenkomstig het statenvoorstel Jaarrekeningen en ontwerpbegrotingen Utrechtse recreatieschappen en recreatie Midden Nederland, PS2016MME07.

Provinciale Staten verwerpen de gewijzigde motie M64. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de PvdA, SP en PvdD.

Provinciale Staten verwerpen amendement A25. Voor het amendement hebben gestemd de fracties van de PvdA, SP, ChristenUnie en PvdD.

Provinciale Staten verwerpen amendement A26. Voor het amendement hebben gestemd de fracties van de PVV, PvdD en 50Plus.

Zonder hoofdelijke stemming besluiten Provinciale Staten overeenkomstig het statenvoorstel Energie-agenda, PS2016MME08, met de aantekening dat de fracties van de PVV en PvdD geacht worden te hebben tegengestemd.

Provinciale Staten verwerpen motie M65. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de PvdA, SP, ChristenUnie en PvdD.

Provinciale Staten verwerpen motie M66. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de PvdA, SP en PvdD.

Provinciale Staten verwerpen motie M67. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de SP, PvdD, SGP en 50Plus.

De VOORZITTER: Motie M68 is ingetrokken.

Provinciale Staten verwerpen motie M69. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de PvdA, SP, GroenLinks en PvdD.

Provinciale Staten verwerpen gewijzigde motie M70. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de SP, PvdD en 50Plus.

Provinciale Staten verwerpen motie M71. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de SP, ChristenUnie, PvdD, SGP en 50Plus.

Zonder hoofdelijke stemming besluiten Provinciale Staten overeenkomstig het statenvoorstel Mogelijke verlenging overeenkomst accountantscontrol voortzetting E & Y, PS2016BEM15, met de aantekening dat twee leden van de fractie van D66 geacht worden te hebben tegengestemd.

De VOORZITTER: De motie vreemd aan de orde van de dag "zonder alternatief geen opheffing lijn 15" is ingetrokken na de toezegging door GS.

Zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming besluiten Provinciale Staten overeenkomstig het statenvoorstel Opheffing IPC Vijfheerenlanden, PS2016BEM16.

Provinciale Staten verwerpen motie M73. Voor de motie heeft gestemd de fractie van de SP.

Provinciale Staten verwerpen motie M72. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de PvdA en 50Plus.

Provinciale Staten verwerpen motie M74. Voor de motie hebben gestemd de fracties van de PVV, SP, PvdD en SGP.

Sluiting.

De VOORZITTER: Dames en heren, ik kom bij de afsluiting van deze vergadering. Ik dank u hartelijk voor de beraadslaging en de besluiten. Ik wil u echter niet onthouden wat er staat op de handleiding bij deze vergadering, bij het woord sluiting. Achter sluiting staat namelijk: diner in de foyer. (Hilariteit) Ik wens u verder een prettige avond. Ik sluit de vergadering.

Einde van de vergadering om 23.17 uur.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van Provinciale Staten van Utrecht van 31 oktober 2016.

De voorzitter,

De griffier,